

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

# MAGUNKRÓL

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

TUTSEK ANNA

BUDAPEST  
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA  
1898

---

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

---

Elektronikus változat:  
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015  
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.  
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya  
ISBN 978-615-5472-80-0 (online)  
MEK-13954

## **TARTALOM**

**Közkatonák.  
Érettségi után.  
Beteljesült álmok.  
Az öregség könyve.  
Asszony-szív.  
A nemezis.  
Gyermekek útja.  
Egy première.  
Este van.  
Soha többé.  
A Salamonkónél.  
Örvény.  
Árny az éjben.  
Egy levél.**

## Közkatonák.

György tisztviselő volt az adófelügyelőségénél. A feleségét Rózának hívták, a gyermekeket az egyiket Ilonkának, a másikat, azt a kis parányi kövér jószágot, Gyuricának.

A házuk kicsi volt, de az udvar nagy és tele virággal. Nagyon szerették a virágokat, a gyerekeket. Majd ha ez a nyár eltelik és a jövő nyár és még egy nyár, még több virág lesz az udvaron, s a ház is a gyermekeké, tisztán, adósság nélkül. Az Isten jó, s majd csak megsegíti tovább is, mint eddig segítette.

Ha idegen benézett a virágos udvarra, vagy a függönyök mögött a kis szobába, hol együtt üldögéltek, egy gyerek az anya ölében, egy gyerek az apa ölében, bizony megirigyelhette ezt a kellemes, meleg kis otthont.

Nem is igen jutott nekik eszökbe, hogy milyen nehéz az élet. Valahol, ott messze künn a világban futkostak az emberek, taszigálták, döfölték egymást és nagy volt a zsvaj, nagy volt a fény és nagy volt az árnyék. Ők minderről alig tudtak; éltek csendesen - és nem kérdezték, hogy: miért?

Nem furakodtak előre, nem siettek hirdetni nagy zajjal: - én itt vagyok! Ide nézzetek, reám nézzetek!

Nem, valóban; nem is nézett reájok senki.

Az Élet, a melynek szüksége van sok mindenféle katonákra, odaállította őket egy sorba a sok-sok emberi numerus közé és ők mentek előre, szó nélkül, engedelmesen.

A fizetés kevés volt, az igaz, de ők beérték vele. Az asszony varrt is, meg aztán nagy segítségükre volt Mari.

Mari a postáskisasszony volt. Árva leány, ki maga tartotta fenn magát, s kinek nem volt senkije, csak valahol a vidéken egy öreg nénje, a ki kosztos fiukat tartott.

Mari szintén csak egy közkatona volt. Egyike azoknak, a kiktől se életükben, se haláluk után nem hallani semmit, a kik jönnek és mennek a világban minden föltűnés nélkül; zajtalanul élnek és csendesen halnak meg.

Valahogy odakerült lakni Rózáékhoz, s nagyon megszerette ott. Már egy fél éve mult, hogy ott lakott. Családtagnak tekintették, s Róza úgy hívta »kis lányom«, jóllehet körülbelül egy-idősek voltak.

A gyerekeket nagyon szerette. Mikor otthon volt, egyiket vagy másikat mindig ölében hurczolta, játszott velök vasutat vagy lovasdit, s az apóka, mikor hazajött, gyakran találta Mari kisasszonyt négykézláb mászkálva a földön. Ő is odaült közéjük s a gyermekek visítottak örömben, tépázták őket s a Róza varrógépje vigan, elégedetten berregett közbe.

- Férjhez adjuk, Mari kisasszony! - tréfálkozott néha György.

- Még nem tudom - nevetett Mari.

Szembe a kis utcában a lisztkereskedő a »fehér medvéhez« udvarolgatott neki s nagyon szerette volna a csinos, ügyes lányt feleségül venni. De Mari csak tréfálkozott vele.

- Még ráérek, - szokta mondani.

Egy idő óta azonban György nem tréfálkozott vele többet, a varrógép sem zörgött oly vigan s Mari, ha a gyermekek ölébe akartak kapaszkodni, elküldte őket.

Valami volt a levegőben, egy láthatatlan felhő, melynek közellétéről ők maguk sem tudtak. Csak valami sajtós nyugalanság vett erőt rajtuk, csodálatos türelmetlenség, mely olyankor szokta az embert elővenni, mikor valami ismeretlennel áll szembe, miről nem tudja, hogy honnan jött és hol fog végződni?...

Ez az egész kellemetlen állapot onnan keletkezett, hogy Darnay uram, a »fehér medve«, megunta a bizonytalanságot s egy vasárnap délután egészen feketébe öltözve, beállított Marihoz és megkérte a kezét.

Most már nem lehetett többé kitérni.

Darnay derék, becsületes, jámbor ember volt, s csinos kis vagyonkával is birt. Semmi kifogást ellene nem lehetett tenni. Minden okos leány két kézzel kapott volna rajta.

És Mari hirtelenében még sem tudta, hogy mit feleljen. Zavarba jött, hebegett valamit, hogy igen megtisztelve érzi magát, de - de - majd irni fog a nagynénjének - s ha az beleegyezik - ő nem tudja még - nem bánja...

A »fehér medve« biztosra vette a beleegyezést, s elmenvén, megcsókolta Marinak a kezét, - hiszen már annyi, mintha menyasszonya volna.

Senki sem tudta megfejtetni, miért lett György olyan dühös, mikor a történekről, a megkérésről s a kézcsókról értesült. Legkevésbé tudta ő maga. Csak szidta a fehér medvét, hogy miként merte Marira vetni a szemét, mikor teljességgel nem talál hozzá? Marira is haragudott, hogy miért akarja oly könnyelműen elrontani az életét, mikor külön szerencsét is tehetne!

Róza - először életében - ellenmondott férjének.

Hevesen védelmére kelt Darnaynak. Az jó ember, az derék, becsületes ember, Mari boldog lesz veled, s mindenesetre helyesen cselekszik, ha hozzámegy.

Mari csak hallgatott.

- Én nem tudom, György, te mit akarsz? - tört ki Róza. - Miért van annyi kifogásod Darnay ellen? Nekünk tulajdonképen nem is kellene közbeszólni, ugy-e Mari?

György idegesen dobolt ujjaival az asztalon.

Mari elnevette magát s ölébe kapta Gyuricát.

- Azt hiszem, csakugyan legjobb lesz, ha hozzámegyek, - mondta. - A boltban ugyan mindig lisztes leszek, de a gyerekeknek az tetszeni fog.

- De ha nem szereti! - kiáltott közbe György haragosan.

Mari csöndesen ingatta fejét.

- Az nem is szegény leányoknak való!

... A fehér medve tehát csak minden este eljött Marihoz, - hiszen már annyi, mintha menyasszonya volna, - s halk célzásokat tett, hogy jó volna az esküvő idejét is meghatározni. Mari valahogy olyan különösen érezte magát; sokat nevetett és sokat szeretett volna sirni, maga sem tudta, hogy miért, s a hivatalban roppant szórakozott volt.

György többet egy szót sem szólt a dologról; Marival csak nagyon kurtán váltott néha egy-egy közömbös szót, s mind kevesebbet időzött otthon, mert ki nem állhatja azt a gőgös, elbizakodott vén embert - mondta feleségének.

Egy délután Mari ragyogó arcczal lépett a szobába. Kezében egy levelet tartott. Róza nem volt benn, s György az asztal mellett ülve, valami számadásokat készített. A gyermekek künn játszottak az udvaron.

- Nagynénémemtől kaptam levelet! - kiáltott Mari, örömmel hajítva a levelet az asztalra. - Azt írja, tegyek, a mit legjobbnak látok, ő nem szól bele! Beh jó! Beh jó!...

- És mit határozott? - kiáltott György fölugorva.

- Nem megyek férjhez a fehér medvéhez, - ujjongott Mari. - Már Rózának is megmondtam és most mindjárt irni fogok neki is. Milyen bolond is voltam, hogy csak egy perczig is arra gondoltam! Magának igaza volt, György; nem hozzám való; Dehogy megyek! Hiszen nem vagyok vele kénytelen! Még ráérek!...

- Mari, igaza van, édes Mari! - kiáltott György kitörő örömmel, s megkapta kezét.

Hirtelen egymásba villant szemök, s az öröm kifejezése egyszerre odafagyott mindkettőjük arczára.

Lehullott a fátyol szemükről, s egy pillanat alatt vakító világosság támadt előttük.

Egyikök sem mert sem szólni, sem mozdulni. Csak néztek egymásra, mintha lelkeik lassanként márványra kövesültek volna.

Megértették a ki nem mondott szót, s meglátták a láthatatlan kísértet hatalmas karjait, melyel utánok nyult, hogy magával ragadja őket.

Mari lassan elhuzta kezét.

György csak egy gyöngye kísérletet tett, hogy visszatartsa, aztán hirtelen elbocsátotta.

Egy kérdés égett mindkettőjük lelkében, melyre nem találtak feleletet. - És most mi lesz tovább?

A rejtelmes jövő sötétében egyszerű igazsághoz szokott szemeik nem látták meg azt a könnyű, lejtős utat, melynek iszapos mélyei fölül rózsákkal vannak behintve, s melyen előttük is annyian siklottak át már gondtalan, édes könnyelműséggel, s utánok is bizonyára annyian fognak még következni.

Nekik nem jutott eszükbe: - Hiszen azért szerethetjük egymást!

A szenvedély ereje nem kölcsönzött nekik sem oly hatalmas szárnyakat, melyekkel felül tudjanak emelkedni az egyszerű, köznapi élet erkölcsi igazságain, - sem annyi könnyelműséget, hogy ne vegyék észre, midőn a rózsák alatt lábaik az iszapos mélybe süppednek.

György összeszorított ajakkal állott az asztal mellett, megdöbbenve a váratlan világosságtól, mely egyszerre bevilágította forrongó szívének önmaga által sem sejtett szenvedélyét.

Mari halotthalványan, reszketve kulcsolta össze kezét; lehunyta szeme előtt a jövő hosszú, vigasztalan napok sora merült föl és rémület fogta el a kérdésre: - Mi lesz tovább?

És a szobában csendesség volt; semmi sem zavarta a két szegény emberi lélek vergődését, mely most az örvény és a part között küzködött.

Csak néha hallatszott be az udvarról a gyermekek vig kaczaja és lárma. Ilonka kis szekéren kocsikáztatta babáját s Gyuricza gügyögött és kiáltozott utána.

A gyermekek...

György végighuzta homlokán kezét...

Most megnyílt az ajtó és belépett Róza. Csak egy hosszú, szomorú pillantást vetett a két sápadt arcra, mely néhány pillanat alatt mintha sok-sok évet öregedett volna...

Aztán halkán fölsohajtván odalépett közéjük s kimondta a kérdést, melytől ők rettegetek: - Mi lesz tovább?...

Senki sem felelt.

Itt ismeretlenek voltak a divatos hazugságok, a hangzatos frázisok. A lelketrázó, szomorú valóság előtt némán, megdöbbenve állottak mind a hárman.

Róza volt, a ki ismét megszólalt:

- Én tudtam, hogy ez így lesz... Ti még nem is sejtettétek és én már láttam jönni. Igen, láttam... És hiába gondolkoztam és sirtam magamban, nem tudtam kitalálni, miként akadályozhatnám meg... Olyan észrevétlenül lopózkodott a szívetekbe, hogy ti nem is vettétek észre. De én sokat sirtam... Ti azt sem láttátok...

Egy könnyet törölt ki szeméből, aztán tovább folytatta:

- Úgy sajnáltalak - titeket is - mert ti jók vagytok mind a ketten - és magamat is... Azt reméltem, ha Mari férjhez megy, még minden jól lesz... De most már annak is vége. Most mit tegyünk? Ha a gyermekek nem volnának, én elfutnék valamerre a világba... de a gyermekek... Istenem, a gyermekek...

György lekönnyökölt az asztalra s két kezét hajába mélyeszté. Valami úgy összeszorította a torkát, épen mintha egy erős, kemény kéz fojtogatta volna.

Mari elfödte arcát és halkán zokogott. Nem tiltakozott, nem pózolt, nem rendezett jelenetet, csak sirt csendesesen, mint egy közönséges, szegény leány, a ki nagyon szeretett és nagyon szenvedett...

És Róza folytatta tovább:

- Ha pénzem volna, magammal vinném őket. De így, miből neveljem föl? A nyomorúságot nem akarom, hogy megismerjék... A gyermekekért, György, nem mehetek el tőled...

Mari fölemelte fejét.

- Én megyek el, - szólt csendesesen.

György fölállott s odalépett hozzá:

- Igen, Mari, menjen el!

- Még ma.

- Még ma!

Megszorították egymás kezét, mint két jó barát, kik örökre búcsút vesznek egymástól. Róza zokogva ölelte át.

- Hová mégy, Mari?

- A nagynénémhez megyek. Aztán - az Isten jó és majd csak megsegít, engem is - titeket is!

- Isten segítsen meg, téged is - minket is!...

- - - A gyermekek odakünn mind hangosabban lármáztak. A kis kocsi fölborúlt, a baba kiesett s betörte az orrát. Megfogták ketten a szegény sebesültet s behozták a szobába, hogy apóka gyógyítsa meg. És ugyan csodálkoztak rajta, hogy apóka is, anyóka is annyira sajnálják a szegény bábút, hogy mindkettőjük szeme könnytől nedves...

\*

Ennyi az egész. Ők csak közkatonák voltak; nem regényhősök, sem drámai jellemek, csak emberek, a milyenek vagyunk - s a milyennel ti is találkoztok és én is találkozom mindennap.

## Érettségi után.

Dezső letette az érettségi vizsgálatot - s föltette az új czilinderét. Ő »jelesen érett« volt, a czilinder meg tiszta uj. Divatos, keskeny karimájú, fényes és sima, mint a macska, ha kimosdik.

Milyen büszke volt Dezső erre a czilinderre! Talán büszkébb, mint a maturára!

Most legalább látni fogja mindenki, hogy ő már valóban férfi.

A két nagynénje, Lila néni és Klára néni, elérzékenyedve ölelték át, s megigérték neki, hogy jutalmul a kitűnő vizsgálatért elviszik fürdőre. Ők mindketten nagyon kövérek voltak, s fogyasztó kurával akartak élni, azért mentek fürdőre.

Dezső diadalmas fölényvel mosolygott. Valóban, ő már férfi, - s férfihez illő komolysággal pödörgette csak nagyító üveggel látható bajuszát.

- Elkisérem a néniéket fürdőre, - ujságot, unott arcot mutatva a kis hugainak, Erzsikének és Milikének.

- Nem mintha nekem valami nagy kedvem telnék benne, de megteszem érettük, mert férfikiséret nélkül két nő magára nem utazhatik!

A kis leányok áhitattal hallgatják s tisztelettel teljes, félénk pillantásokat vetnek Dezsőre, ki nagy grandezzával igyekezett a blazirtot adni. Ők voltak a Dezső leghálásabb publikuma. Velük el tudott hitetni akármit.

- Azt hiszem, ideje, hogy Ilonkával is szakítsak, - szól megdöbbenő komolysággal. - Unom már azt az egész gyerekséget. Az az Ilonka olyan kis ostoba; mindig ábrándozik, csupa limonád! Tanuljátok meg lányok, hogy minket férfiakat csak hideg magaviselettel lehet lebilincselni. Eh - különben is a lányok nem érnek semmit. Ezentul csak asszonyoknak fogok udvarolni. A lányok mind csacsik; csak az asszonyokkal érdemes foglalkozni! -

Megérkezvén a fürdőre, Dezső konokul megmarad elhatározása mellett, s ügyet sem vet a kis lányokra.

Igaz, hogy Lila néni és Klára néni úgy őrizik, hogy soha magára nem hagyják sétálni: de ő ezt eleinte nem veszi észre s azt képzei, hogy ő kerüli a lányok társaságát.

A jó, kövér nénik még a régi világból valók voltak s azt tartották, hogy a mai romlott fiatal-sággal jobb minél kevesebbet érintkezni az olyan szelid, ártatlan lelkű fiuknak, mint Dezső.

Olvasmányt sem vittek magukkal egyebet, mint a Szent István-társulat kiadványait s kétségbe estek volna, ha megtalálják Dezső podgyásza között a Ponson regényeit.

- Kedves fiam, - intették őt naponta kegyes sóhajok között - őrizkedj a rossz társaságtól, a bortól, a kártyától - és főleg a nőktől! Azok képesek tönkre tenni akármilyen derék, jóra való fiatal embert! És különösen őrizkedj itt a szomszédunkban Domby Endrénétől!

- Miért éppen tőle, kedves néném?

- Mert az egy nagyon kaczer asszony. Oh, ha tudtuk volna, hogy itt lakik, ennél a háznál, dehogy költözzünk ide. Az ember azt sem tudja, hogyan kerülje ki a találkozást véle, mert az anyjával jól voltunk, de Katinkával nem szeretnék találkozni, mert úgy hirlük, hogy egy nagyon mulatnivágyó, kaczer asszony. Minden fiatal emberrel téteti magának a szépet.

- Ez kell nekem! - gondolja magában Dezső, s a nénik bölcs intései folytán másnap reggel a kutnál oly ábrándos, hódolattal telt pillantásokat vet Dombynéra, hogy a jókedvű, szép fiatal asszony legyezője mögött elneveti magát.

A következő napokon még hevesebben ismétlődik ez a szemjáték, természetesen csupán a Lila néni és Klári néni háta mögött, s Katinka olyan jól mulat rajta, hogy nem tudja mosolyát elrejteni.

- Biztos hódítás! - gondolja magában Dezső, diadalmasan pödörgetve három szál bajuszát.

- Hej, nem hiába, hogy csak az asszony az asszony! Soha többet leányra rá se nézek!

Klári néni és Lila néni el nem tudják képzelni, miért köszön nekik Domby Endréne oly nagyon barátságosan, holott pedig ők ugyan hideg fejbólintással fogadják üdvözetét. Sokat tanakodnak ezen sétáik közben s miután egy tornáczon lakva, a találkozás kikerülhetetlen, elhatározzák, hogy szóba állanak vele, hadd lássák csakugyan: milyen asszony? De előbb Dezsőt óvatosságból beküldik a szobába.

A találkozás Katinkára nézve kedvezőleg üt ki, mert van annyi esze, hogy kezet csókol a két néninek s végtelenül örül, hogy édes anyjának két ilyen kedves, forrón szeretett barátnőjével beszélhet.

Ez a kijelentés s főleg a kézcsók, enyhébb véleményre hangolja a néniket, úgy, hogy hajlandók elhinni még azt is, hogy az a fiatal ember, Maróthy Ákos, a doroghi főszolgabíró, kivel Katinkát egész nap együtt lehet látni, csakugyan közeli rokona neki s dehogy udvarlója! Csak azért van mindig vele, mert neki nincs senki ismerőse és mert a leánykáját, a kis Katiczát bolondulásig szereti.

A jó nénik egészen elérzékenyülnek, midőn Katinka a kis lányát is bemutatja nekik, egy szöske, három esztendőes hamis kis bébét; s most már legkevésbé sem csodálkoznak rajta, ha egy ily gyönyörű kis jószágot oly nagyon kedvel egy gyöngéd szívű, jóindulatu szolgabíró.

Dezső éppen a kellő pillanatban kerül elő a szobából. A nénik azonnal be is mutatják őt. Szerencsére egyikük sem veszi észre, hogy Dezső fülig pirul, Katinka szeme meg oly hamisan nevet mintha csak azt akarná mondani: - Éppen reád volt szükségem, te csacsi!

És csöndes délutánokon, míg a nénik ebédszüneti álmukat aluszsák, Dezső hozzá is kezd a hódítási hadjáratához.

Annyit már bizonyosnak gondol, hogy tetszik Katinkának, mert a szép asszony oly mosolyogva tekint mindig reá, sőt oly bizalommal van hozzá, hogy a kis leányát is rábizza, elküldi vele sétálni, s még azt is elmeséli neki, hogy a férje mennyire féltékeny!

- Lehet is ám ily észbontóan bájos asszonyra! - sóhajtja Dezső édes pillantással, s meglepődéssel ismétli magában - észbontóan bájos! - mely hatásos kifejezést egy francia regényből ollózta ki.

Katinka szeliden mosolyog és Dezső meg van elégedve.

Csak az hat reá kissé zavarólag, hogy miért van a sétáknál, kirándulásoknál mindig és mindennütt jelen Maróthy Ákos, aki, úgy mondják, rokona ugyan Katinkának, de éppen azért lehetne annyi tapintata, hogy ne alkalmatlankodjék örökké ott mellette.

Hiszen vehetné észre, hogy ő - Dezső - mennyi kitüntetésben részesül. Ha valamire szüksége van Katinkának, mindig őt küldi érte, ha a kis Katicza rosszul viseli magát, reá bizza, hogy csendesítse el, játszsék vele vagy vigye sétálni, s legyezőjét, napernyőjét, mantillejét mindig ő hordozza. Nyilvánvaló, hogy a szegény szolgabíró csak elefánt!

\*

Egy délután - kénytelen-kelletlen - kirándulásra kellett kisérnie Dezsőnek a két nénit, kik fogyasztó-kura végett felmásztak a legmagasabb hegyre.

Míg a jó nénik lihegve kapaszkodnak kétfelől karjába, minden pihenőnél épületes elmélkedéseket tartva s ijesztő példákat hozva fel a könnyelmű nők miatt tönkre jutott szerencsétlen fiatal emberekről, - Dezső titokban azon gondolkozik, miként eszközölhetne ki Katinkától egy légyottot - Maróthy Ákos nélkül.

Mire beesteledett és lekerültek a hegyről, Dezső is kész volt tervével s a jó nénik is elfogytak vagy két kilót.

Katinka éppen a tornáczon áll s kissé izgatottan nézdegélt ide-oda, mintha valakit keresne. A mint megpillantja Dezsőt, arcza felderül s kezével int neki.

Dezső szeretne egyet ugrani örömében, egy győzelmi-riadót, diadal-himnuszt zengeni s a két sóbálványnya meredő nénit a faképnél hagyva, felrohan a lépcsőn.

- Oh bájos hölgy... rebegi lélekzet után kapkodva s hirtelen nem jut eszébe semmi egyéb a hegy tetején elkészített mondókából:

- Oh bájos hölgy!...

- Kedves Dezsőkém, legyen szives, adja át ezt a levelet Maróthy Ákosnak, de még ma, - suttogja mosolyogva Katinka s egy kis levelet nyom a kezébe. - Képzelve csak, ma délután váratlanul megérkezett a férjem és - és - no ugyebár megteszi édes, aranyos Dezső, hiszen maga olyan jó gyerek! No - bízom a lovagiasságában, hogy még ma okvetlenül átadja!

Szól s hamar befut a szobájába, mert a nyitott ablakon át valami gyanus dörmögés hallszik; olyan elégedetlen férj-dörmögés-féle; a rosszul nevelt férjeké, kik nem tudják, hogy soha sem jó az asszonyokat váratlanul meglepni.

Dezső nyitva felejtett szájával bámul Katinka után. Olyanformán érzi magát, mint mikor valakit - álmából ébredve - váratlanul nyakon öntenek egy pohár hideg vízzel.

Egy pillanatig szeretett volna bemenni, s a levelet odaadni a dörmögő férjnek; de aztán meg-gondolkozik, egy nagyot nyel, elkeseredetten huzza szemére kalapját, a levelet zsebébe rejti, s leballag a lépcsőn.

- Oh asszonyok!... Oh csalfa asszonyok!... - mormolja magában világfájdalmas érzelmekkel eltelve, s valami homályos sejtelem kezd ébredezni benne, hogy talán mégsem a szolgabíró volt az elefánt!

A jó nénik el nem tudják képzelni, mi leli ma este Dezsőt. Komoran huzódik meg a diván sarkában, s akkorákat sóhajt, hogy majd elfujja a gyertyát.

A vacsoránál is hiában kínálgatják:

- Egyél ebből a jó sültből, Dezsőkém!

- Nem eszem, - mordul fel komoran Dezső.

Klára néni, Lila néni, összenéznek, s aztán nem háborgatják őt többé.

De az ajtót bezárják, s hamarabb készülődnek a lefekvéshez, mint máskor.

Nemsokára Dezső is dühösen dobja le magát ágyára.

Elhatározza, hogy azt a levelet csak azért sem adja ma oda Maróthy Ákosnak. Történjék akármi, ő nem lesz bolondja senkinek!

De az éj homályában, amint a nénik egyhangu horkolása felhangzik, valahogy olyan különösen kezdi magát érezni.

Mintha az a levél égetné ott a párnája alatt!

Hogy is mondta csak Katinka? Hogy bizik az ő lovagiasságában! Valóban; hát lovagias dolog-e magánál tartani azt a levelet?

Valahol távolról halk zene hallatszik át. Bizonyára a vendéglőben mulat valaki s a vig zene és ének melódiája átszűrődik a mozdulatlan levegőn.

Dezső nem tud aludni. Felül ágyában, aztán dühösen megfordul s visszafekszik. Majd ismét felül, egy darabig hallgatja a zenét s a nénik horkolását, aztán hirtelen elhatározással halkán, óvatosan felöltözködik, nesztelenül felzárja az ajtót, s czipőjét kezében tartva, kisurran a szobából.

Odakünn csillagos, csendes nyári éjjel van.

A fürdővendégek már mind rég lefeküdtek. Csend és sötétség van mindenütt, csak a vendéglőből hallatszik még a zene.

Dezső elhatározza, hogy fölkeresi Ákost lakásán és még ha alszik is, fölveri álmából, s odaadja neki a levelet. Az ő lelkén ne száradjon. Ő lovagias férfi, s még ha szive vérzik is az asszonyok csalfasága miatt, - azért tudni fogja: mi a kötelessége.

A vendéglő előtt elhaladva benéz az ablakon, hogy lássa: ki muzsikáltatja magát?

Éppen Maróthy Ákos mulat odabenn. Csak ketten vannak ugyan, ő, meg egy román tiszt, de ugyan vigan vannak. Ákos éppen az asztal tetején áll, a cimbalom mellett, s onnan tanítja magyar nótákra az oláh tisztet, ki egy boros üveggel a kezében szeretettel öleli át a kontrást és csárdást akar vele táncolni.

- Legjobb lesz, ha itt most mindjárt átadom neki, - gondolja magában Dezső, s bemeleg a terembe.

A mint kinyitja az ajtót, Ákos hangosan elrikkantja magát:

- Éljen! Jó hogy jössz, pajtás!

Leugrik az asztalról, egyenesen a Dezső nyakába, az asztalhoz huzza, s bort tölt neki egy pohárba.

- Előbb igyál, aztán beszélgetünk! Igyál, mert a nyakadba öntöm!

- Szetreászke! - kiált az oláh tiszt is, otthagya a kontrást, s Dezsőre borul.

- Szervusz pajtás! - kocczint vele, s erre már csak megint inni kell.

- Egy levelet hoztam neked, - sugja Dezső az Ákos fülébe - gyere ki, hogy adjam át, ne lássák itt!

- Jól van, jól, már megyek, - felel Ákos. - De várj csak pajtás, előbb énekeld el azt a nótát: Páros csillag az ég alján... Te azt remekül tudod énekelni. Tanítsuk meg rá ezt a Juont. Majd aztán beszélgetünk!... De előbb igyunk!

Dezsőnek kezd tetszeni a dolog. Kissé megfelelkezik szívének nagy bánatáról előbb iszik, s aztán elénekli:

- Páros csillag az ég alján...

- Szetreászke! - kiált Juon ur elragadtatva. Cse frumose! - s ő is kezdi énekelni: - Páros csillag az ég alján...

- Na fiuk, de most egy vigat! - kiált Ákos, s a cigányok elé állva diktálja: Ha te tudnád, a mit én...

- Mit, mit? - kiált Juon úr, - én is tudom énekelni!

Dezső nevet. - Nem jól van! Nem tudsz énekelni! Nem tudtok semmit. Ide hallgassatok!

Erősen tetszik neki ez a multság, s úgy érzi, mintha legalább is egy fejjel megnőtt volna a mióta ide bejött. Kivesz egy öt forintost - szent Isten - ha ezt a nénik látnák, s a cigányok közé dobja.

- Huzzad Pista, ne busulj, van még ott a hol ez volt!...

- No de most már igyunk egyet a hazáért is! - kiált Ákos. - Hej barátom, Dimitru Juon barátom, igyál a magyar szabadságért!

- Szetreászke! - kiált Dimitru Juon ur, és úgy el van érzékenyedve, hogy szívesen inna akár a grönlandi fókák egészségére is.

- Pajtás! - zokogja Ákos nyakába borulva, - milyen gyönyörű ez a nóta: - Páros csillag az ég alján...

- Az ám, - felel Ákos épp úgy elérzékenyedve. - Az egy szép asszony nótája: egy olyan szép asszonyé, a milyent te még a szemekkel sem láttál!...

- Hej igaz! - jut eszébe Dezsőnek, a miért ő tulajdonképpen ide bejött! - Ákos komám, levelet hoztam neked attól a szép asszonytól! Nesze, itt van!

Keresgélni kezdi a levelet, de alig találja meg a zsebeit, valahogy mind melléje téved a keze. Végre nagysokára csak ráakad, odaadja Ákosnak, ki felbontja s Isten tudja hogyan, miért, a visszajáról kezd olvasni: de mikor látja, hogy nem boldogul vele, zsebre teszi s megnyugtatja magát, hogy majd holnap.

- Most jerünk, adjunk éjjeli zenét a szép asszonynak! - szól Ákos, karonfogva Dezsőt. - De előbb huzzátok el a Rákóczi-indulót!

A nagy bögös verni kezdi a bögő hurjait s a cigányok ráhuzzák, úgy, hogy a közelben lakó fürdővendégek mind fölébrednek.

Juon ur azt képzei, hogy polkát huznak s erővel táncolni akar. Valahogy felvilágosítják Dimitru Juont tévedése felől, aztán összefogózkodnak hárman s elindulnak éjjeli zenét adni.

Csendesen helyezkednek el a cigányok az ablak alatt, s halkán, halkán kezdik huzni a szép asszony nótáját.

Dezsőnek egyszerre csak eszébe jut az ő keserű csalódása, eszébe jut a Katinka csalfasága s elkeseredetten kiált közbe:

- Hej, ne huzd Pista! Huzzad azt, hogy: - »Ha férfi lelkedet egy nőre föltevéd!«

- Azt, azt!... - kiált Dimitru Juon ur is, s jó kedvében nagyot üt egyet a bögőre.

De már erre egyszerre csak kinyilik a szoba ajtaja, megjelenik egy haragos férj-alak s a hüledező cigányok közé kiált:

- Takarodjatok innen!

Azok szegények azt sem tudják, hogy hordják el magukat hamarább s egymás hátán iparkodnak minél gyorsabban elmenekülni. De a felbőszült férj nem elégszik meg ezzel, hanem a sötétben megragadva valamelyiket a három jó barát közül, jól megrázza a gallérjánál fogva.

- Mit akarnak itt az urak? Feljelentem a biztosnál, mint csendháborítókat!

- Váj, váj, domnye zo!... kiált Juon ur kétségbeesetten, mert épen ő volt az véletlenül, kit a férj uram megrázott.

A lármára itt is, ott is megnyílik egy-egy ablak, ajtó, s gyertyával kezökben, nagykendővel a vállukon egyszerre csak megjelennek Lila néni és Klára néni is, kik csak az imént vették észre a Dezső eltűnését s már éppen a házmestert készültek elindítani a fölkeresésére.

- Dezső!... Drága gyermekem!... Te haszontalan fiu! - kiáltoznak rémulten, amint megpillantják őt, s jobbról is, balról is karon ragadva, huzzák be magokkal.

A szolgabíró keresztül veti magát a tornáczon s elszalad; a férj uram visszavonul szobájába, Juon ur pedig nyöszörögve ballag le a lépcsőn.

\* \* \*

Másnap délelőtt két kocsi indul el hamarosan a fürdőről.

Az egyikben Katinkát viszi haza a férje; a másikban a megrémült nagynénik szállítják el Dezsőt, ki felfogadja magában, hogy ezentúl mégis inkább csak leányoknak fog udvarolni!

## Beteljesült álmok.

- Engedd meg, hogy itthon maradjak, nagymama!

- Nem, nem Ilma, csak menj el. Hiszen nincs semmi bajom, látod. Csak muló gyöngeség az egész. Hányszor voltam már így ezzel az én szívbjajommal!

Nagy kínosan fölült ágyában az öreg grófné, hogy megmutassa, milyen jól érzi ő magát.

- Csak te menj el; és siess - a Malvin, tante ezóta bizonyára türelmetlenül vár reád. Hiszen már fél órája itt a kocsi utánad! Csak menj, Ilma. Ma nem szabad elmaradnod a bálról. Felix gróf ma bizonyosan nyilatkozni fog.

Egy kissé fuladozni kezdett, s mialatt zsebkendőjét a szája elé tartotta, nem vette észre, mint sápad el hirtelen az a szép szőke leány az ágya mellett. A hattyúprémes báli belépő alatt úgy megborzong, mintha a fagyos tél egy hideg lehellete érintette volna meztelen vállait.

- Nagyanyám, - akar kitörni lelke mélyéből egy panaszos kiáltás, - de egy vaskeménységű tekintet e szigorú, öreg szemekből s a kiáltás elhal ajkán.

Csendesen meghajtja fejét.

- Hiszen úgy is mindegy, - gondolja magában. És arcza ismét egykedvű, hideg, rezignált lesz.

Lehajol, hogy búcsúzóul megcsókolja nagyanyját, a ki ránczos, fonyadt kezével megsimogatja arczát.

- Ma fog eldőlni sorsunk, gyermekeim!... Légy ügyes... Bátorítsd kissé Felix grófot. Ő nagyon félénk, tudod. Ne légy oly hideg hozzá... Adj neki alkalmat... Kezedben tartod szerencsédet... Ne dobd el... Akkor visszatér a régi fény, a régi gazdagság... és újra azok leszünk, a kik régen voltunk...

\*

Hajh, igen. A régi fény, a régi gazdagság! Hova lett az már?

Az sir le a megkopott bársonybutorokról, a megfakult szőnyegekről, az elmálló-félben levő kárpitokról - s a hajdani fényűzés minden gyászos romjaiból.

És az sir le az öreg grófnő barázdás arczáról; az a kínos vergődés, mely palástolni akarja a szomorú valót, kétségbeesetten ragaszkodik a fényes múlt emlékeihez.

És az a megtörhetetlen büszkeség, a melyik inkább éhen hal, nemhogy egy parányit is engedjen az ősi fényes, nagy név hagyományos büszkeségéből.

És a mint ott fekszik ágyában, mint a múlt egy szegény, öreg kísértete, arczán visszatükröződik a fölindulás, harag és bánat, melylyel unokája makacskodása keserítette, ki inkább szeretett volna dolgozni menni, mint bálokon és estélyeken keresni a hozzáillő és gazdag parthiet.

- Óh, valóban - zokogott az öreg grófnő, - milyen jól is venné ki magát: egy boórfalvi és rétujlaki gróf Szenteleki leány mint nevelőnő vagy társalkodónő!... Soha, soha!... A mig én élek sem ezt, sem mesalliancet!

Ilma hallgatott. Mesalliance... Mit szólna nagyanyja, ha tudná, hogy vannak emberek, kikre nézve az volna mesalliance: egy grófnőt elvenni feleségül!

És a mint a fényes bálteremben végig lejt Felix gróf karján, szeme mindegyre odatéved ahhoz a sötét alakhoz ott az oszlop mellett.

Az ott állt és nem mozdult, akár egy szobor.

De a szobor szemei éltek, s komoran követték Ilma grófnő sugár, szép termetének minden mozdulatát. Néha épen ott tánczolt el mellette, s oly közel voltak egymáshoz, hogy ruhájának fodrai, lebegő szalagjai megérintették. Érezte hajának finom illatát... És nem mozdult még sem.

- Egy világ van közöttünk, - mormogja. - Hozzám ne ereszkedjék le!

És Ilma, mintha megérezte volna e gondolatot, büszkén vetette föl fejét. Jól van. Legyen tehát. Büszkeséget büszkeséggel. Ne higgye azt, hogy egy Szenteleki grófné esengen fog valamiért, a mi nem az övé és a mit nem érhet el...

Nyájasan nézett a kis, félénk Felix grófra és oly hévvel tánczolt vele, hogy az rá sem ismert a mindig oly hideg, tartózkodó leányra - és biztosra vette, hogy ha most ismét megkísért egy ostromot, ezúttal nem fog visszautasítással találkozni.

És megkísértette. Ilma hallgatta csendesen. Nem nevette ki, mint máskor, - de nem is felelt. Szeme ismét odatévedt az oszlop felé! Már nem állt ott senki.

És mintha a zene lágy hangjai egyszerre szárnyukra vették volna lelkét, s csendesen oda-szállították volna abba a sötét, komor szobába, nagyanyja ágya mellé, kinek talán utolsó napjait édesítené meg egy beteljesült álom. Hadd teljesüljön hát be... Hiszen neki úgy is mindegy már... Legyen legalább nagyanyja boldog és ne tudja meg soha senki szívének eltitkolt sebét...

\*

A keringőnek vége van. A zene elhallgatott. A szilaj, sebes forgástól fölhevülve áll Ilma a mellékteremben, a délszaki virágok között, s vérenek heves lüktetését legyezőjével igyekszik hűsíteni.

- Egy pohár vizet kérek, - fordul eltikkadó lélegzettel Felix grófhhoz.

- Talán inkább hűsítőt?...

- Nem, nem. Egy pohár friss, jéghideg vizet! Megfulladok különben!

Felix gróf engedelmesen elsiet, s rögtön vissza is tér a pohár vízzel, melyet hódolattal tart eléje a kis ezüst tálczán. Ilma mohón nyul utána.

- Eh, hisz úgy sem ér az élet semmit! - gondolja magában s egy hajtásra akarja kiüríteni a jéghideg vizet. De hirtelen egy erős kéz megragadja karját, s mielőtt csak egy csöpp is nedvesíthette ajkát, valaki kiveszi a poharat kezéből.

- Megtiltom, hogy igyék! - kiált egy szigorú hang.

Felix gróf előbb nyitva feledi száját bámulatában, azután eszébe jut megkérdezni:

- Uram - mi jogon - -

- Mint a grófnő háziorvosa, - fordul a másik hozzá perfekt udvariassággal, s a poharat a tálczára teszi, melyet a szegény kis Felix gróf úgy tart kezében, mint egy kellner.

- De - de - önnek mégis - nincs joga, - és én -

Ilma egyszerre fölegyenesedik, s mély kék szemét reá veti az orvosra.

- De van, - mondja csendesen.

\*

Odahaza a komor, sötét szobában nyugodtan fekszik ágyában az öreg grófnő. Szeme be van hunyva, de nem alszik. Néha megmozdul, s kezével lassan melléhez nyul, hogy levegye

onnan azt a nehéz követ, mely, úgy érezte, hogy ott nyomja. Szeretett volna csöngetni, de aztán mégis elhagyja, mert oly szépeket álmodozik, hogy sajnálná, ha megzavarnák.

Behunyt szeme előtt föltáru a bálterem, hol unokája Felix gróffal tánczol. A dúsgazdag, derék, szelid kis Radovay Felix gróffal - jegyesével...

Most fölzendül a messze távolból az orgonahang is, mely templomba kíséri az ifjú párt. Ah... a fejedelmekhez méltó fényes nászmenet, a szemkápráztató pompa, ragyogó gazdagság, miként hajdan az ő esküvőjén is volt... Ime, a boldog menyasszony, hófehér selyem ruhájában, s ezreket megérő, drága csipkefátyolával... És ott van ő is, a százszor megsiratott s most végre visszakéült drága családi ékszerekkel, - és a ki karján vezeti, az senki más, mint az öreg Radovay Kázmér gróf.

Hát mégis megérték, hogy együtt mennek a templomba! Későn ugyan, de mégis... mégis... Óh, régi, régi eltemetett múlt!... Hát beteljesülnek mégis az egykor megsiratott álmok - ime az unokákban!

És most ott vannak a hatalmas, radoványi kastélyban. Látja ismét úgy, mint hajdan a magas dombot odaát az erdőség ideszögellő részével, mely a szenteleki uradalommal határos.

Látja a rengeteg ősi kertben a százados tölgyfák lombjai közül kitekintgető díszes nyárilak piros rózsákkal befuttatott falait - és még távolabb a rejtelmes jövőben lát még több - sok-sok piros virágot... piros örömet... piros gyermekarcokat.

A radoványi kastély oszlopos csarnokában elbúcsúzik a fiatal pártól, megáldja őket, - elbúcsúzik az öreg Kázmér gróftól is - és aztán el Szentelekre, a visszakéült ősi birtokra, hol a kert százados fái integetnek feléje, hogy ott fejezze be életét, a hol kezdte. Mily nyugodtan fogja majd lehunyni szemét, tudva azt, hogy nem züllik el az ősi család, hanem a dicsőséges múlt teljes fényében újra él unokáiban s unokái gyermekeiben...

Óh álmok, édes álmok, melyek valóra váltok nemsokára!... Hogy is volna lehetséges, hogy az az édes, nyugalmas érzés, mely most egyszerre megszállja lelkét, egyéb legyen, mint a teljesülő jövő titkos előérzete?...

Hirtelen fölül ágyában. Sötétség van körülötte, de szemébe egyszerre fényes sugár csap át, onnan a beteljesült álmok országából - s szeliden mosolyog, a mint visszahanyatlik.

\*

A bálnak vége van. Ilma grófnő behúzódik a kocsi szögletébe. A Malvin tantenak alig felelget, s a sötétben megcsókolja a kezét ugyanazon a helyen, hol alig pár perczzel ezelőtt valaki más csókolta meg...

Még visszacseng fülében az az erős, határozott büszke hang s lágyan olvad egybe a zene halk, édes dallamával.

De egyszerre fölriad álmodozásából. Miként fog nagyanyja elé állani? Mit fog mondani neki? Kezében tartotta »szerencséjét« - és eldobta!... Miért? Kiért? Dr. Nagy Ernő - semmi egyéb. Semmi több! Neki több mint egy egész világ, - de nagyanyjának - semmi!... Hogyan legyen ereje megkeseríteni e szegény öreg asszony lelkét, s összerombolni minden édes álmát, reményét... Mert megérteni úgy sem fogná őt soha...

Lassan, tétovázva halad föl a sötét lépcsőn, mintha a jövő napok elé menne, hol a fiatal szerelemnek keserű harcra kell vívnia a megöregedett előítélettel.

Óvatosan nyitja ki az ajtót, hogy nagyanyja föl ne ébredjen.

Nem ébredt föl. Csendesen, mozdulatlanul feküdt, s mosolygott szeliden, mint a kinek beteljesültek álmai...

## Az öregség könyve.

Bedő Lacziné fél évi házasság után úgy összezördült az urával, hogy azonnal összepakkolt és otthagya.

Természetesen valami csekélység miatt vesztek össze.

Ha jól tudom, Laczit egy legénykori barátja meghívta egy kis legényes vacsorára. Természetesen Emma azt kívánta, hogy ne menjen el. Természetesen Laczi csak azért is el akart menni. Mert - saját kijelentése szerint - jó előre hozzá akarja szoktatni az asszonyt, hogy belőle ne csináljon pipogya Jakabot, papucshős mamlaszt.

Szó szót követett, kifejlődött szépen egy nagy családi jelenet. Emma sirt, Laczi pedig kapta a kalapját és elrohant.

Mielőtt - férj-szokás szerint - jól bevágta volna maga után az ajtót, még visszakiáltott:

- Ezzel csak azt érted el, hogy most már két napig sem jövök haza!

- Úgy sem találnál itthon! - kiáltott utána Emma indulatosan, s e pillanatban ő volt a világ legszerencsétlenebb asszonya.

Mikor fél órai sirás után meggyőződött róla, hogy Laczi csakugyan nem jön vissza, gyors elhatározással összecsomagolt néhány ruhát, a cselédnek kifizette egész havi bérét, a lakás kulcsát odaadta a házmesternek, kocsit hozatott és kihajtatott az állomásra.

- Jobb most, mint később, - mondogatta magában, mikor a kupében ült.

Emma nagyon reális, modern fölfogású asszony volt, egészen a mai világból való és így gondolkozott:

- Szerelem nincs a világon, csak lelki harmónia. Miután pedig a harmónia meg van zavarva közöttünk, sőt, a mai jelenetből következtetve, előreláthatólag többször is meg lesz zavarva, jobb véget vetni az egésznek most, mielőtt még egy sereg gyerek megakadályozhatna benne!

Ismerte a férje gondolkozásmódját is, a ki úgy tartotta, hogy nincs nevetségesebb, mint az érzélgés - és érzélgésnek nevezett mindent, a mi nem volt frivol és hideg egykedvűséggel, gunyoros mosolylyal nézett le mindent, a mi szerinte pózolás volt.

Szóval: Emmával egyforma volt, olyan, mint a mai művelt, eszes és pozitív emberek legnagyobb része.

\*

A vonat megállott Somkútnál és Emma sietve szállott le.

Csak most fogta el egy kis nyugtalanság. Hogyan fog nagyanyjának és nagyapjának elmondani mindent?

Az öregek egy kissé, - hogy is mondjam - egy kissé olyan különösek voltak. Olyan egész mások, mint az a világ, a melyben Emma felnőtt.

Ha anyja itthon lett volna, eszébe sem jut, hogy az öregekhez menjen. De ő nagysága Karlsbadban fürdőzött. Oda pedig Emma olyan hirtelen nem utazhatott el, nem volt hozzá elég toiletteje.

Igy jött hát ki Somkútra, az öregekhez, a kikenél mint kis gyerek nevelkedett s a kiket később, mint nagy leány, illendőségből minden évben meglátogatott egyszer-kétszer és a kiket otthon mindig úgy hallott emlegetni: - a szegény öregek, olyan ósdiak, olyan elmaradottak...

Emma gyalog ment végig a falun; persze kocsit nem várta. A táskáját odaadta egy kis parasztfiúnak, az előre futott vele s mire Emma odaért a zöld zsalugáteres, szép urilak elé, az öreg asszony már künn állott a kis kapuban.

- Hozott Isten, édes fiam! De jól tetted, hogy eljöttél! Meg akartál lepni, úgy-e, azért nem irtad meg? Hát Laczi hol van?

Emma zavartan hebegett valamit, hogy Laczi majd este, vagy csak holnap jön utána.

Az öreg asszony fényes, okos szemmel fürkészőn nézett reá, aztán nem fakgatta tovább. Bevezette a szobába, leültette a nagy bőr-karosszékre, s aztán magára hagyta, mert hiába, azért, hogy ő öreg asszony, nagyon szeret gazdasszonykodni, maga néz minden után.

Mondja is sokszor az öreg apó:

- Hagyd el, lelkem nagyanyó, nem néked való az már!

De nagyanyó csak mosolyog.

- Még birom, nagyapó, birom! Nem vagyok én olyan öreg asszony, de nem ám!

És mosolyog és megrázza fejét, hogy ezüstfehér haja kivillan a fekete csipkés fejkötő alól...

Emma beleveti magát a karosszékre és kissé unott arczczal néz körül a fehérre meszelt szobában.

Ah, itt minden a régi...

A nagy lábas-óra, melyet gyermekkorában úgy megbámult, az ötlábu, kerek ebédlőasztal, a horgolt asztalterítővel, melyen a nagy, piros hárászrózsákat egykor olyan szépeknek találta s az egész szobában az a halk, édes, alig érezhető levendulaszag, mely mintha maga lenne a tisztaság, a szeretet, a boldogság édes, falusi illata...

Emma kissé elfintorította az orrát. Persze, ez a szag jó az öregeknek; ő már ezelőtt öt esztendővel is unalmasnak találta.

Délben, mikor hazajött nagyapó a mezőről, előbb beszélhetett valamit künn az öreg asszonnal, mert nem is kérdezősködött Laczi után. Emmát kissé bántotta ez, de nem szólt semmit. Elhatározta, hogy majd este mindent elmond, megkéri nagyapót, beszéljen az ügyvéddel és addig, míg a válópörének vége lesz, itt fog maradni nálok. Kissé unalmas ugyan, de majd annál jobban fog a télen mulatni! Asszony lesz és mégis egészen szabad! Már azt is elhatározta, hogyan fogja a lakását berendezni s melyik napon tart jout!

De a délutánt már oly rettenetesen hosszúnak találta, hogy egészen megdöbbsent, arra gondolván: esetleg egy félévet is itt kell töltenie! Hiszen azalatt megöszül az unalomtól!

Estefelé az öregek sétálni hívták. Jobb mulatság hiányában velök ment, bár tudta, hogy Somkúton - sajnos - nincs Stefánia-ut.

A falun mentek keresztül, ki a rétre s a nyirfaerdőbe a réten túl. A két öreg karonfogva ment előre, Emma kalapját kezében lóbálva, utánok.

A mint nézte őket, ezt a két magas, még most is erős alakot, a kik lassan, egymásra támaszkodva mentek előre, a lehunyó nappal szemben, egyszerre valami olyan különös érzés fogta el.

Az öregek a jövő évben ülik meg az aranylakodalmukat, körülbelől éppen akkor, mikor az ő válópörének vége lenne...

Vajjon az évek hosszú során át mi adott nekik annyi türelmet, annyi erőt, annyi elnézést, amennyire szükségök volt egymás hibáival szemben?

- Nagyanyó, - kérdezte melléje lépve, minden bevezetés nélkül - pöröltetek-e ti sokat egymással?

Nagyanyó nem látszott nagyon meglepetve ettől a kérdéstől.

- Nem, gyermekem, - felelt mosolyogva, - mi szerettük egymást. A mi időnkben még nem tartották a szeretetet feleslegesnek a házassághoz.

- Ugy értsd ezt, kis lányom, - szólt közbe nagyapó kedélyesen - hogy azért nem volt soha pörpatvar közöttünk, mert úgy történt minden a háznál, a hogy én akartam. Egy-kettő - csak parancsoltam s akkor mukkanni sem mert senki!

Emma fanyar kedve daczára elnevette magát. A jó, szelid nagyapó! El sem lehetett volna képzelni őt, milyen, amikor parancsol?

Nagyanyó is nevetett, de nem mondott ellent; megfogta nagyapó kezét s úgy ballagtak tovább. Az öreg néha lehajolt s leszakított az út mellől egy-két mezei virágot, aranyszemű fehér Margit-virágot, jószagú mentát, kék buzavirágot; még szerette őket, még tudott gyönyörködni bennök.

- John Andersen, jó John, - mormogta magában Emma, a Burns költeményére gondolva s olyan furcsának találta a mezei virágokat, az öregeket, meg saját magát is és az urát, a kik csak szánalmasan tudnak mosolyogni az ilyen öreges, falusi idyll láttára.

- Nagyapó, én el akarok válni az uramtól, - akarta mondani, hogy véget vessen ezeknek a különös gondolatoknak.

De az öreg ur megelőzte.

- Most menjünk az állomáshoz, - szólt megnézve az óráját. - Egy fél óra múlva megérkezik a vasut.

- Miért menjünk oda? - kérdezte Emma csodálkozva.

- Hát az uradat várjuk.

- Nem jön ma, - felelt Emma kedvetlenül.

- De én biztosan tudom, hogy megjön, - szólt nagyapó, ravaszul hunyorgatva a szemével s titokban összenézett nagyanyóval.

- Hát menjünk ki a vonathoz, - egyezett bele Emma. - Legalább annál hamarább megértenek az öregek mindent, ha látják, hogy nem jön Laczi, - gondolta magában.

Elsétáltak a közeli kis állomáshoz s mikor a vonat megérkezett, Emma legnagyobb csodálkozására Laczi szállott le.

Tisztességtudóan kezet csókolt az öregeknek s aztán Emmához fordulva, kissé gunyoros hangon szólt:

- Eljöttem, Emma, a nagyapa sürgönyére, mert tudja jól, hogy nem szeretem a botrányt, a jeleneteket. Ha kívánja, itt maradok, s holnap együtt mehetünk haza, de ha úgy gondolja jónak, akár most mindjárt visszafordulok.

- Ejnye, szedte-vette gyerekek, hát így kell találkozni? - dohogott az öreg ur, vidáman dörzsölgetve kezét. - Most rögtön öleljétek meg egymást, s aztán szent legyen a béke!

Emmának egyszerre eszébe jutott a mai unalmas délután.

- Maradjon itt, - felelt csendesen, s kezét nyújtva az urának, együtt mentek haza az öregekkel a zöld zsalugáteres kis házba.

\*

Az oszlopos, nagy verandán volt terítve a vacsorához.

Alig hogy leültek, lent az udvaron, a veranda lépcsője mellett, valami mozgás, suttogás hallatszott, s egyszerre csak halkán, csendesen rázendítettek a cigányok egy régi, régi nótára.

Az öreg ur mosolyogva állott fel.

- Kedves Emmácskám, - szólt - miután Laczi ma elmaradt arról a bizonyos vacsoráról, ide rendeltem ezeket a feketéket, hadd huzzák egy kissé, kárpótlásul! Tudom, az öreg asszony is szívesen hallgat egy kis muzsikát. Még tánczra is perdülne bizony, ha például keresztelőt tartanánk nemsokára.

Emmára kacsintott, ki félrefordította fejét. Az öreg asszony tréfásan fenyegette meg az ujjával.

- Menjen, maga vén ember, ne hozza zavarba a kis menyecskét.

A kis menyecske pedig kezére hajtott fejjel támaszkodott az asztalra; mellette ült az ura, bodor füstkarikákat eregetve cigarettájából s kissé fanyar mosolylyal hallgatták mind a ketten a falusi cigányok zenéjét és az öregek tréfálkozását, a mely nem keltett visszhangot szivökben.

Olyan különös volt ez a holdfénytől elárasztott verandán, a lámpavilágnál ülő négy alak: a két fehér haju, ránczos arczu öreg ember, a kiknek szive, kedélye fiatal maradt és a két viruló arczu, fiatal teremtés, akiknek a szive öreg, hervadt volt már...

A két fehér haju agg, a kik végig lapozván az öregség könyvét, csak napfényes lapokat találtak - és a két fiatal, a kik lenézik a naivságot, nem hisznek a szerelemben és nevetségesnek találják a szürke lapokra gondolni az öregség könyvében...

## Asszony-szív.

Ágnes félrehúzta az ablakfüggönyt s kitekintett a sötétedő utcára.

A csöndes, nyugodalmos kisvárosban ilyenkor ébredt egy kis élénkség. A munkások siettek haza a gyárból, a boltokat csukták be, egy-egy kocsi dübörgött végig a rossz kövezeten.

Ágnes kábultan támasztotta fejét az ablakfájához, s behunyta szemét, mintha sértené az utcái lámpák fénye.

Pedig nem a lármától zúgott a feje, nem a fénytől fájt a szeme.

A zsvajon keresztül csak egyetlen-egy hangot hallott ő, mely elnémult számára örökre, szeme fényben és sötétben csak egyetlen-egy arcot látott, mely eltűnt előle örökre, óh mindörökre...

Ágnes nem sirt. Már nem voltak könnyei. Mind elsírta őket azelőtt való napokon és éjszakákon át. Most azt a tompa, egyhangú boldogtalanságot érezte, mely az első kitörést követni szokta, s mely a maga megkövesült fájdalomával még százszor kínosabb minden heves kitörésnél.

Eleinte kétségbeesett vergődéssel küzdött e fájdalom ellen. Irtózással utasította vissza magától s lehetetlenségnek hitte, hogy ily borzasztó szenvedés létezhessen a világon... El akarta hitetni magával, hogy minden csak álom volt s forró, szenvedélyes szive vonaglott a mély sebtől, melyet annak a keze ütött rajta, kit ezen a földön legjobban szeretett.

Tehetetlen, kínos fájdalmában levetette magát a földre s ott zokogott, mint egy szegény, megvert gyermek és Istenhez imádkozott érzéketlenségért és szívének megkeményítéseért... De kiáltását nem hallotta meg sem Isten, sem ember, csak a kérlelhetetlen magány, mely őt időktől kezdve mindig tanúja volt az ember szenvedésének... Neki is ki kellett ürítenie fenékig a keserű kelyhet, mint annyi sok nőnek előtte is, a kinek szintén szive volt és szeretni tudott...

Az első, heves fölindulás elmúlt, s most Ágnes nyugodtabb volt. De ez nem a lemondás megadása volt, hanem az elhatározás nyugalma, mely, megtalálván az egyetlen megoldást, tompa nyugalommal lát cselekvéshez.

Visszavonult az ablaktól, lassan közeledett a szomszéd szoba ajtajához, halkán kinyitotta s betekintett.

Az eltakart lámpa csak halványan világította meg a szobát. A fal mellett az ágyban ott feküdt édes anyja, betegen. Az izgalom, a miatta való bánkódás és harag s a nagy fölindulás tették betegé.

Ágnes nem mert kimenni.

Az ágy mellett ült testvére, fehér, hideg, nyugodt arczczal, s szemrehányó pillantást vetett reá. Ágnes oly megalázva érezte magát e fehér, nyugodt arcz láttára, mely sohasem pirult vagy halaványodott el férfi tekintete előtt, mely soha meg nem remegett a szerelem hatalma előtt. Ő nyugodt, öntudatos méltósággal haladt át az életen, közömbösen nézve le azokat a csendes örülteket, a kik női büszkeségökről annyira megfélekedeznek, hogy szenvedni és sirni tudnak egy férfi miatt.

Oh, mint vágyott Ágnes testvére hideg, nyugodt szive után, a ki nagy leány lett, elmátkásodott és férjhez ment, a nélkül, hogy az igazi szerelem gyötrelmeit és szenvedéseit, boldogságát és boldogtalanságát csak egy pillanatra is megismerte volna.

Ő ismerte jól...

És mialatt így megismerte, hova lett női büszkesége, hova lett lelkének nyugalma, életének zavartalan öszhangja?...

Ágnes két kezét arczához szorítja, de könny nem nedvesíti már meg száraz, égő szemét.

Majd gyors elhatározással fölemeli fejét és hátrasimítja homlokáról haját. Aztán meggyújtja lámpáját és íróasztalára helyezi.

Szeme véletlenül egy nyitott könyvre téved, melyet valaha réges-régen... a tegnap, vagy a tegnapelőtt olvasott. Az asztolati liliumleány bús regéje volt. Mialatt félretolta a könyvet s levélpapírt tett maga elé, száraz, láztól égő ajka lassan suttozta a szép Helén szavait:

- »Ha ily makacs vagy, meg kell halnod, meg«...

Sokáig írt. Néha-néha megállt írása közben, megtörülte homlokát, mely megnedvesedett, s újra meg újra halkán suttozta magában:

- »Ha ily makacs vagy, meg kell halnod, meg«...

\*

Ágnes ezt írta:

- Valakinek el kell mondanom mindent, mert érzem, így nem vihetem magammal. Anyámat beteggé tettem kétségbeesésem szilaj kitörésével, testvérem nem értene meg soha. Neked mondok hát el mindent, édes jó atyám, kinek természetét, mint mondják, örököltem, ki belátsz szivembe és megértesz engemet... És elviszem ezt a levelet én magam te hozzád, édes jó atyám, az égbe, Isten országába. Tegyétek majd fejem alá, mikor elindulok a hosszú útra. Hadd vigyem magammal...

Történetem különben nagyon rövid és nagyon mindennapi.

Szerettem Radványi Ernőt és azt hittem, ő is szeret... Mikor észrevettem, hogy kettőnk közül csak én vittem bele komolyan egész lelkemet a játékba, már akkor késő volt. Sokkal inkább úr lett fölöttem szerelmem, semhogy le tudtam volna küzdeni; sokkal jobban szerettem őt, semhogy vissza tudtam volna venni szivemet.

Vétek-e ily nagyon szeretni?... Akkor én vétkes vagyok...

Tudtam, hogy ez a szerelem lesz végzetem, s tudtam, hogy ha eltaszítana magától, utána mennék a világ végére is és oda feküdném meghalni az ajtaja elé...

És aztán ez történt.

Jött egy férfi, a ki megismert és feleségül kért. Gazdag volt, előkelő állású, derék úri ember. Semmi ok sem lehetett reá, hogy visszautasítsam.

- Hozzá fogsz menni, - mondta anyám.

- Nem megyek hozzá, - feleltem én.

- Miért?

- Mert nem szeretem!

- Majd megszereted, ha felesége leszel!

- Soha!... Anyám, én mást szeretek...

- Rajongás, képzelődés, ábránd!... Ki fogod verni a fejedből. Nem engedem, hogy szerencsédet oktalan hóbortokért eljátszszad. Hozzá fogsz menni!

- Ernő, - mondtam másnap, mikor találkoztam vele, - férjhez akarnak adni. Egy gazdag, előkelő úr kért meg.

Egy pillanatig reám nézett, aztán félrefordítva fejét, habozás nélkül szólt:

- Menjen hozzá!

- De én nem szeretem...

- Majd megszereti, ha a felesége lesz!

- Boldogtalan leszek...

- Nem. Maga hűséges, becsületes, jó leány. Van szive, van lelke, megszereti, megszokja őt s elégedett lesz vele.

- Ernő, Ernő, az Isten nevére kérem, hogy beszélhet így?... Hát elfeledte, hogy én más szeretek... hogy én magát szeretem?...

Egy perczig hallgatott, aztán komoran, majdnem nyersen szólt:

- De én nem vehetem feleségül soha!

- Soha?...

- Soha. Ismeri jól helyzetemet. Tudja, hogy nekem adósságaim vannak - hogy anyámat is nekem kell eltartanom. Külföldre akarok menni, hosszú tanulmányútra... Az egész karrieremet föl kellene áldoznom... Én vagy nem házasodom meg, vagy csak gazdag nőt vehetek el...

Szivemre szorítottam kezemet, hogy elcsitítsam lázas dobogását. Vad, keserű gyűlölet fogott el e rettenetes szavak hallatára. Gyűlöltem őt, gyűlöltem magamat, gyűlöltem az egész világot...

Halkan, szinte gépiesen kérdeztem:

- Nem szeret?

- Nem...

- Nem is szeretett soha?

- Nem is szerettem soha...

- Miért mondta hát akkor?

- Azt hittem, hogy szeretem...

Nem kérdeztem többet. Lehajtottam fejemet, csodálkozva azon, hogy még élek s gondolkozni, eszmélni tudok...

Sokáig hallgatva álltunk egymással szemközt a néma, csöndes kertben, fejünk fölött a viharfelhős éggel, szivünkben azzal a régi, régi fájdalommal, melyet csak férfi és nő tudnak okozni egymásnak s mely oly régi, mint maga az emberiség.

Eztán Ernő oda lépett hozzám, megfogta kezemet és mondta:

- Bocsásson meg nekem, Ágnes. Nagyot vétettem maga ellen... Feledjen el, ez a legjobb, a mit velem tehet. Menjen férjhez... Mi nem fogjuk egymást látni soha!...

Elment.

És azóta nem is láttam többé.

Keserű gyűlölet, vad harag és dacz fogott el. Meg akartam mutatni, hogy kiteptem nevét szivemből. Bementem a szobába.

- Anyám, - mondtam - legyen meg kívánságod. Férjhez megyek Bakonyihoz.

Megtartottuk az eljegyzést. De pár hét múlva, mikor ébredezni kezdtem abból a halálos zsibbadtságból, a melyben azóta voltam, egyszerre tudatára ébredtem annak, hogy nem lehetek a más felesége soha, mert én még mindig Ernőt szeretem, - talán még jobban mint valaha. Lehet, hogy mások mosolyognak ezen a romantikus fölfogáson, de én olyan komolyan vettem, mint a halált...

És hiába volt anyám haragja, sirása, kétségbeesése, hiába minden rábeszélés, visszaküldtem a jegygyűrűt Bakonyinak és csak azt szégyeltem, hogy képes voltam egy pillanatig is viselni az ujjamon olyan embernek gyűrűjét, a kit nem szeretek...

Eddig van.

És most, atyám, nyujtsd kezedet és vezérelj engemet. Én nem tehetek másként. Miképen az asztolati liliumleány sem tehetett másképen...

- Ha ily makacs vagy, meg kell halnod, meg...

\*

Eddig volt a levél.

Aztán összehajtogatta Ágnes, zsebébe tette, egy könnyű kis kendőt vetett a vállára és kilépett a házból. Ment tovább az úton, a melyen már annyian elindultak, hogy találkozzanak a boldogsággal és aztán nem találkoztak mással, csak a halállal...

Néhány utcán ment keresztül és odaért abba a virágos kis kertbe, melynek közepén állott egy zöld zsalugáteres ház. Ott lakott Ernő, az édes anyjával.

Ott akart meghalni Ágnes, abban a virágos kis kertben, a rózsák és liliomok között, arcczal a ház felé fordulva, a becsukott ablakok felé, a melyek mögött élt az a férfi, a ki szívének királya, Istene volt...

Ott akart álmodni tovább halva is, a hol élve annyit álmodozott, annyit szeretett és annyit szenvedett. És a mint kezét összekulcsolva, lassan lehunyta szemét, és feje lehanyatlott a rózsák és liliomok közé, úgy érezte, mintha egy távol morajló tenger jönne mind közelébb-közlelébb, hogy fehér hullámaival átvigye a túlsó partra...

- Ez a halál, - gondolta magában és odahajolt a fehér habok fölé.

És a hullámok vitték, ringatták csendesesen és ő álmodott tovább. Úgy képzelte, mintha hangokat hallana, zürzavaros, ismeretlen és mégis oly ismerős hangokat, mintha valaki nevét kiáltaná és ő felelni akarna, de nem tudott, mert a fehér hullámok mind tovább és tovább sodorták, ringatták csendesesen.

De a túlsó partra nem vitték át mégsem.

Mikor ismét fölnyitotta szemét, egy bodros, fehér fejkötős, tiszta, nyugodt arcot látott maga fölé hajolva, s egy hüvös kéz simogatta lábzan égő homlokát. Az Ernő édes anyja volt.

- Jobban vagy-e már, kis lányom? - kérdezte szeliden.

Ágnes csak fejével intett: - Jobban. - Még nem tudott szólani.

Olyan különös volt mindez. Az ágya mellett ott ült a testvére is, fehér, hideg arczával, fekete gyászruhában. Miért volt gyászban? Mit jelentett mindez?... Mi van vele?... Vajjon meghalt-e és ez az élet a halál után, vagy pedig él-e és ez a halál az életben?...

...Nagyon sokáig tartott, a míg végre megtudott mindent.

\*

Már mulófélben volt a nyár. Hűvös szél fujt végig a kertben, a nyárfák között, s egy-egy sárguló levél halk sohajtással hullott alá.

És a nyárfák alatt ott állottak ismét egymással szemben, Ernő és Ágnes. Úgy, miként egy fél évvel ezelőtt. Akkor mind a ketten azt hitték, hogy utoljára...

Ernő kezében tartott egy levelet, s úgy nézett Ágnesre, szinte félve, mint a hogy arra nézünk, a kit csodálunk, de nem értünk meg.

- Ágnes, - szólt halkán. - Ebből a levélből tudtam meg mindent. Ne haragudjon, hogy elolvastam... Mikor itt találtuk akkor este... óh, de borzasztó volt... Lássá, én sohasem hittem, sohasem képzeltem - - - Csak akkor tudtam meg, csak akkor éreztem, hogy maga mennyire tud szeretni...

Ágnes nem felel semmit. Messze elnéz az Ernő feje fölött, túl a hársfákon, túl a kerítésen, talán még a felhőkön is túl, s a távolba néző szeme előtt lassan zsugorodott össze, lassan törpült el szívének királya, Istene, egy közönséges, kicsiny, semmi emberré...

- Az anyja is meghalt, szegény Ágnes, - folytatja tovább Ernő halkán, szakgatottan. - Most már egyedül áll. De az anyám szeretni fogja. És itt fogunk lakni. A ház kicsiny, meg a kert is. De megférünk. Én nem megyek külföldre. Mindenről lemondok, Ágnes. És élni fogunk egyszerűen, csendesen.

Hangjából kiérzett a lemondás. Aztán végigsimította kezével homlokát és kérdezte:

- Mikor tartasuk meg az esküvőt, Ágnes?

- Soha, - felelt Ágnes szilárdan, s most már egyenesen a szeme közé nézett Ernőnek.

Szívének mérhetetlen gazdagságával úgy állott előtte, hogy szinte egy fejjel nagyobbnak látszott annál a férfinál, a kinek szíve az övéhez képest olyan nagyon szegény volt.

Még egyszer végignézte, szinte csodálkozva azon, a mit egykor érzett és a mit most érez: aztán megfordult és csendesen kiment a kertből...

## A nemezis.

Nem, ez már mégis sok volt! Sáríka bosszusan csapja be az ajtót vendége után, úgy, hogy az ablakok is megrezzennek belé; aztán ledobva magát a diván sarkába, sirni akar.

De olyan bosszus, hogy még csak sirni sem tud.

Felugrik, átfut a másik szobába, s annak az ajtóját is úgy becsapja, hogy az íróasztal mellett ülő férfi felriadva emelé fel fejét.

- No mi baj, mi történt, te kis szélvész kisasszony?

- Gábor, ha legközelebb az a te kedves, drága Máli nagysámod megint átjön, mikor a doktort látja hozzánk jönni, - egy gombostűt szurok a karosszékbe.

- A 60-diki törvényezikk 35-ik paragrafusa által büntetendő cselekmény.

- Ne tréfálj mindig! Én most komolyan beszélek. Hiszen ez türehtlen állapot! Ugy őriz, mint egy zsandár; s amint meglátja az ablakból, hogy valaki jön hozzánk, kapja a ridiküljét, felsüti a frufuját, s szalad át.

- De mikor annyira szeret téged!

- Szereti ám a doktor urat, meg minden parthie-számba vehető fiatal embert.

- Ühm! No persze a doktor urat! Hát aztán talán sajnálod tőle? Hiszen milyen összeillő pár volnának!

- De Gábor, hát te elvennéd-e a Máli nagysámot feleségül?

- Ha neked örömet okozok ezzel - miért ne?

- Na hát légy szives és vedd el, és költözzetek ki a Gellérthegyre, legalább akkor megszabadulok a Má-Má-Máli nagysámtól!

- De Sáríka, legyen eszed! Hát miért sirsz?

- Óh Gábor, te azt nem érted!

Nem, valóban. Gábor nem értette, s csodálkozva szemléli hugát, kinél jókedv és sirás oly gyorsan váltakozik, mint a nyári zivatar és napfény.

- Tudod mit gondoltam, Gábor, - szól, hirtelen letörülve könyeit. - Adjunk jövő vasárnap egy nagy vacsorát, hívjunk sok vendéget, és Máli kisasszonyt ne hívjuk meg. Akkor meg fog haragudni és többet nem jön el! És nem zavar legalább, ha a doktorral beszélgetek - gondolja magában utána.

Gábor mosolyog.

- Hát aztán tudnál-e te annyi vendégnek vacsorát készíteni?

- Már hogyan tudnék? Hát nem én vezetem-e a háztartást, mióta szegény nagymama is meghalt? És milyen jól tudok főzni!

Gáborban ugyan némi halvány emlékek támadnak fel elsózott levesek és ehetetlen sültekről, de nem akarja kis huga kedvét rontani.

- Na jól van hát Sáríka, adjunk egy nagy vacsorát!

Sáríka tapsol örömeiben.

- És meghivunk minden ismerőst, csak a Máli nagysámot nem! Pompás! Mérgében meg fog pukkadni!

Sáríka boldogan fog az előkészületekhez.

Hogyne! Egy egész estét tölthet a doktorral együtt, anélkül, hogy Máli kisasszony megzavarná; a vacsorával is ki fog tenni magáért; a doktor meglátja, milyen ügyes kis háziasszony tud ő lenni, - s lesz alkalma régre nyilatkozni is!...

\*

Máli kisasszony szobája ablakából vizsga szemekkel ügyeli másnap, hogy mi történik a szomszéd lakásban.

De hiába minden kérdezősködés, hiába minden kutatás - nem tudhat meg semmit!

Másnap az előkészületek még nyilvánvalóbbakká lesznek. Semmi kétség - itt valami nagy dologra készülnek!

Végre a cseléd - egy gyémántos karperecz segítségével (a Haris-bazárból) kivallja, hogy csakugyan, a jövő vasárnap nagy vendégség lesz a háznál.

Erre aztán Máli nagysám megnyugszik, s előveszi sárga-selyemruháját szellőztetni, mert semmi kétség, hogy ő is meg lesz hiva az estélyre. És ah, azon az estélyen, ebben a sárga selyemruhában fogja végleg meghódítani a doktort, kinek csak van annyi jó izlése, hogy őt választja és nem azt a kis nevetlen, éretlen lányt odaát.

Oda át azonban nagy zavar uralkodik.

A vacsora előtt való napon ugyanis levél érkezik Márdi Gézától, az egyik meghívott vendégtől, melyben legnagyobb sajnálatára tudatja, hogy hirtelen el kellett utaznia, az estélyen nem vehet részt.

Sáríka desperál. Hiszen így tizenhárman lesznek!

- Oh Gábor, mit tegyünk! - szalad be bátyjához könyezve, kipirult arczczal és lisztes kezekkel.

- Majd segíték én a dolgon. Mást már nem lehet meghívni, mert igen késő, hanem megmondom az irnokomnak, hogy jöjjön el.

Sáríka kissé elfintorítja az orrát, de átlátja, hogy nincs más menekvés.

Meghívják tehát az irnok urat, ami a jámbornak három forint hatvan krajczárjába kerül, mert kénytelen magának egy új nyakkendőt s egy pár galambszin keztyűt vásárolni, - a szalonkabátot és jockey-klub-illatos piros-selyem zsebkendőt nem is számítva, mert azt a lakótársától kapta kölcsön.

De szívesen veri magát mindeme költségekbe; - hogyne, hiszen egészen meg van hatva a princípális úr nyájas előzékenységétől s a távolról imádott Sáríka bájos mosolyától. Persze a jó embernek halvány sejtelve sincs róla, hogy ő a - tizenegyedik.

Máli kisasszony azonban ismét nagy nyugtalanságban van. Már elérkezett a nagy nap - és ő még mindig nincs meghiva.

Sárga-selyem ruhájára pedig már három új csokrot is varrt, sőt még csipkét is - bizonyos, hogy a doktornak tetszeni fog - s az a kis szeleburdi lány elfeledte még szólani neki.

Veszi tehát ridiküljét s átmege emlékeztetni Sáríkat arra, hogy őt - Máli kisasszonyt - egy régi nemesi lovag-család sarjadékát - nem szokták csak az utolsó napon meghívni.

Sáríka azonban, midőn jönni látja őt, hamar bezárja az ajtót, s elrejtőzik a konyhába, a pohárszék mögé; nem, nem tudna ő most senkinek a szemébe nézni, legkevésbé a Máli nagysáméba, ki több rendbeli hasztalan zörgetés után, egy sértett királynő büszkeségével vonul vissza.

A pohárszék mögött azonban könyekben fürödve, szepeg Sáríka, két elrontott créme, s egy nem sikerült galantin gyászos romjai között.

Pedig mily vakmerő bátorsággal fogott hozzá, teljesen a »pesti első szakácskönyv« utasításaihoz tartva magát; hogy ki akart ma tenni magáért - és ime, mi lett belőle?...

Mi lesz itt ma este?

Nem marad egyéb hátra, mint ismét Gáborhoz fordulni, kinek megesik a szive huga lelki gyötrelmein, s hamar elszalad a cukrászhoz, megrendel két crémet, elszalad Doboshoz, megrendel egy galantint s hazaszalad.

Rendben volna tehát minden.

Este kifáradva, kimerülve, izgatottan várja Sáríka vendégeit.

Már el van minden szépen rendezve.

És ami fő, amire Sáríka a legnagyobb élvezettel gondol s amiért tulajdonképpen az egész vacsorát rendezte, - Máli kisasszony sárga-selyem ruhájában pompázva, készen felöltözve várja még a meghívást, s azóta bizonyára közel van hozzá, hogy mérgében megpukkadjon.

Sáríka eléggülten, élvezetteljesen mosolyog.

Végre érkeznek a vendégek is.

Elsőnek jön az irnok ur, fényesen kipomádézva, füzöld-szin nyakkendővel, s meghatottságtól remegő bajuszszal.

A doktor ur három piros szegfüt hozott, s cilinderébe rejtve, úgy látszik csak kedvező alkalomra vár, hogy Sáríka kezébe csempészhesse.

Megérkezik Emma néni is, de oh fátum - négy leánya helyett csak hárommal; a legkisebbiknek megfájult a feje s otthon kellett maradnia.

Most már mégis tizenhárman lesznek!

Sáríka azt sem tudja hova legyen bosszuságában, s elkeseredve megy ki a konyhába tanácskozni Julcsával; - de hol van Julcsa? Nincs sehol, kufferestől együtt eltűnt.

A konyhaajtóban kárörvendő arcczal jelenik meg a Máli kisasszony cselédje s jelenti, hogy: azt izeni a Julcsa, ne is tessék keresni, mert ő bizony elment, vissza se jön többet.

Sáríka megsemmisülve rogy le a konyhapadra.

Most mi lesz?

Nemcsak hogy tizenhárman vannak, de az sincs, ki az asztalnál felszolgáljon! És ki fog a pulykára ügyelni, hogy meg ne égjen, ki ne száradjon! Ki fogja fölvágni?...

Ő - Sáríka - nem tudja azt; egyebet mindent, de föltranchirozni... nem, ahhoz nem is merne oly vakmerő bátorsággal hozzáfogni, mint a crémek elkészítéséhez.

Nem marad más hátra, mint ismét Gáborhoz fordulni.

Kihívja tehát titkon a konyhába, tanácskozni, de most már Gábor sem tud egyebet tanácsolni, minthogy ültessenek valakit - például a doktor urat - a macska-asztalhoz, hogy ne legyenek tizenhárman, - a pulykát meg találják egészben föl; vágjon belőle mindenki onnan, ahonnan akar.

- Ne tréfálgj! - kiált zord kétségbeeséssel Sáríka s a könyvek már ismét jelentkeznek szemében.

- De kicsike, én igazán nem tudok mit tanácsolni.

- Oh, Gábor - tördeli alázatosan Sáríka - én, - én átmegek Máli kisasszonyhoz... és meghívom - tizennegyediknek - s megkérem, hogy a cselédjét kölcsönözze ide!...

Gábor a kezefeje mögött egyet köhint, hogy ne lássák mosolyát, s valamit mormol magában a nemezisről, de szerencsére Sáríka nem hallja, mert már ott csönget a Máli nagysám ajtaján.

Máli nagysám teljes diszben felöltözve, hajában két nagy piros rózsával fölékesítve, mint egy haragvó Istennő áll a szoba közepén, lesújtó pillantásokat vetve a kis Sáríkára, ki igyekszik teljesen elfogulatlan, bámuló arcot öltetni, s el nem tudja képzelni, miért neheztel a kedves, aranyos Máli néni.

- Én igazán csodálom, hogy Máli néni még külön meghívást várt, - hazudja teljes őszinteséggel. - Hiszen az magától értetődik, ilyen jó barátok közt, mint mi vagyunk. Igazán nem is képzeltem volna. És mi mióta várjuk. Szerencse, hogy átszaladtam. No, tessék jönni hamar.

De Máli kisasszony hajthatatlan: és Sáríka kénytelen az utolsó eszközhöz is hozzáfolyamodni.

- Pedig a doktor ur is várja, már többször kérdezősködött! És három piros szegfüt is hozott - Máli néninek - nyögi ki keservesen.

Ez hatott. Máli kisasszony arcza kissé földerül.

- Megjegyzem, kedves Sáríka, hogy egyáltalán nem értem, miért szólítasz te engem néninek. Az a pár év korkülönbség, egyáltalán nem határoz semmit, s már többször föl akartalak szólítani, hogy csak szólíts te-nek, mint lányok egymás közt szokták.

- Oh szívesen, - tördeli Sáríka elfojtott hangon - de kérlek, menjünk már!...

- Nos jól van, - szól Máli nagysám méltósággal. - A jó barátság kedvéért meghozom ez áldozatot, s nem neheztelek tovább figyelmetlenségedért egy ősrégi nemes család sarjadéka iránt. A cselédemet is rendelkezésedre bocsátom ma este. Természetesen az asztalnál a doktor ur lesz szomszédom?

- Oh, természetesen, - csuklik Sáríka, utolsó fegyverét is lerakva a győztes ellenség lábai elé. - De menjünk már, kérlek, már várnak - és a pulyka - odaég...

- Apropos kedvesem, mondd csak, vajjon melyik lehet a doktor úr kedvencz része, hogy azt tegyem ki a tányérára?

- A pulykaczomb, - nyög Sáríka siró hangon.

Máli nagysám ég felé emeli karját.

- Remélem te nem mondod ki ezt a szót: »czomb« fiatal emberek előtt is?

- Hát, hogy mondjam?

- Ugy, hogy: - lábikó - pulykalábikó! Megengedj, édes Sáríkámm, de benned nincs semmi finomság, semmi előkelőség, látszik, hogy férfi nevelt, meglásd csak én milyen kedvesen, milyen finoman mondom majd: - édes doktor ur, tessék a pulykalábikó!... Oh és azok a szép piros szegfük...

De már a többi Sárika nem hallja; teljesen leveretve siet ki a konyhába, míg Máli kisasszony diadalmas mosolylyal telepedik le a doktor ur mellé.

Valami csodálatos uton-módon a három szegfű is csakugyan hozzá kerül, és Sárika csöndes kétségbeeséssel tapasztalja, hogy a doktor ur, daczból-e; haragból-e vagy jó kedvében, egész este életre-halálra udvarol Máli kisasszonynak, míg neki az irnok ur fénylő ábrázatjában s remegő bajuszában kell gyönyörködnie.

- - És éjfél után, mikor már a vendégek mind szétszoltak, kis ágyában álmatlanul fekvé, haragjában könyáztatott párnáját ütögeti, s teszi magát, hogy nem hallja bátyja hangját, ki a másik szobából nevetve kiált át neki még egyszer:

- Hja, a nemezis, Sárika!

Máli kisasszony pedig lefekvés előtt még egy teljes óráig áll a tükör előtt, diadalittasan emlékezve vissza a mai est győzelmére, s elhatározza, hogy lefényképezteti magát ebben a sárga selyem-ruhában, melyben a doktor urat oly teljesen meghódította.

\*

Másnap délelőtt különben, mialatt Máli kisasszony a fényképészhez kocsizott, Sárika a diván sarkába huzódva épen százegyedikszer olvasott át egy levelet, melyben a doktor ur azt írja, hogy miután úgy látja, személyesen soha sincs alkalma háboríttatlanul beszélni véle, e levélben bátorkodik megkérni kis kezét, - kedvező választ remélve.

## Gyermekek útja.

- Hogy van megelégedve a fiukkal, Ella kisasszony?

- Nagyon szeretem őket, nagyságos ur.

- Jól viselik magukat?

- Jól. Duczi egy édes, aranyos kis angyal! Jankó is jó, csak olyan, - hogy is mondjam csak - olyan... kissé alattomos. Ha valamiért megszólítom, nem felel, csak hallgat és a nagy szemével néz az emberre. Úgy tetszik, nem sok érzés van benne...

- Soha sem emlegetik az anyjukat?

- Soha. A gyermek hamar felejt. Három hónap az ő számára egy egész örökkévalóság. Néha valóban az is, nemde Maglódy úr?

Úgy mondta: Maglódy úr, mintha csak véletlenségből mondta volna így, nagyságos uram helyett.

Maglódy észrevette s magában mosolygott. Ej, utóvégre is, Ella kisasszony szép leány, nos, aztán, örökké csak nem gyászolhat az ember.

Az ám, valóban: csakhogy egy bökkenő volt a dologban.

Ella kisasszony ugyanis nagyságos asszony akart lenni.

Mikor ezelőtt három hónappal Maglódyné meghalt, a szép szőke nevelőnő összejárta a szobákat, körülnézett a gyönyörű, viruló kis nyaralón, a jó karban tartott birtokon, s felsóhajtott: Ez jó lenne nekem!...

Aztán gondosan fölsütötte a haját és fekete ruhát vett magára. Tudta, hogy a fekete szín különösen jól illik fehér-piros arcához.

Odabent pedig a ravatalon csendesen, mozdulatlanul feküdt a meghalt asszony teste; de lelke, az édes anya lelke még nem tudott elszakadni, még ott volt és búcsuzott a gyermekeitől.

- Isten viseljen gondot reátok, édes, édes kis fiaim! Jankó, te vagy a nagyobb, vigyázz mindig a kis öcsédre. Neked szelid, gyöngéd lelked, mélyen érző szíved van; a bánat hamarabb reád talál. Emlékezz meg akkor rólam; én eljövök hozzád hogy megvigasztaljalak...

A két kis fiu ijedten, némán, kissé csodálkozva állt a ravatal mellett. Összebujtak, megölelték egymást és alig mertek moczczanni.

Minden olyan különös volt. A sok virág, a sok ember, a fekete falak, a gyertyák... Duczi úgy elgyönyörködött mindenben.

Maglódy lehajtott fejjel állt a koporsó mellett.

- Mi lesz tovább? - töprengett magában.

Szeretett volna perbe szállni az Istennel, a sorssal. Miért vette el azt a fiatal, édes jó asszonyt, a kire még olyan nagy szükség volt!

- Ki fogja most már gondját viselni a gyermekeknek?

Neki, mint képviselőnek, igazgatósági tagnak, bent kell laknia a városban, vagy legalább is mindennap bemennie, mint eddig is; csak estére jöhetne haza. És ő különben sem ért a gyermekgondozáshoz, gyermekneveléshez. Ideje sincs reá; az ülések, a klub, a politika, a közügyek...

Szeme véletlenül rátévedt a nevelőnőre, ki a két gyermeket kétfelől magához ölelve, könnyező szemmel nézett a koporsóra.

Hogyan nem vette észre eddig, hogy milyen szép ez a kis nevelőnő?

Ella kisasszony, bár nem nézett oda, de szemével felfogta, magába szívta Maglódy futó pillantását, öntudatlan gondolatát.

Még jobban magához szorította a gyermekeket. Jankó mintegy ösztönszerűleg huzódott el tőle, lassan lefejtette magáról ölelő karját, s odabujt Duczi mellé. Úgy érezte, ott jobb neki...

Még be sem hantolták jóformán a sírt a szegény asszony fölött, már megkezdődött a harc, melyet a leány vívott, ki örökébe kívánt lépni.

Az örök harcz, mely olyan régi, mint maga az emberiség, s melyet szerelemnek neveznek ugyan mindig, de a mely nem egyéb mint hazugság, hiúság, ha számításból vívja szív nélkül a nő, könnyelműségből, léhaságból a férfi.

A Maglódyné sírja fölött pedig ilyen harczot vívtak.

Ella úgy gondolkozott: nincs az a férfi a világon, a kit meg ne lehetne hódítani, föltéve, hogy a férfi szíve szabad és a hódító szép.

Maglódy pedig úgy gondolkozott: nincs az a leány a világon, a kit meg ne lehetne hódítani, föltéve, hogy a leány szegény, a hódító meg gazdag.

És harczoltak, küzdöttek, láthatatlan fegyverekkel.

Határozottan a leány volt erősebb, mert kevesebb szíve volt.

Számított magában csendesen, nyugodtan, hidegen, s mindig megtalálta a kellő pillanatban a kellő szót.

Maglódyt már bosszantotta, izgatta ez az egész dolog és már nem tudta olyan biztosan, hogyan fog végződni?

A cselédek suttoztak, az ismerősök diszkrétül hallgattak; - a két gyermek meg ott állt közöttük, nem tudva semmiről, nem értve semmit, csak nagy, tiszta gyermekszemökkel nézve reájok.

Nem igen törődtek velök, csak épen látszólag, a külszin kedvéért, de szívében nem foglalkozott velök egyikök sem.

Az első hetekben kiment Maglódy a gyermekekkel a sirhoz, de aztán később nem ért rá többé.

A díszes márvány-siremlék ott állott a kerepesi temetőben, koszorútlan; nem háborgatta senki az alvó asszony nyugalma...

\*

Hajnalodott.

Jankó fölült ágyában és körülnézett. A szobában még majdnem sötét volt.

Jankó kidugta a lábát, de gyorsan visszahúzta megint s bebujt a takaró alá. Úgy tetszett, mintha Ella kisasszony megmozdult volna az ágyában. Egy pillanatig csendesen feküdt Jankó, majd ismét kidugta előbb az egyik lábát, aztán a másikat, s lemászott az ágyról, mint egy kis mókus. Nesztelenül surrant a másik rácsos ágyacskához, hol félig kitakarózva, rózsapiros arczczal, nyitott, mosolygó szájacskával aludt Duczi, olyan mélyen, miként egy négy eszten-dős emberke szokott.

Jankó megfogja a vállát és kissé megrázza.

- Duczi, Duczi, kelj föl! Már holnapután reggel van!

Duczi álmosan nyitja ki szemét s bátyjára néz.

- Ébredj föl, Duczi! Most megyünk el, tudod, a hova beszéltük. Ébredj föl, én addig felöltözöm, s aztán felöltöztetek téged is!

Lábujjhegyen visszamegy ágyához, meztelen lábacskaival olyan neszt okozva, mintha rózsalevél hullana a földre.

Gyorsan magára szedi ruháját, úgy, a hogy tudja.

Végre készen van s visszamegy a Duczi ágyához. Duczi elaludt ismét. Türelmesen, szeliden kezdi megint költegetni, halkan, halkan, hogy meg ne hallja Ella kisasszony.

- Ébredj fel, öcsike! Siessünk, mert késő lesz. Édes anyához megyünk, tudod?

Duczi felül, panaszosan néz bátyjára és szemét dörzsöli.

- Inkább ne menjünk ma! Egy kicsit még alszom. Csak egy kicsit még, Jankó!

- Nem Duczi, nekünk sietni kell.

- Oh Jankó, én olyan, de olyan álmos vagyok. Én nem tudok felöltözködni. És anyuska olyan messze ment!

- Utána megyünk, Duczi, - suttogja Jankó és kéréssel kitarthatja öccsét. - Majd én felöltöztetek. Tegnap reggel megnéztem, hogy öltöztet Ella kisasszony. Én fel tudlak öltöztetni most.

Fölhúzza a harisnyát Duczi lábára; igaz, hogy fordítva, de az nem tesz semmit. A kis cipővel már nehezebben boldogul, mert gombos és nem találja meg a cipőgombolót.

- Így is jó lesz, úgy-e Duczi? - kérdi, egy kissé kételkedőleg nézve a nyitott cipőkre. - Próbáld meg járni. Nem fog leesni?

- Nem fog leesni, - visszhangozza Duczi engedelmesen, lemászik az ágyából s kis hálóingecskéjében fázódva áll meg bátyja előtt.

Ő mindig azt teszi, a mit bátyja mond neki. Az jó, az helyes, az igaz és ő kötelességének tartja bátyját mindenben utánozni.

Végre valahogy elkészültek, a jó Isten látta csak, hogyan. Aztán megfogják egymás kezét és kiosonnak a szobából. Nem látja meg őket senki.

A nevelőnő meg se moczczant; mélyen, édesdeden alszik.

A cselédek se keltek még föl. Senki se tud róla, hogy a két gyermek elindult kora hajnalban, s egymás kezét megfogva, megindultak ismeretlen utakon, az édes anyjuk után.

Az édes anyjuk után...

Az öreg János kocsis azt mondta a multkor, mikor Jankónak sípot faragott:

- Föl kellene költeni az édes anyátokat! Hej, ha tudná szegény, mi foly itten, milyen árvák vagytok, ahogy aludna olyan mélyen!

- Hát alszik édes anya?

- Alszik bizony!

- Én felköltöm, János bácsi!

- Hiába költöd, nem ébred fel.

- De én megpróbálom!

János nevetett, még a szeme is telegyűlt könnyel. Aztán a síp elkészült és odaadta Jankónak. De Jankó már nem örült neki.

Nagyon komoly lett. Látszott, hogy gondolkozik valamin. Megkereste Duczit, ki a gyermekszobában éppen a sántalábu lovának mesél.

A két gyermek összebujt egy szögletben és csöndesen beszélgetett valamit. Ella kisasszony ugyan nem sokat ügyelt rá, hogy mit.

- Aztán mikor lesz holnapután reggel? - kérdezte halkán Duczi.

- Egyszer lefekszünk, aztán fölkelünk, aztán megint lefekszünk, és mikor megint fölkelünk, akkor holnapután van, - magyarázta Jankó, a ki már nagyon sokat tudott.

És aztán eljött a várva-várt reggel, mikor legkönnyebben elszökhettek, a nélkül, hogy valaki észrevette volna, és a két gyermek ott megy a kerten át, a mezőn át, a felkelő nappal szemben, hogy felköltsek alvó édes anyjukat, a ki már olyan régóta alszik.

- Merre megyünk? - kérdezte Duczi, mikor kiértek a mezőre, a hol nem jártak egyedül még soha.

- Egy árkon kell hogy keresztül menjünk, aztán egy kerítés mellett megyünk el, emlékszem. Aztán mikor az országútra kiérünk, egy olyan nagy, nagy kocsira ülünk, a melyik magától megy, tudod, villamos kocsira. Azzal sokáig, sokáig megyünk és mikor leszállunk a villamos kocsiról, akkor ott vagyunk a temetőben. Oh én emlékszem jól, mikor édes apával ott jártunk.

- Egy nyúl! Nézd Duczi, egy nyúl! - kiált egyszerre Jankó, kinek élénk szeme mindent meglát, s oly gyorsan mozog ide-oda, mint egy ürge, fényes kis fekete bogár.

- Egy nyúl, egy nyúl! - kiáltja Duczi szintén, pedig ő nem is látja a nyulat. - Hol van?

- Ott, ott, nézd, a kerítés mellett! Jaj, hogy hegyezi a fülét! Hopsz, most felugrott, elszaladt! Ni, hogy szalad! Fussunk utána!

Nekiiramodik a mezőnek, tuskén át, bokron át. Duczi hűségesen utána topog: klip-klap, begombolatlan kis cipői majd lehullnak lábáról, messze elmarad bátyja mögött, de azért csak fut, fut, mint egy kis kutyácska a gazdája után.

Jankó egyszerre megáll. A felelősség érzése felébredt szívében, megfordul és Duczi elé szalad.

- Elfáradtál, öcsikém? - kérdi és szeretettel öleli át kis nyakát.

- Elfáradtam, - szepeg Duczi.

- Ne fussunk olyan nagyon. A nyúl már úgyis elszaladt. Nézd Duczi, így tett a fülével ni, aztán így ugrott!

Leguggol a fűbe, két karját feje fölé tartja, az a nyúlnak a füle, és ugrándozni kezd. Ő most nyúl. Duczi azonnal utána. Ő is nyúl. Vígán nevetve hemperegnek a fűben, mintha csupán csak azért keltek volna föl virradatkor.

De Jankó egyszerre elkomolyodik és föláll.

- Duczi, - mondja - siessünk. Késő lesz nagyon. Ella kisasszony felébred és utánunk küld. Vissza visznek!

Megfogja öcscse kezét és sokáig hallgatagon, komolyan megy előre.

Nem néz se jobbra, se balra, mintha virág se volna a mezőn, pillangó se repülne a virág felett.

A vig, szeleburdi, élénk Jankó olyan komoly tudott lenni néha, mint egy öreg ember. Nagy, fényes, fekete szemével úgy el tudott nézni a messze távolba; talán látott ott valamit, a mit senki más nem látott, vagy figyelt egy hangra, a melyet senki más nem hallott?...

- Én elfáradtam, - szólal meg egyszerre Duczi és leül a fűbe. - Én nem megyek tovább!

Jankónak egyszerre pompás ötlete támad.

- Majd én viszlek az ölemben, öcsikém, jó lesz-e?

Átnyalábolja Duczit és úgy húzza magával, mint egy kis zsákot. Milyen pompás így!

Soha ilyen nagyszerű mulatságot. Ölbe viszi kis öcscsét, mint egy felnőtt ember! Nem is nehéz, még futni is lehetne vele! Meg is próbálja azonnal. Szaladni kezd, megbotlik egy vakondtúráson s felbukik.

Keresztül bukfenceneznek egymáson. Duczi azonnal sírva fakad; Jankó megszégyenülve tápászkodik fel.

- Vigyázz öcsédre, Jankó! - hallja ismét azt a hangot a messze távolból.

No ugyan szépen vigyázott megint! Letérdel melléje.

- Megütötted magadat, öcsikém? - kérdi olyan gyöngéd hangon, a hogy nem hallotta őt beszélni édes anyján kívül soha senki, sem Ella kisasszony, sem édes apja.

Nem, Duczinak nincs semmi baja, csak sír, mert jól esik sírnia.

Mi marad egyéb hátra, minthogy Jankó is sírva fakad. Leül öcscse mellé, átölelik egymást és csöndesen sirdogálnak egy darabig.

Duczi fárad ki hamarább. Félbehagyja a sirást s egy kis, kékszárnyú pille után kap, mely feje körül repdesett.

Erre Jankó is letörli könnyeit, föláll, megfogja Duczi kezét és mondja:

- Menjünk tovább, öcsikém!

Elindulnak ismét. Duczinak csak az egyik lábán van czipő, a másikat elveszítette. Ez roppantul tetszik a gyermeknek, annyira tetszik, hogy nem is érzi: mennyire fáradt.

Egyszerre csak, maguk sem tudták hogyan, kiérnek az útra. Csak azért nem tévedtek el, mert a kis nyaralótelepről bármerről ki lehet jutni az országútra.

Ott van ime a villamos vasút útja, a fekete, hosszú sínpár végtelennek látszó vonala. De, hogy ott merre kell menniök, jobbra-e, balra-e, azt Jankó nem tudta. Megálltak csendesesen és vártak.

Valami fog történni, bizonyosan. Jankónak olyan furcsán dobogott kis szivecskéje. Csak most jutott eszébe, hogy milyen nagy dolgot cselekesznek ők ketten most! Elindulnak, hogy megkeressék, felköltsék az édes anyjukat, a kiről mindenki azt mondta, hogy meghalt. De János kocsis azt mondta, hogy alszik, fel kellene költeni. Fel fogják hát költeni, mert sokkal, sokkal jobb volt még akkor, mikor édes anya öltöztette, vetkőztette őket és imádkozott velök minden este. Mikor Jankót ölében tartotta és Duczit a bölcsőben ringatta, úgy mint azon a nagy képen, az ebédülőben, melyet Jankó annyiszor elnézeget, mikor nem látja senki sem.

Ott jó volt az édes anya ölében. Akkor Ella kisasszony soha sem nézett olyan furcsán reá. Brr, vajjon Ella kisasszony mindig olyan furcsán fog-e reá nézni?

Erősen megszorítja öcscse kezét.

- Óh, Duczi, én úgy szeretném, ha anyuska felébredne! Én úgy szeretnék ott lenni, a hol anyuska van!

- Én is - vizshangozza Duczi engedelmesen.

Kerekék dübörgése és éles csengetés hallatszik. Ott jön ime a villamos kocsi. A két gyermek várakozással telten áll az útszélen. Csak annyit tudnak, hogy ők most oda föl fognak ülni.

De a villamos vasút jön és el is halad mellettük. Nem áll meg. Jankó kis szívét egyszerre úgy összeszorítja valami nagy fájdalom, mint mikor a felnőtt ember szívéből szakad ki a legdrágább reménysége.

Nem gondol semmire, csak vad futással iramodik a kocsi után. Neki azt el kell érnie, ő oda föl kell, hogy üljön!

Duczi kiáltozva szalad utána, oly gyorsan, a hogy kicsi lába birja.

Sem a kocsis, sem a vonatvezető nem figyelnek a két gyermek kiáltására. Hallanak ők ilyesmit eleget.

Pár lépéssel odább megáll a kocsi. Ott van a felszálló hely. Jankó lihegve, kiizzadva ér oda, éppen mikor a vonatvezető jelt ad a kocsisnak, hogy mehet tovább. Egy pillanat alatt fölugrik és szédülve kapaszkodik meg a korlátban. Éppen jókor, mert már tovább indul a kocsi.

Ő fent van, szerencsésen, de öcsce, hol maradt Duczi?

Ott kiáltoz, sír a kicsike az útszélen, két kezét könyörögve emeli föl, arcocskája egészen sáppadt a rémülettől.

- Ne hagyj itt, Jankó!

Jankó fején egy pillanat alatt átfut a gondolat: ha leszáll, nem ér ki a temetőbe, hogy felköltse édes anyát! De ha nem száll le, mi lesz a kis öcsikével ott az útszélen?... Ő hozta ki magával, neki kell ügyelnie tovább is reá.

- Vigyázz öcsédre, Jankó, - csendül egyszerre ismét fülébe a messze távolból az az ismerős hang.

- Duczi, Duczi, - kiáltja hangosan. Kitérja karját feléje, s egy pillanat alatt leugrik a robogó kocsiról.

\*

Maglódy éppen ebédelt a kaszinóban, mikor a szolgálta táviratot adott a kezébe.

»Jőjjön azonnal, orvossal. Jankó nagyon beteg. Ella.«

Maglódy lecsapta a kést, villát kezéből.

- Kocsit hozzon, - kiáltott a szolgálta, de nem tudta bevárni, hanem gyalog rohant el.

Legelőször is az orvoshoz futott. Szerencsére otthon találta. Ott megivott egy pohár vizet, arra kissé magához tért. Aztán kocsit hozattak s útnak indultak.

Fél óra múlva megérkeztek. Leszálltak. Nem jött eléjük senki a kocsizörgésre.

Maglódy egyenesen a gyermekek hálószobájába nyitott. Az üres volt. Egy pillanatig tétovázva állt meg. Az orvos nyomon követte.

A szomszéd szobából egyszerre eléjük sietett Ella kisasszony. A szeme vörös volt, s szőke haja ki volt bontva és gondosan elrendezve - rendetlenül.

- Az ebédlőben fekszik Jankó, - suttogta sírástól elfojtott hangon - Oda vittük, az a szoba volt legközelebb. Oh uram, legyen erős...

Megakarta ragadni Maglódy kezét, de ez már elrohant mellette, s benyitott az ebédlőbe.

A homályos szobában, a leeresztett ablakfüggönyökön átszűrődő halvány fényben meglátta a gyermeket. Ott feküdt a nagy ebédlő-diványon rögtönzött ágyban, édes anyjának képe alatt, halványan, fehéren, mint egy hervadó kis fehér virág.

Szeme le volt hunyva, feje egészen be volt borítva a vizes borogatással. Meg sem mozdult, mikor édes apja letérdelt ágya mellett, gyöngéden nevéen szólongatta s megfogta kis kezét.

Az orvos kikérdezte a nevelőnőt s megvizsgálta a gyermeket.

- Agyrázkódás, - szólt aztán komoran.

- Meg fog gyógyulni? - kérdezte Maglódy.

Az orvos nem felelt.

Maglódy felállt s Ella kisasszonyt kereste szemével. A szép szőke leány elsápadt, s összekulcsolta kezét.

- Oh uram, én nem vagyok oka semminek, hiszen én vigyáztam rájuk... de Jankó... mindig mondtam... én... korán hajnalban...

Maglódy nem szólt semmit, csak végignézte még egyszer s aztán az édes anya képére nézett az ágy fölött, mintha bocsánatot kért volna valamiért.

Ella kisasszony szeme egyszerre tele lett valódi könnyel. Minden légvára porba hullt. Maglódy tekintetéből kiolvashatta, hogy soha sem lesz belőle nagyságos asszony...

Eltelt az egész nap és Jankó nem tért magához egy pillanatra sem.

Maglódy nem mozdult el ágya mellől. Kimerülten, elkábultan, lélekben elgyötörve ült ott, kezére hajtott fejjel, szomorúan, egyedül.

Gyermeke meg fog halni. Az édes, szép gyermek, az első, a nagyobb, kit vigasztalásul hagyott itt számára az édesanyja, elmegy utána oda, a sötétség országába, mert itt, a napfényes világban nem volt senkije, a ki igazán szerette volna.

Maglódy egyszerre olyan utálatot érzett saját maga iránt. Nem volt cinikus ember, csak kissé könnyelmű, s most a sors büntető kezét érezte fején.

A fiucska felnyitotta szemét és körülnézett. De nem ismert meg senkit.

- Duczi, - suttogja alig hallható hangon - Duczi, nem ütötted meg magad?

- Mi kell, drágám? - kérdezi apja, föléje hajolva.

- Duczi, - suttogja ismét a gyermek. - Siessünk, Duczi!

Révedező tekintete most apjára esik, s mintha egyszerre visszatérne eszmélete.

- Ne haragudj, apuka, elindultunk, hogy felköltjük édes anyát... De olyan messze van... És Duczi olyan kicsi...

Elhallgat; nagyon nehezebbre esik a beszéd.

- Valami történt, apuska, - kezdi ismét. - De nem tudom, hogy mi?... Nem ütötte meg magát Duczi?...

- Nem fiacskám. Duczinak nincs semmi baja.

- Akkor jól van! - sóhajt a gyermek s fáradtan hunyja be szemét. - Én vigyázok Duczira, apa!...

Egy perc múlva ismét felriad.

- Duczi, hol van Duczi?... Olyan sötét van, apa. Hol van Duczi? Nem látom...

Maglódy kívánszorog a szobából. Mintha önkívületben volna, úgy megy tapogatózva előre, be a gyermekek kis fehér szobájába.

Duczi ott ül az ágyában. Már le van vetkőztetve, de még nem alszik.

Szegénykéről mindenki elfeledkezett.

Ella kisasszony valahol künn a kertben siratja összedült reményeit, a cselédek a cseléd-szobában mesélgetnek egymásnak szomorú, izgató történeteket s a kis fiucska ott ült ágyában, nem tudott elaludni, mert nem takarták be, nem imádkozott vele senki és nem csókolta meg senki éjszakára.

- Apuka! - kiált örömmel, a mint meglátja apját s feléje nyújtja kezeckéit.

Apja odamegy hozzá s karjába emeli.

- Hova megyünk, apuka?

- Jankóhoz, gyermekem. Szegény Jankó nagyon beteg.

- De én olyan álmos vagyok!

- Azután majd alszol. Hát nem akarod látni szegény Jankót?

- Akarom apuka. De még nem is imádkoztam éjszakára.

- Imádkozol Jankóval együtt, gyermekem!

Halkan lép be a betegszobába; meggyújtja a gyertyát s odaülteti a gyermeket az ágyra.

Jankó megismeri kis öcscsét, mosolyog rá szelíden, édesen, de már szólni nem tud.

A gyertya fénye ráesik a két gyermekre s a képre az ágy fölött. Oda fent a képen az édes anya is mintha mosolyogna, szomorúan, fájdalmasan...

- Miért nem alszik Jankó? - kérdezi Duczi, ki olyan furcsának találja, hogy Jankó az ágyban fekszik s szeme mégis olyan különösen, meredten révedezik ide-oda.

- Imádkozzál vele éjszakára, fiam, azután aludni fog, - szól halkan apja, letérdel az ágy mellé s a vánkosba rejti arcát.

Duczi engedelmesen összekulcsolja kis kezét és imádkozik úgy, miként minden este szokott:

- Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

Egyszerre félbeszakítja imádságát s apja keze után nyul.

- Nem mondom tovább, apa. Jankó már alszik!

...Aludt már...

## Egy première.

- Ej, ej, már nyolcz óra elmúlt s a kicsike még nem jön! Mi dolog ez? Hiszen máskor mindig olyan pontos szokott lenni!

Aggódva megy anyóka az ablakhoz s kitekint, de nem lát senkit. Majd az ajtóhoz tipeg s hallgatózik, de a jól ismert lépések neszét sem hallja. Talán csak nem történt valami baj? Nem, anyóka erre nem is kíván gondolni. Ő nem szokott, mint az öreg asszonyok legtöbbször, mindjárt a legrosszabbtól félni s ok nélkül való rémképekkel gyötörni magát. Ő bízik a jó Istenben s tudja, hogy az ő akarata nélkül egy hajunk szála sem görbül meg.

Bizonyára a barátai csalták el a kicsikét egy sétára, vagy talán a szerkesztőségben akadt valami sürgős dolog, táviratok érkeztek, vagy valami afféle. Anyóka már sokat hallott ilyesmiről; szinte meg is tanulta, bár soha sem értette.

No de akármi is, kikap érte a gyerek, hogy öreg anyját így megvárakoztatja s a vacsorát elhúlni és kiszáradni hagyja!

Végre... kop... kop... hallszanak az ismerős lépések, s havasan, vizesen, vígan toppan be a kicsike, egész hideg légáramlatot hozva magával.

A kicsike egy körülbelül harminczöt-negyven éves férfiú, már deresedni kezdő hajjal és szakállal, de az anyja szemében még most is csak gyermek, a kit még meg is verne, ha nem volna mindig olyan jó.

- Anyó, anyó, örülj! - kiáltja már az ajtóban, lerázva a havat magáról s gondosan megtöröli vizes bajúszát, mielőtt anyjának kezét csókolna. - Haragudtál reám úgy-e, hogy úgy megkéstem! De ha tudnád, milyen jó hírt hozok?

- Jó hírt, Antal? No gyorsan, mondd el! De előbb ülj le ide a kályha mellé melegedni. Megfáztál, úgy-e?

- Anyókám, képzeld csak, honnan jövök! Az igazgatótól! És találd el mi az a jó hír? Elfogadták a darabomat...

- Valóban? Óh, Antal...

Az öreg asszony ragyogó arccal hajol előre. Ez igazi örömhír volt! Évek óta váraкоznak már reá, azalatt az Antal haja is fehéredni kezdett s ő is ime, egészen megvénült. Hányszor látta fiát komor arccal hazajönni, csüggedten dobva magát egy székre: - nem fogadták el!

De aztán csakhamar visszatért jó kedve; ismét munkához fogott. Javítgatott, dolgoztatott a régin, vagy írt újat, az anyóka nem tudta, csak nézte áhítattal, miként dolgozik s lábujjhegyen tipegett a szobában, hogy ne zavarja.

Néha Antal félredobta a tollat, odaült melléje s víg történeteket beszélt el neki. Ő oly jóízűen el tudott nevetni rajta, aztán elmondta a szomszédoknak, büszkén hozzátéve: Antal beszélte!

Egyáltalán, a mit Antal beszélt vagy tett, az minden nagyszerű volt. Imádta a kicsikét, de azért nem mutatta előtte nagyon s néha igyekezett pörölni is vele, még meg is szidta. Hiába, a tekintélyt fönn kell tartani, különben majd okosabb akar lenni a gyerek az anyjánál.

Így éldegéltek ők már majdnem negyven év óta ketten; negyven év óta, hogy anyóka özvegyen maradt s bátran, Istenben bízva, hozzálátott: megküzdeni az élettel.

Antal soha sem volt távol a háztól. Az anyja nevelte, tanította is, a míg lehetett és reá nézve más asszony nem is létezett a világon. Ezt az egyetlen, jóságos, édes arcot látta gyermekkorában ágya fölé hajolni; e dolgos két kezet látta hajnaltól késő éjjelig szorgos munkában fáradni, hogy megkeressék a mindennapi kenyeret.

Az évek elteltek, ők maguk sem tudják: miként? Anyóka dolgozott, Antal nőtt, tanult, aztán egyszer irogatni kezdett, hogy ő is keressen valamit s aztán - Isten tudja hogyan, író lett belőle, csak úgy, mint más emberből ügyvéd, orvos vagy hivatalnok lesz.

Mindazáltal természetesen csak édes-kevés fizetést kapott, miből alig tudta föntartani magát és édes anyját, kit most a világért sem engedett volna dolgozni.

Voltak barátai, a kik szerették szelid, gyöngéd, jólelkü természetéért s a kiknek néha elpanaszolta nehéz helyzetét.

- Próbáld meg színdarabot írni, - biztatták azok. - Mai nap csakis azt érdemes írni annak, a ki hasznát is akarja látni!

Antal megpróbálta. Nagyon nehezen ment. Azonban anyjára gondolt, kinek oly örömet okozna sikere s kinek öreg napjait szerette volna széppé, kényelmessé s minden gondtól mentté tenni.

De visszautasították darabját. Azonban nem csüggedt. Dolgozott tovább. Lassan és nehezen, de a reményt nem veszítette el.

Tudta, hogy az ő tehetsége csak középszerű s hogy ha mégis sikert akar elérni, azt szorgalommal kell kiküzdenie. Dolgozott hát szorgalmasan s a mellett vidám volt és elégedett.

Anyján kívül soha sem szeretett más nőt. Néha ugyan eszébe jutott, hogy meg kellene nőszülnie, de visszariadt a gondolattól, hogy elhagyja édes anyját, vagy oly nőt hozzon a házhoz, a ki nem becsülné meg eléggé az öreg asszonyt.

Aztán a szerelmeskedésre nem is jutott ideje. Antalnak negyven évvel tisztább és érintetlenebb szíve volt, mint más férfinak húsz éves korában.

Majd, gondolta magában, majd ha egyszer első darabját elfogadják s kényelmes helyzetet teremt magának, majd talán körülnéz egy csinos, jó kis feleség után, ha ugyan nem lesz késő. De talán akkor sem. Hiszen volt kit szeretnie.

És most végre célhoz ért.

A mint ott ülnek az asztal mellett s Antal rátekinthet arra az öreg, boldogságtól ragyogó arcra, azt gondolja magában, hogy érdemes élni és dolgozni.

...Az elfogadott darabot tanulni kezdték s nemsokára kitűzték előadásra. Minő öröm volt az, mikor Antal hazajövé, a próbáról beszélt! Remélte, hogy sikere lesz. Sikerral biztatták barátai is, kik gyakran fölkeresték őt, mert szívesen mentek a bár szegényes, de tiszta és vidám lakásba s a víg fiúk a jólelkü, kedélyes, kedves öreg asszonyt mindnyájan úgy tisztelték, mintha saját édes anyjok lett volna.

Még csak két hét volt hátra. Antal már kezdett izgatott lenni s az anyóka is. Különösen az anyóka egy idő óta olyan furcsán érezte magát; néha minden ok nélkül szédülni kezdett, egy éjjel pedig hirtelen föl kellett kelnie és kinyitnia az ablakot, mert azt hitte: mindjárt megfullad.

De azért másnap reggel mégis kiment a piacra bevásárolni, bár csúnya, hideg, szeles idő volt. Mikor hazajött, úgy érezte, nagyon rosszul van. Le kellett feküdnie.

Nos, nem történt semmi különös, rendkívüli dolog. Nagyon közönséges az egész, nagyon mindennapi.

Hiszen már öreg volt az anyóka és gyöngé. Eljött az ő ideje és útra kelt, csendesen, bátran, Istenbe vetett hittel, miként élt.

Meghalt és eltemették...

Ugyanazon nap volt a temetése, mikor az Antal darabjának az első előadása. Antalnak tompa, kábult fájdalmában eszébe sem jutott, hogy az előadás elhalasztását kérje. Ő egyáltalán, mióta az anyóka beteg lett, semmi egyébre nem gondolt. Éjjel-nappal ott ült ágya mellett s oly hűségesen, gyöngéden ápolta, mint egy jó leány.

De nem tudta megmenteni...

És most, a mint a temetésről hazament az üres, hideg szobába, ez volt az első este, a melyet egyedül töltött benne. Leült az ablakhoz a kezére hajtotta fejét. Sírnival tudott. Nem a férfi bánatának enyhítésére adtak a könyvek.

Eszébe jutott minden; a rövid betegség, a halálküzdelem, a temetés, az orvosságok, melyeket bevett, még a köménymagleves is, melyből az utolsó nap reggelén néhány kanállal evett, s mely még most is ott áll egy csészében az ablakpárkányon.

De vajjon az anyóka hol van, merre van most?...

És eszébe jutnak utolsó szavai is:

- Szerettem volna látni, Antal...

Vajjon mit szeretett volna látni?

Egyszerre megkondulnak a harangok. Hét órára harangoznak. És mintha a harangkongásra hirtelen újuló, éles fájdalom járná át szívét.

- Szerettem volna látni, Antal...

A színi előadás kezdődik most, az ő színdarabjának az előadása, melyet az anyóka úgy szeretett volna látni s melyet nem láthat meg immár többé soha.

Antal gépiesen föláll, veszi kalapját s az utcára megy.

Odakünn egész nap sűrű pelyhekben hullott a hó. Antalnak eszébe jut, hogy a koporsó födele is milyen havas volt.

Most megszűnt a hóhullás, a fellegek elvonultak s a hold fehér fényvel világít alá. Igazi téli táj, fehér, hideg és tiszta.

Antal öntudatlanul irányozza lépteit a színház felé. Sűrű csoportokban sietnek az emberek oda. Új darab, új szerzőtől, mindenesetre érdekes. Akár siker, akár bukás a vége, érdemes ott lenni.

Antal kábultan áll meg a kivilágított előcsarnok legalsó lépcsőjén s egy oszlophoz támaszkodik.

Hallja maga körül a beszédet, látja a siető, tolongó embereket s úgy érzi, mintha egyszerre valami melegség futná át tagjait, mintha valami ismeretlen láz ragadná meg s magával sodorná az embertömeget.

Ott van a meleg, virágtól s parfümtől illatos levegője színházban; a páholyok tele szép nőkkel, asszonyokkal, leányokkal, kiknek a kivágott ruhából előfehérlő nyakuk és keblök elvakítja a szemet.

A földszinten is tele minden hely s mindenki feszült figyelemmel tekint a színpad felé.

És most felgördül a függöny, megkezdődik az előadás. Megelevenednek az oly sok álmatlan éjszakán át álmodott alakok, s egyszerre csak fölhangzik az első taps...

És ott, egy homályos szögletben, egy ránczos, öreg arcz hajlik elő s egy reszkető kéz szorítja meg az ő kezét...

- Szerettem volna látni, Antal...

Antal összerázkódik s föleszmél. Az előcsarnok már egészen üres. Valami tompa moraj hallatszik onnan belülről, mint egy távoli tenger hullámozása.

Mit érdekli őt immár mindez?...

Tompa, zokogásszerű sóhaj szakad föl melléből. Most tisztán hallatszik ki a fölriadó taps zúgása.

Antal lehajtja fejét, kilép a havas, hideg éjszakába s egy keskeny, sötét utcának tart.

Az az út a temetőbe vezet. Ott alszik anyóka. Öreg, törődött teste az első éjet tölti a hideg, fagyos földben. Talán ha most fölkeresi, csöndesebb lesz pihenése s könnyebb lesz a föld fölötté...

## **Este van.**

- Ugy-e, kedves Zsiga, leszel olyan szives és ügyelsz kissé a gyerekekre, a míg mi visszajövünk?

- Nagyon szivesen, Róza. Nyugodt lehetsz teljesen!

- Legalább annyi hasznát vegyük a tanár urnak, ha már nem akar velünk jönni!

- Kedves Esztike, higgye meg, ezer örömmel mennék, de lássa, hozzá kell már kezdenem a munkámhoz! Három hete, hogy itt vagyok s még egy betűt sem dolgoztam!

- Oh, te öreg medve! Hiszen azért vagy talán itt falun, hogy pihenj. Csak nem akarsz még a nyári szünidő alatt is, a tulajdon édes testvérednél, folyton dolgozni!

A tanár úr mosolyog.

- A mi azt illeti, édes Róza, ugyan nem nagyon erőltettem meg magamat a munkával. A kis sógornóm tanu reá, hogy többet segítettem neki befőtteket készíteni, mint a mennyit tudományos értekezésemben irtam!

- Talán bizony sajnálja az idejét? - kötődik a kis sógornó, féloldalt pillantva reá, mint egy kis pintyőke.

- Világért sem, Esztike. De ma mégis dolgozni szeretnék. Megszólalt a lelkiismeret bennem!

- No jól van, jól, - szól közbe Róza, hol egyikre, hol másokra nézve, s fiatal asszonyok módjára gondol magában valamit. Nem hiába hívta ő ide falura kis sógornőjét és bátyját a nyári szünidőre! - Hát csak légy oly szives, édes Zsiga és kissé figyelj a fiukra, nehogy valami bajt csináljanak. Különben már elég nagy és okos, jó gyermekek, nem lesz velök semmi bajod. A kis Milikére Kati ügyel. Most uzsonnáznak épen. Azután majd eljátszanak szépen magukra. Isten veled!

- A viszontlátásra!

- A viszontlátásra!

Esztike még egyszer visszamosolyog, a tanár úr még egyszer kihajol az ablakon, hogy a távozó kocsit után nézzen, aztán szivarra gyujt s az íróasztalához ül.

A Gibbon könyvét kezdi lapozgatni, a római birodalom hanyatlásának és bukásának történetét. Valamit keresett benne, mely úgy emlékezett, hogy a második kötet 95-ik lapján van. De nem volt ott. Boszankodik rajta, hogy az emlékező tehetsége így cserben hagyta és sietve forgatja tovább a lapokat.

Még ott van előtte a Mommsen nyolcz kötete is, a rómaiak történetével, mely szintén reá várt.

A jó rómaiak türelmesen feküdtek a könyv lapjai közé préselve. De valaki nem volt olyan türelmes s több rendbeli hasztalan kísérlet után, hogy magát észrevétesse, egyszerre csak egy kis barna tenyér terül el a második kötet 95-ik lapján, ujjacskáinak nyomát ott hagyva a fehér papíron, mintha csak tájképet rajzolt volna reá - lekvárral.

- Megettem, Zsiga bácsi, - szól egy kis kannibál, olyan arczczal tekintve föl Zsiga bácsira, mintha azt várná tőle, hogy most a megaszalt és lepréselt rómaiakból adjon neki oda nehányat, felfalatozás végett.

A tanár úr pillanatig megdöbbenve tekint körül. Csak lassan kezd agyában világosság derengeni, hogy mit vállalt ő ma délután magára.

- Megettem, - szól ismét a kis kannibál, most már a Zsiga bácsi térdeire festve tenyerével egy tájképet.

- Jól tetted Pali, - szól végre Zsiga bácsi. - Kedves egészségedre kívánom!

- De Gyuszi még nem ette meg!

- Majd megeszi ő is.

Ez a felelet nyilván nem elégíti ki Pál urat, mert olyanforma arcot vág hozzá, mintha azt gondolná magában: - Milyen nehéz felfogásu ez a Zsiga bácsi!

- Kérek még, - rukkol ki végre egész egyenesen.

Zsiga bácsi rettenetes zavarba jön. Honnan az Isten nevében adjon ő most lekváros-kenyeret? Róza rábizta ugyan a gyerekeket, de nem adta oda a spájz-kulcsot; de még ha odaadta volna is mit tudja ő, hol áll ott a lekvár meg a kenyér?

- Menj játszani, édes Pali fiam, - könyörög a gyermeknek. - Nesze, adok neked egy képeskönyvet!

De nem volt képeskönyv az íróasztalán, ha csak az öreg Mommsent nem akarta annak tekinteni.

A professor ur, Pali várakozással teljes szemétől kisérve, mind nagyobb zavarral hányvet a könyvei között. Végre feltalálja magát, kiszakít egy tiszta lapot a kéziratából s egy czeruzával együtt odaadja Palinak.

- Nesze, rajzolj reá katonákat meg vadászokat!

Pali kissé csalódva fintoritja el az orrát.

Se lekvár, se képeskönyv, hanem katonák, meg vadászok! Ez nagyon unalmas! De miután jó fiu, hát engedelmesen elveszi a papiroost s visszamegy előbbeni helyére az asztal alá.

Zsiga bácsinak eszébe jut a Gyuszika is s körülnéz utána, hogy lássa: mit csinál?

Ott ül Gyuszi is az asztal alatt, lelkes ügybuzgósággal majszolgatva a szilvaizes-kenyeret, melyet a mama adott. Száját egy szép barna koszoru övezi, homlokán is diszeleg néhány lekvárfolt, melyből szöske göndri hajának is kijutott, sőt valamely rejtelmes uton-módon, még az egyik czipőcskéje is részesült a lukullusi lakomából.

Zsiga bácsi megnyugodva konstatálja, hogy Európában minden csendes - s azzal visszafordul Gibbonhoz. Jőjjetek oh rómaiak!

De egyszerre irtózatossivalkodás üti meg fülét. Halálra ítélt malaczok visitozhatnak így, mielőtt leszurnák és megperzselnék őket.

Zsiga bácsi rémulten ugrik fel s rohan az asztal alá.

Ott az történt, hogy Pali lovagias ajánlatot tett Gyuszinak, hogy egy sajátkezüleg rajzolt százlábu katonáért és kétféjü vadászért adja oda cserébe a lekváros kenyerét. De az ajánlatát Gyuszika egyszerűen visszautasította. Erre Pali minden további kérdezősködés nélkül kikapta a lekváros kenyeret Gyuszika kezéből; - és lévén ő a nagyobb és az erősebb, vad élvezettel csemegézte fel az elorzott kincset. Gyuszika meg, a gyengébbek szokása szerint, hangos ordításban keresett védelmet és elégtételt.

Zsiga bácsi igazságot akar szolgáltatni.

Ölébe veszi Gyuszit, s erélyesen kiharancsolva Palit az asztal alól, büntetésül a sarokba állítja.

Ezzel eléri azt, hogy egy helyett most mind a két gyermek bömböl.

Végre Gyuszt több rendbeli nyulacskák, báránykák és egy egész ezred katonaság ígéretével sikerül valahogy lecsillapítani és Pali is mind lassabban szepegve előbujik a sarokból.

- Édes Zsiga bácsi, kéjem, ne hajagudjon, - kérleli meg úgy, miként anyuskát szokta, s meg is czirógatja szépen az arcját. Most aztán a tájkép a Zsiga bácsi arczára kerül: szerencse, hogy nem nézi meg magát a tükörben.

- Menjetez játszani, gyerekek, - indítványozza egy kissé kifáradva az eddig élvezett nyugalomtól. - Menjetez Katihoz, a gyermekszobába!

Kati ugyan, a kis Milikével karján, légyottra ment a kert kapujába, de ezt nem találta szükségesnek tudatni senkivel, s a gyermekek vigan vonulnak ki Katihoz a másik szobába, katonásdit játszani.

Zsiga bácsi megnyugodva ül vissza az íróasztalhoz. Félreteszi a könyveket, tintába mártja a tollat s írni akar. De még az első szót sem írja le, egyszerre csak - drum-drum-bumm - oly hatalmas dördülés és csattanás hallatszik, hogy megrezzennek belé az ablakok. Utána siri csend következik.

A tanár úr földhöz csapja a tollat s esze nélkül rohan be a másik szobába. Az ijedtségtől megdermedve áll meg az ajtóban. Ott fekszik a szoba közepén a nagy ruhafogas, beboritva kabátokkal, nagy kendőkkel, a Róza és Esztike reggeli ruháival, néhány kalap szerte gurulva a földön, - s a gyermekek sehol...

- Pali, Gyuszi, hol vagytok? Meghaltatok?... kiált Zsiga bácsi fölemelve a fogast, s kétségbeesetten dobálja szerte a ruhákat, hogy kihuzza alóluk az összezuzott gyermekeket.

Nem volt azoknak semmi bajok.

Pali négykézláb mászik ki egy téli kabát alól, s kissé ijedt arczczal néz fel Zsiga bácsira.

- Csak akasztott embejt akajtunk játszani, - szepegi s eszébe jutván az áristom, hozzát teszi. - De többet ma nem játszunk!

Gyuszika egyáltalán feleslegesnek tartja valamit szólani e tárgyról s végignyulva a szőnyegen, vigan szopogatja az ujját.

- Nincs semmi bajotok, gyerekek? - rebegi Zsiga bácsi, végigtapogatva őket, s miután meggyőződik róla, hogy nem tört be még az orruk hegye sem, megkönnyebbülten sóhajtva törli le a verejtéket homlokáról.

- Ördögadta kölykei, hát ma nem lesz nyugságom tőletek? - dörmögi. - Hiszen máskor olyan csendesek és jók vagytok, hogy szavatokat sem hallom!

Persze, hogy nem hallja, mert máskor a mama foglalkozik velök, meg Esztike, az a jó kis Esztike! Hogy is nem panaszolnak ők soha, hogy mennyi baj van a gyermekekkel?

Most már Zsiga bácsi fél magukra hagyni őket.

- Jöjjetek fiuk, menjünk le a kertbe, - szól, rászánva magát a szárazdajka szerepére.

Kézenfogja a gyerekeket s elindul velök megkeresni a Katit.

Csakhamar föl is találják egy baraczkfa alatt, hol vigan lakmározik, s bő marokkal juttat a jó, korán érő baraczkból a mellette álló hadfinak is, ki, midőn Zsiga bácsi feltünik a szemhatáron, int Katinak, hamar megtölti a zsebeit baraczkkal, szalutál és eltünik.

- Ügyelj a gyermekekre, Kati, - szól Zsiga bácsi. - Játszszál velök és ne hagyd őket egy pillanatig se magukra.

- Igen is, kezit csókolom, - fogadkozik Kati, a kertkapu felé tekintgetve s alig várja, hogy Zsiga bácsi tova menjen.

De Gyuszika belekapaszkodik kabátja szárnyába s nem akarja elengedni.

- Majadon itt, titi báti, majadon itt! Játszét vejem czindlind-bum-bum!

Erre Pali is fölleskél s ő meg túlfelől kapaszkodik beléje.

- Jaj, de jó lesz! Játszunk czing-ling és bum-bum! Én leszek az öjdög és úgy csinállok: bum-bum, Zsiga bácsi lesz az angyal és csenget: czing-ling-ling!

Mit lehet mást tenni?... Zsiga bácsi marad és csenget: czing-ling-ling; a gyermekek kacagnak és tapsolnak, Milike visít a fűben, Kati vihánczol, nagyokat nevet a markába és epedő pillantásokat vet a barackokra a fán s a katonacsákóra a kerítésen túl.

A gyermekek csakhamar annyira belemelegednek a játékba, hogy észre sem veszik, mikor Zsiga bácsi megszökik tőlük.

Futva megy végig a kerten, fel a lépcsőn s be a szobájába, mintha üldöznék.

Kimerülve veti magát székébe; a verejték csak úgy szakad róla. Mióta az önkénytesi évét leszolgálta, még ilyen futást nem rendezett.

Talán egy negyedórát pihen, teljes nyugalomban; nem háborgatja senki.

De a mint székét közelébb húzza az íróasztalhoz s a tollat a kezébe veszi, egyszerre csak figyelmes lesz a Kati kiabálására, mely a nyitott ablakon át behallatszik.

- Jöjjön le onnan, Pali urfi! Ne mászszék fel! Megmondom a nagyságos úrnak! Bizony Isten, leesik! Gyuszika, most maga is?... Nem szabad felmászni!...

Zsiga bácsi rosszat sejtve tekint ki az ablakon, s majd holtra rémül ijedtében.

Pál úr ott sétál a magas kőkerítésen s a keskeny párkányon katonásdit játszik, Gyuszika pedig épen indulóban van, hogy mint bátyjának mindenben hű követője, ő is fölkapaszkodjék a kis létrán, mely a falhoz volt támasztva.

Zsiga bácsi egy ugrással lenn termett a kertben, sokkal gyorsabban, mint a hogy az előbb elszaladt onnan. Gyuszikát ruhájánál fogva megkapja, s szépen leemeli a létráról, mint egy kis macskakölyköt.

De Palit már nem éri el.

- Drága gyermekem, - könyörög neki - állj meg ott szépen egy helyben és ne mozdulj! Ad Zsiga bácsi neked czukrot, narancsot, ha nem mozdulsz! - Állj meg! - kiált kétségbeesetten, mikor Pali kissé bizalmatlan pillantást vetve reá, kezd tovább masirozni a keskeny kőpárkányon.

Hirtelen odatámasztja a létrát, felmászik, s szerencsésen leszállítja a másik kis macskakölyköt is, mielőtt lebukfenczezhett volna.

A két gyermek úgy áll előtte a fűben, a virágok között, mint két kis bűnös, s olyan ijedten néznek reá, hogy Zsiga bácsi elmosolyodik, a helyett, hogy összeszidná őket.

De most már igazán nem tud mittevő lenni velök. Itt hagyni sem meri, szobájába vinni is fél. Hát már sohasem jönnek haza Róza és Esztike?

Valóban, nem hitte volna, hogy ilyen hosszú legyen ez a mai délután, ilyen keservesen nehéz dolog a felügyelet két gyermekre, és hogy ennyire hiányozzék mindenünnen Esztike, azzal az ő mosolygó, vidám, szelid kis arczocskájával...

Eszébe jut, hogy Esztike mindig elfoglalja valamivel a gyermekeket, akkor csendesen vannak.

- Jöjjetek velem, fiuk, - szól, kézen fogva őket. Felviszi a szobába, s az Esztike varróasztaláról kikeres néhány divatlapot.

- Már hiába, - gondolja magában – talán haragudni is fog ezért Esztike, de inkább mást veszek neki.

Aztán előkeresi a Pali játékaik közül a festékes-dobozt. Egy pohárba vizet hoz, oda ülteti a gyermekeket az ablak mellé az asztalhoz; mindegyik elé tesz egy-egy divatlapot, báliruhás hölgyek képével, ecsetet ad kezökbe, s aztán rájuk bizza, hogy fessék ki zöldre, lilaszinre meg sárgára a báliruhás hölgyeket.

A gyermekek teljes buzgalommal esnek neki a képeknek. Gyuszika ököltre fogja az ecsetet, s pár perc alatt még a füle hegye is festékes lesz. Pali kis magánbeszédet tart a hölgyeknek, s az egyiknek - miután úgy találja, hogy nagyon hasonlít édes apához, - még bajuszt is fest, - zöldet.

Zsiga bácsi örvendezve ül vissza íróasztalához és szidja magát, miért nem jutott ez az egyszerű eszköz hamarabb eszébe.

Most aztán vigan halad a munka. A rómaiak nyugodtan mászhatnak ki ezeréves sírjaikból, nem zavarja őket többé senki. A jegyzetek egymásután kerülnek sorra s az első fejezet egy része egy félóra alatt elkészül.

A tanár úr úgy elmerül munkájába, hogy se hall, se lát. Csak egyszer üti fel fejét, hogy szivarra gyujtszon s akkor egyuttal odanéz az ablak felé is, hol Gyuszika vésztojásló csöndben dolgozik, míg Pali valamire eltűnt.

Zsiga bácsi figyelmes lesz.

- Hol van Pali? - kérdezi s odamegy az asztalhoz.

- Jézus Mária! - kiált egyszerre, fejéhez kapva, s boszúságban majdnem táncolni kezd a szobában. - Hogy merted elvenni az albumot, te kis ördögfióka!

- Én - én - czat ti atajtam festeni a bácsit, - szepeg Gyuszika s ijedtében feldönti a festékes poharat, melynek sötét tartalma ráömlik a piros plüss-albumra.

Most már aztán Zsiga bácsi teljesen elveszti a fejét. Hirtelen felragad valamit az Esztike asztaláról, hogy letörölje vele az albumot.

Csak azután veszi észre, hogy Esztike kézimunkáját, egy finom selyemhímzést használt fel erre a célra.

Megsemmisülten ejt ki kezéből albumot, himzést, festéket, poharat, s akkorát fohászkodik ismét, hogy Gyuszika ijedtében sirva fakad.

Zsiga bácsi - mit tehet egyebet - hamar ölébe veszi s úgy csitítja, cukrot is ad neki s egy puskát meg egy kardot ígér, csakhogy elhallgasson.

De most már aztán hol van Pali?

Zsiga bácsi rossz sejtelmektől gyötörve indul keresésére.

A szalon ajtajánál megáll. Valami gyanus motyogást hall. Csakugyan Pali tart ott benn magánbeszédet.

Zsiga bácsi óvatosan bepillant.

Ott ül Pali a kék-selyemdiván szögletében, hova neki meg van tiltva fölmászni s ölében tartja a mama kedves, finom kis japáni virág-vázáját, melyhez nem szabad hozzányulni.

A hosszuczopfos, tarka-ruhás kínaiaknak tart előadást, kik a vázán legyezőtáncot járnak s ujjacskájával megfricskázza az orrukat, ha nem akarnak rá figyelni.

- Te jössz gyejmek, mindjárt meghuzom a hajadat, - fenyeget meg egy sárga ruhás mandarint.  
- Eltintáztad a juhádat! Most mindjárt hívom a kéményseprőt és odaadlak neki!

- Gyere ki, Pali, - szólal meg Zsiga bácsi, elmosolyodva a gyermek ártatlan játékán. - Gyere ki; tudod, hogy nem szabad ide bejönni.

Pali engedelmesen lemászik a divánról, és e közben leejti a japáni vázát, mely ezer darabra törik.

- Jaj, jaj, édes Zsiga bácsi, nem akajtam elszakítani, - jajveszékel keservesen. - Édes Zsiga bácsi, kéjtem, varrja össze!

Zsiga bácsi lemondólag int kezével. Már mindegy. Egy boszusággal több vagy kevesebb, már számba sem jöhet.

- Majd odaadjuk a drótos-tótnak, hogy drótozza össze, - vigasztalja meg Palit, és aztán kézen fogva a két fiúcskát, visszamegy velök szobájába.

No még csak egy kis türelem. Róza és Esztike mindjárt itthon lesznek. Már alkonyodik, s ők megígérték, hogy hazajönnek, mielőtt este lesz.

- Mondjon mesét, Zsiga bácsi, - kéri a gyermekek, s ő egy búcsúpillantást vetve iróasztalán a rómaiak felé, felül a széles bőrdíványra, egyik térdére ülteti Palit, a másikkra Gyuszit s mesélni kezd.

Gyertek elő, tapsifüles nyuszikák, cziróka-miróka kis cziczák, körben forgó aranyvárac, szőlő szőlők, csengő csillagok, tündér-keretek, világszép királyleányok, kik oly régóta pihentek, ezredéves mumiák kőszirjaitól elfedve...

Egymásután előkerülnek a porréteg alól a rég hallott, rég elfelejtett dajkamesék mind; a mesék, melyeket anyuska és apuska meséltek egykoron néki, mikor még ő is tört japáni vázákat és festett bajuszt a szép hölgyeknek a pirosplüss albumokban...

Pali és Gyuszi kerekre nyílt szemmel, nyitva felejtett szájjal hallgatják.

- Hát tovább, Zsiga bácsi, mit csinált tovább az ugrifüles kis mókuska?...

És Zsiga bácsi mesél tovább.

Lassanként mind lejjebb száll az alkony.

Odabenn a másik szobában Kati halkán dudolva altatja a kis Milikét. Az árnyak mindjobban nőnek... nőnek...

Aztán előbb Gyuszika hajtja le fejét a Zsiga bácsi vállára; Pali még megvárja, míg a macska-királyt elfogják a fehér egerek, aztán ő is lehúnyja szemét, mosolyog és ott van a csodaszép kertben a tündérr királyfi gyémántkocsiján...

Lassan csukódik le a Zsiga bácsi szeme is s lehajtja fejét a két gyermek szőke feje felé.

A mese elfogyott... Este van...

\*

- Alusznak, - suttog két gyöngéd női hang, s egy kis kéz fedi el a gyertyát, hogy ne világítson a szemökbe.

Zsiga bácsi fölébred szendergéséből.

Valami nagyon szépet álmodhatott, mert mosolyog, de nem mer megmozdulni, hogy föl ne ébredjenek a gyermekek.

- Olyan jók voltak egész délután, - suttogja halkán. - Nem volt velök semmi baj!

Megfogja az Esztike kis kezét, mely a gyertyától megvilágítva egészen rózsaszínek látszott és megszorítja olyan erősen, mintha többé nem is akarná elbocsátani...

## Soha többé.

Az egyik szoba egészen sötét, a másik ki van világítva. A kivilágított szobában csöndesség van, néma, mozdulatlan csöndesség, mint a kriptában, hol csillagtalan, örök éjszakán halottak alusznak. Még a gyertyák is mozdulatlanul égnek, mintha megfagytak volna, alig-alig lobban föl néha egyik vagy a másik.

A sötét szobában valaki fáradhatatlanul jár alá s föl, alá s föl. Nehézkesen, súlyosan, mintha lábán ólomgolyót hurczolna. De azért csak jár.

Mikor az embernek nagy bánat nyomja a lelkét, nem tud nyugodtan helyt ülni. Valami kényszeríti mind menni... menni... Viszi vállán a Golgotára a keresztet.

Az a kis szoba ott végtelen nagy út. Meredek és fásasztó; tövisekkel van behintve és éles kövekkel. És Deér Istvánnak azok a kövek nemcsak lábát sebzik meg. Lelkére hullanak s lenyomják terhökkel a földre.

Még napvilág volt, mikor az emberek mindent elrendeztek, s ő elkezdett a szobában járkálni alá s föl. Most benéznek már a csillagok az ablakon, békésen és mosolyogva, és ő még egyszer sem pihent.

Amikor az ablakhoz ér, sietve kapja félre mindig a fejét; úgy tetszik neki, mintha valakit hófehér ruhában látna fölszállani a csillagok közé s szeliden mosolyogva mutatni föl oda, hol az örök irgalmat és bocsánatot osztogatják.

De ő elfordul s kezét ökölbe szorítja.

Egyszer megbotlik egy székbe s arra aztán gépiesen leül. Karját térdére támasztja s két tenyerére nyugtatva állát, némán bámul bele a sötétségbe,

Majd figyelmesen emeli föl a fejét. A sötét szobában egy vékony fénysugár látszik. Onnan jön, a szemben lévő ajtóból, egy hasadékon keresztül, Deér István sokáig elnézi azt a fényes vonalat. Úgy tetszik neki, mintha az egy szép út volna, mely visszavezet a múltba. És azt a fényes utat olyan édes, mosolygó alakok járók.

Ott messze, messze a távolban egy kis ház látszik. Annak a küszöbéről indultak el egykor ketten, az öcscsével, mint gyermekek, hogy majd mint férfiak térjenek vissza. Szülők és testvérek állták körül, s bátorítva adták kezökbe a vándorbotot, mely a remény és szeretet jeleivel volt ékesítve, hogy vezérelje őket a nagy világ veszedelmes utain.

A szomszédház ablakából egy szőke gyermekarcz mosolygott feléjük, búcsút integetve.

- Visszatérek, visszatérek! - fogadta magában István, s annak a mosolygó leányarcznak az emléke kísérte, bármerre járt.

- Vigyázz öcsédre, István! - kiáltott utána még egyszer édes anyja összekulcsolt kézzel, aggódó arcczal. - Vigyázz öcsédre, István! - hallatszott még egyszer utána. Megfogadta szavát. Vigyázott reá, mint egy apa gyermekére. Előtte járt s mutatta, miként kell haladni; megfogta kezét és vezette szeretettel. Visszatartotta sok könnyelmű lépéstől; csak egytől nem tudta visszatartani mégsem...

A szép, eszes, de hevesvérű és könnyelmű ifjút kalandos vágyak érték utól. Szeme fénylett, ha tengerről, vérszről, viharról hallott beszélni, s egy napon titkon eltávozott és tengerre szállva, ismeretlen utakra indult. Nem hallották hírét sem esztendőig.

Deér István nehezen lélekezik s nézi merően azt a fényes vonalat.

Úgy tetszik neki, mintha hallaná a tenger zúgását, távolban meg-megcsillan a világító torony, és a vésszel, viharral küzdők halálkiáltása hallatszik.

István ökölbe szorított kezével törli meg homlokát.

- Bár maradtál volna inkább ott a zúgó hullámok között! - mormogja. - Jobb lett volna neked is, nekem is...

A fényes úton most már más kép látszik.

A régi kis ház ünnepi színt ölt. Az egyik fiú, a csöndesebbik, az okosabbik visszatért s igyekszik pótolni helyét annak, a kinek nyoma veszett.

A szomszéd házban a szőke gyermekből szép, nagy leány lett. Szerette hallgatni, ha István öccséről beszélt neki és István nagyon gyakran látogatott át hozzá! Nem volt semmi regény. Olyan egyszerűnek, természetesnek találta mindenki, hogy egy szép napon egykori játszótársát zenehang és virágok között a házába vezette.

Hogy fénylik most az az út! Csillagokkal van-e behintve vagy rózsákkal? Vajjon nem volt-e vétek, megalkotni a mennyországot a földön s azon tünődni: melyiket szereti jobban: az asszonyt-e, vagy a gyermeket? Azt az égből közéjük leszállt kis angyalt, a ki egész boldogsága volt, vagy azt a földi, ragyogó szemü szép asszonyt, a ki egészen az övé volt!

Az az asszony, az az asszony!

Deér István nagyot kiált s felugrik. Arczára csapja a két kezét s aztán hirtelen kinyitja a másik szoba ajtaját. Szeme elkáprázik a világosságtól. Egy perczig lehunyja. Aztán fölemeli fejét s némán tekint körül.

A szoba fala fekete posztóval van bevonva. Középen áll a ravatal. A koporsó még nyitva van. Körülötte gyertyák égnek s lefordított fáklyával áll egy angyal fejénél. És a koporsóban behunyt szemmel, összekulcsolt kis kezében virágokat tartva, alszik csöndesen a legkedvesebb, kit néki az ég adott: egy gyermek. Istennek egy szép kis gyermeke. Fehér arcza oly mosolygó, mintha minden perczben föl akarna kelni s visszatérni a játékokhoz, melyeket itt kellett hagynia.

István kitörő kétségbeeséssel emeli föl karját. Minek tovább? - kiált föl. Előtte végtelen sivárság terült el. Közte és a nyitott koporsó között nem lát egyebet, mint vigasztalan, kétségbeesítő sötétséget, melynek kietlen némasága megrémíti. Minek tovább? - Vad kiáltással ég felé emelt kezéből kihull a vándorbot, melyet egykor azok adtak kezébe, a kik szerették s egyedül, elhagyatva, támasz nélkül áll ott a koporsó mellett.

De egyszerre fölemeli lehajtott fejét s keze ismét ökölre szorul.

- Esküszöm, - mormogja - esküszöm! Ne legyen addig sem éjjelem, sem nappalom. Hadd tudják meg ők is, mi a kétségbeesés! Eddig futni hagytam őket, mert volt gyermekem; most elvette az Isten azt is éntőlem, talán hogy figyelmeztessen: mi a kötelességem? Oh, most már tudni fogom. Vége a nagylelkűségnek. Kezem utoléri őket, akárhol is vannak s a bosszu édes lesz!...

Odalép a koporsóhoz s ráhajol a mosolygó gyermekarczra.

- Jól tetted, hogy elmentél. Legalább nem kérdezel majd semmit!...

Az előtte elterülő ijesztő pusztaságot egy kétes sugár kezdi megvilágítani. A fájdalmat elnyomja a bosszu gondolata.

- Ki az? - kiált, egyszerre fölriadva gondolataiból.

Fölkap egy gyertyát az asztról s kilép a másik szobába, az ajtót behúzáva maga után.

Egy asszony áll a küszöbön, ócska, viseltes ruhában, fázódva, dideregve. Arcza szép lehetett régen, de most sovány és sápadt. Egész alakja olyan kimerült, olyan fáradt.

- Én vagyok, István, ha még ismersz, - szól halkán, s megáll a küszöbön tétovázva, hogy vajjon átlépje-e?

István ráismert. Ezer idegen között is meglátta volna; egy mozdulatáról, sötétben a hangjáról is ráismert volna.

Leteszi a gyertyát az asztalra s karjait összefonva tekint reá.

- Hát van mégis igazság? - mondja magában. - Hát mégis visszajött koldúlni a bocsánatot attól, a kinek életét földülta, becsületét sárba tiporta. Visszahajtotta a nyomorúság, az éhség! Milyen elégtétel lesz majd: kiűzni a sötét éjszakába, vissza oda, a honnan jött!

Az asszony belép a szobába s lehajtott fővel áll előtte.

- Én vagyok, István, ha még emlékezel reám. Engedd meg, hogy leüljek. Az út olyan hosszú volt és én nagyon beteg voltam. Fáradt vagyok.

Leroskad ugyanarra a székre, melyen az előbb István ült s bánatosan néz körül a jól ismert szobában. Milyen rendetlen minden, milyen piszkos. A bútorok hogy össze-vissza vannak dobva, a padozat hogy össze van taposva. Az egyik függöny az ablakon elszakadt; azt nem varrja meg senki; a képekről, a falakról vastag pókháló csüng alá, nem takarítja le senki. Milyen rendtelenség, én Istenem! Látszik, hogy nincs asszony a háznál!

Szomorúan sóhajt föl s leoldva kendőjét fejről, megtörli véle homlokát és állát, melyről a gyöngeségtől és izgatottságtól veríték gyöngyözik alá.

István nem fojthat el egy halk kiáltást. Hova lett az a dús, aranyszőke haj, melyre egykor olyan büszke volt? És hova lett az az üde, gyermeteg arc? Hát két év elég, hogy megvénítse az embert?

Az asszony észreveszi meglepetését és keserűen mosolyog.

- Gyönyörködöl bennem, úgy-e, hogy mivé lettem? Óh István, nem ver az Isten bottal. De hát még ha Lászlót látnád!

- Lászlót? - riad föl István. - Hol van?

- Künn. Reám vár.

- Reád? Nem mert bejönni, úgy-e, mert fél tőlem?

Szeme föl villan, s fölemelt öklével előre sújt a levegőbe. A visszafojtott indulat kitörni készült. Az előbb egy pillanatig azt hitte, hogy az asszony egyedül, megtörve, bűnbánólag lépte át a küszöböt, mint az utolsó menedékhelyet s jól esett arra gondolnia, mily hidegen fogja mindjárt elűzni őt. És most mit kell hallania? Miért jött hát? Hol van hát az igazság?

Az asszony csöndesen kulcsolja össze a kezét.

- Megvolt már a számadás, István. Attól az órától kezdve mintha az Isten keze üldözött volna. Nem volt pihenésünk, maradásunk sehol. Akármibe kezdtünk, semmi sem sikerült. László nem tudott alkalmazást kapni s az én munkámon nem volt Isten áldása. Bujdostunk sötét, kietlen éjszakákon és nem volt hova lehajtani fejünket. Egymás kezét fogva jártuk a nyomor és szegénység útjait. Az emberek rosszak voltak hozzánk, az Istenhez nem tudtunk fordulni, minden elhagyott. És aztán utoljára az én nagy betegsége. Oh István, te nem tudod, mi a legvégső nyomor. Ezek a szürke szálak gyér hajamban mutatják, meg ezek a ránczok az arczomon. Hát még László! Szegény László!

- Mi közöm ehhez? - kiált föl István.

Az asszony szilárdan egyenesedik föl.

- Tudom, hogy semmi. Csak azért mondom, hogy lássad: már megvolt a számadás. Mert most már betelt a keserűség kelyhe, kiittuk az utolsó csöppig és kiállottuk a megpróbáltatást. És mondom neked, ha ismét választanom kellene és tudnám, hogy örökös nyomorral kell küzdenem az ő oldalán, ismét csak az ő kezét fognám meg és ismét csak azt mondanám: menjünk! Mert téged becsültelek, István, de mindig Lászlót szerettem. Azt tudtad te nagyon jól, mikor engem elvettél.

István leül szembe véle, felkönyököl az asztalra s többet egy szót sem szól.

- De ezzel már végeztünk régen, - folytatja az asszony. - Minek újra kezdeni? A világ engem ítél el, de az Isten a szivekben olvas. A miért most visszajöttem, az egy nagy kérdés hozzád. Azt kérem, a mihez jogom van, a mi az enyém, a mi nélkül élni nem tudok!

Nyugtalanul néz körül a szobában, de nem találja a mit keres. Kérdőleg tekint Istvánra, de ez nem mozdul és nem felel.

- László végre alkalmazást kapott, - folytatja ismét az asszony. - Sorsunk biztosítva van s eltávoztunk oly messze, idegen ég alá, a hol nem ismer senki. István, a válópörünknek vége van rég, s a törvény nekem ítélte a gyermeket. Gyermekemért jöttem, István.

István fölemeli fejét s oly vad tekintetet vet az asszonyra, hogy az megremeg. De azért szilárdan folytatja:

- Hogy eddig nem jöttem érte, azt tudhatod, miért? Nem akartam a nyomornak kitenni, a szegénységnek, a nélkülözésnek. Pedig azt hittem néha, a szívem megszakad utána. De erős voltam és nem szóltam semmit. Akkor sírtam, mikor László nem látott és imádkoztam érte az Istenhez mindig. De most végre magammal vihetem. Hol van a kis lányom, István? Még ma este tovább akarunk utazni s nekem sietnem kell. De hát szólj már, ne nézz úgy reám és ne vonakodj!

- Most már elég! - kiáltott István s öklével olyat ütött az asztalra, hogy az ingadozni kezdett.

Azt hitte, mindjárt megfullad. Felugrott s kitérte az udvarra nyíló ajtót. A betóduló szélroham lobogtatni kezdte a gyertya lángját. Megmozdult az elszakadt függöny is az ablakon, mintha egy láthatatlan kéz mozgatná, s a falon mint sötét szellemek táncoltak az árnyak.

Az asszony fölegyenesedik s bátran áll véle szembe.

- Ne kényszeríts a végsőre! - kiált hangosan. - Add ki a gyermeket! A törvény elé fogok menni, hogy védje meg az igazamat!

- A törvény elé? Hahaha!... És nem szánád tőlem erővel elvenni azt a gyermeket?... Nos hát, nem kell a törvény elé menned! Igazságot tett már közöttünk az Isten!

Előre megy és kinyitja a másik szoba ajtaját. A kiözönlő gyertyaláng elborítja a két sötét, megtört alakot. És ott fenn a ravatalon, csöndesen, mosolyogva alszik tovább a kis halott, mintha nem is tudna semmit arról a küzdelemről, melyet azok vívnak, kiket itt lenn hagyott.

De mégis. Hideg, fehér kis kezét mintha áldólag tenné a szegény, fáradt asszony fejére, ki eszméletlenül borúl föléje, másik kezével pedig békítőleg mutatna föl oda, hol az örök irgalmat és bocsánatot osztogatják.

István összefont karokkal áll a koporsó lábánál. Némán nézi azt a szegény vergődő, vonagló asszonyt, ki e perczen minden vétségeért bünhődött. Lelkében föltámadt a múlt emléke s egy pillanatig őrült vágyat érzett: összetörni mindent maga körül. Szerette volna fölkapni az egyik

karos gyertyatartót s azzal sújtani le arra az asszonyra. Aztán kifutni az égő gyertyával a sötét éjszakába, fölkeresni azt a másikat, ki feldúlta életét és égő bosszúszomját, kínos fájdalmát vérben, lángban hűtteni le. Vére forogni kezdett; odalépett az asszonyhoz, hogy fölrántsa térdéről s ellökje a koporsótól, hol nem volt joga térdelni...

De tekintete ráesett az alvó gyermekre. Szeme elkáprázott; úgy tetszett neki, mintha az megmozdúlna s leszállva a koporsóból, odaállana eléje. Nagy gyermekszemében mintha néma kérelem volna, ajka mosolyában mintha a mennyország volna s kiterjesztett kezével békét, bocsánatot osztana.

Káprázat volt. A gyermek aludt s viaszszárga kis arczán a halál nyugalma ült.

István közelebb hajolt. Szemét könny nedvesítette meg; az első, a melyet gyermeke halála óta sírt. Lehajtotta fejét s odatérdelt a koporsó másik oldalához.

Az asszony megrettenve egyenesedett föl s Istvánra nézett. Félt. Azok az égető férfikönyek mintha az ő lelkére hullottak volna s fölébresztették benne a mardosó önvádat.

- Ölj meg! - kiáltja, odavetve magát eléje. - Gyermeünk, szegény kis lánykánk... oh István, István...

István csendesen hajol le az asszonyhoz. Mintha annak a halott gyermeknek az intése ismét fölébresztette volna szívében a jobb, nemesebb érzéseket. Bosszú... bosszú... Minek az?... Mit érne már vele, hiszen úgylis mindennek vége...

- Nincs Isten, a ki meg nem történtté tehetné a multat! - mormogja.

- Menj, - mondja aztán alig hallhatóan az asszonyhoz. - Utólszor találkoztunk. Nem látjuk egymást soha többé...

Kinyitja előtte az ajtót és hosszan néz utána, a míg szomorú árnyalakja eltűnik a sötét éjszakába.

## A Salamonkőnél.

Az egész társaság fölérkezett már a Salamonkőhöz, csak a szép Dózsa Miklósné maradt még hátra.

- Hop-hop! - kiáltott a kis jegyzőné, a ki a legélénkebb volt az egész társaságban, minden iránt nagyon érdeklődött és kíváncsi volt arra is, miért maradt el Dózsáné és főleg kivel!

A szép asszony rózsaszín ruhája megvillant lent az uton.

- Itt vagyok, itt vagyok! - kiáltott s zsebkendőjét lobogtatva, igyekezett fölfelé.

A férje is vele volt, derekát átölelve segítette a meredek uton.

A kis jegyzőné csalódva fordult el.

Fent a hegy ormáról, összefont karokkal, komor arczczal nézte Domoszlay János a lassan közeledő fiatal párt, a kik olyan közel simultak egymáshoz, mint menyasszony és vőlegény.

- Infámia, - mormogott magában.

Aztán elfordult s a kis jegyzőnének mondott hallatlan ostobaságokat, melyeken az jókat nevetett.

Alkonyodni kezdett.

Lent a völgyben a cselédek meggyújtották már a tüzet, pirították a szalonnát és sütni kezdték a zsványpecsenyét az urak számára, a kik - uri bolondságból - itt akarták tölteni a fél éjszakát a Salamonkőnél.

Szemben a Holló-bércz sziklái sötéten emelkedtek ki a világos nyári ég háttéréből. Körül is hegyek, mindenütt csak hegyek, sötétlő erdőkkel, elvonult viharok emlékeivel.

A kinek éles szeme volt, láthatta a Polyánára vezető utat is kifehérleni a hegyek között, mint valami keskeny fehér szalagot.

Dózsa Miklósné leült egy kiálló kőre. Rosszkedvűnek látszott s fázódva húzta össze bolyhos fehér kendőjét a nyakán.

Az ura a lábához ült és szerelmesen nézte.

De ebben a nézésben nemcsak szerelem volt, hanem vad féltékenység is. Ugy ült ott lába előtt, mint egy börtönőr, a ki a foglyát őrzi.

Domoszlay olyan hangosan beszélt a jegyzőnével, hogy az egész társaság odafigyelt.

Valami fölött vitatkoztak s Domoszlay olyan tűzbe jött, hogy felugrott s hangosan kiáltotta:

- És én azt mondom, asszonyom, hogy igaza van minden férfinak, mikor megöli a hűtelen asszonyt. Ha a nő megöli a férfit, lelkét, joga van a férfinak is megölni a nő testét!

- Maga vadember! - nevetett a kis jegyzőné. - Milyen jó, hogy nincs felesége. Halálra rémítené ilyen kijelentésekkel.

Ez a megjegyzés kissé meggondolatlan volt a jegyzőnéétől, mert mindenki tudta, hogy Domoszlay vőlegény volt s nem olyan rég - miért, miért nem - visszaküldte a jeggyűrűt a mátkájának.

Egyik barátnője meg is húzta a jegyzőné ruháját, figyelmeztetésül.

Domoszlay azonban nem jött zavarba.

- Ohó, asszonyom, nagy tévedésben van, ha azt hiszi, hogy csak a férjnek szabad a hűtelen feleséget megölni. Hitvány minden asszony, a ki egy férfiből kilopja a lelket, előbb örültté teszi, azután csak úgy könnyedén el akarja dobni, mint egy elviselt keztyűt! Mit érdemel az olyan asszony, mondja?

A kis jegyzőné nem felelt, mert kezdte magát már kényelmetlenül érezni. Ő nem szerette az ilyen komoly vitákat. De Domoszlay hevesen folytatta:

- Lássá, a józan, falusi paraszt, a kiben él még az őslény, s a kinek a fejét nem csavarta még el a civilizáció, tetterejét nem verte békóba a konvencionális társadalmi élet, az nem tűri el, hogy a kedvese megcsalja, senkivel, - még az urával sem! Igen, - még az urával sem!

Dózsa Miklós né még jobban összehuzta a kendőjét. Ugy beleburkolózott, mint egy fehér felhőbe.

Az ura félkarjára könyökölve hallgatta Domoszlayt, néha egy-egy rövid, szűrő pillantást vetve az asszonyra.

Domoszlay felállott s még hangosabban folytatta. Ugy beszélt, mintha valami mesét mondott volna el. Ügyvéd volt s kitűnő szónok hírében állott.

- Mikor ma délután a Bolgárszegen keresztül kocsiztunk, kíváncsi volt tudni: miért kérdezősködöm a kocsisomtól Ilesku Gyorgye felől, a ki ezelőtt tiz esztendővel itt lakott a Bolgárszeg végében. Ha akarja, elmondom most a történetét.

- Mondja, mondja, - biztatta a jegyzőné; örvendett, mert gondolta, más fordulatot vesz most a társalgás.

- Ilesku Gyorgye derék, ügyes, jóra való legény volt a Bolgárszegen. Volt szerető mátkája is, szép gyűrűse, az esküvő is ki volt már tűzve. De egy szép menyecske, a tüzes szemű Szirb Adrinné, addig csalogatta, csábította, a míg egészen megigézte és Ilesku Gyorgye elveszítette az eszét. Talán bűbájos italt is adott be neki, mert szegény Ilesku majdnem beleőrült lángoló szenvedélyébe. Mikor már aztán úgy meg volt bomolva, hogy nem ismert sem Istent, sem embert többet, akkor a szép Szirb Adrinné azt mondta neki, hogy: no, most már elég volt a tréfából, menjen Isten hírével. Elfordult tőle és hallani sem akart többet arról, a mit azelőtt ígérgetett, hogy elvállik az urától és hozzá megy feleségül. Csakhogy Ilesku Gyorgyeval nem lehetett ám tréfálni.

Egy hideg, havas téli éjszakán felült kis szánkójára s odahajtott a Szirb Adrin háza elé. Odabent még égett a lámpa. Benézett az ablakon. Szirb Adrinné éppen az urával szerelmeskedett, Ilesku betörte az ajtót s egy baltacsapással leütötte Szirb Adrint.

Az asszonyt pedig odakötötte a szánhoz, úgy hurcolta végig az egész Bolgárszegen, föl ezen a meredek uton, itt, a Salamon-kőhöz. A hol már a ló nem birt járni, vad kegyetlenséggel a hajánál fogva vonszolta föl az asszonyt s éppen arról a helyről taszította le a mélységbe a hűtelen, kaczer teremtést, a hol most Dózsa Miklós né áll!...

Dózsa Miklós né halk sikoltással lépett vissza a szikla széléről. Halálsápadtan kapott hátra a kezével, hogy megfogódzon valamibe, mert úgy érezte, mintha valaki meg akarta volna taszítani, hogy alázuhanjon a mélységbe, a szép Szirb Adrinné után.

Az ura a háta mögött állt; lángoló pillantást vetett reá, s úgy megszorította a karját, hogy felsziszszent s a köny a szemébe szökött.

Aztán oda lépett Dózsa Miklós Domoszlayhoz, s a vállára tette a kezét.

- Nem jól tudod ezt a történetet, barátom, - mondta, - vagy egy kissé meghamisítottad - a hatás kedvéért. Véletlenül éppen én magam voltam a közvádoló ebben a dologban. Nagyon jól

emlékszem tehát reá. Tíz évet kapott Ilesku. De nem a szeretőjét ölte meg, - hanem a feleségét. Azt az asszonyt, a ki két férfit is megcsalt, Ilesku Gyorgyenének hívták, Szirb Adrin a kedvese volt, azt ütötte agyon egy téli éjszakán Ilesku Gyorgye. A kit pedig a szánhoz kötve hurczolt végig a sziklás utakon és lökött le innen a Salamon-kőről, az a felesége volt!...

Egy pillanatig lángoló arczczal nézett egymással farkasszemet a két férfi.

Dózsa Miklósne pedig lehunyt szemmel, összekulcsolt kézzel állt közöttük és lehajtotta fejét, mintha várná: a kettő közül melyik fogja letaszítani a mélységbe?...

- Az őslények meghaltak, éljenek a modern emberek! - kiáltott a kis jegyzőné vigan.

Az egész társaság nevetett s egyébről kezdtek beszélni.

Odalent a völgyben, valahol messze egy pásztor túlkölése hallatszott. Bealkonyodott egészen. Sötét árnyak emelkedtek ki a hegyek közül s lassan szálltak alá a völgybe.

Nevetve, beszélgetve és dalolva indult lefelé a vidám társaság...

## Örvény.

Néma, nehézkes mozdulatlanságban vesz körül az éjszaka fekete, sűrű sötétsége. Úgy borúl reám, mint egy nehéz szikla, kérlelhetetlen, kegyetlen hidegséggel, s úgy képzem, ha keze-met kinyujtom, elérhetném s le tudnám gördíteni magamról.

De nem tudok megmozdúlni.

Nyitott szemmel, összekulcsolt kézzel fekszem itt és nem tudom, mióta fekszem így és meddig fogok még így feküdni.

Lassanként a mozdulatlan sötétség el kezd hullámozni körülöttem és mintha a fekete szikla-óriásból a kövek egyenként kiválva gördülnének le a megmérhetetlen, beláthatatlan mélységbe...

A fekete hullámok lomhán indulnak meg és lassú hömpölygéssel áradnak felém; látom az örvényt, mely megnyílik előttem s tudom, hogy nem sokára el fog nyelni; de nincs erőm menekülni előle.

Csak fekszem a sötét éjszakában és várom, a mig mindennek vége lesz.

Már nem néma a sötétség; mintha minden atomja ember nem hallotta, ismeretlen, rejtelmes hangokon kezdene suttogni a hullámok s a sziklakövek csodálatos zenéjével. És e csodálatos hangok közé mintha valami közeli, halk zokogás hangja vegyülne s a föltartóztathatlanul, csöndesen aláfutó könyök arczomon összevegyülnének a vigasztalatlan, fekete habokkal...

És a lassan tovagördülő hullámokból egyenként emelkednek ki ismerős képek, ismerős alakok; álmok, melyeket egykor álmodtam s melyek soha sem valósultak meg és egy-egy halvány, édes arcz, melyet mindig sirattam és sohasem feledtem el...

Kiemelkedik hideg hullámsírából egy szomorú öreg arcz is, ide ül ágyam mellé, megfogja a keze-met, mint azon az utolsó, végzetes estén és halkán kérdezi:

- Jobban vagy, Teréz?

- Jobban vagyok, anyám!

Lelkemből kiveszett az idő és a tér fogalma. Tudom, hogy ez az édes anyám, ráismerek, de nem tudom, hogy mikor halt meg. A tegnap-e, vagy sok-sok esztendővel ezelőtt? Csak azt tudom, hogy szívszélhűdés érte azon a szerencsétlen éjszakán, mikor engem elnyelt az örvény.

Lelkem édes jó anyám, milyen jó, hogy te meghaltál és nem érted meg azt, a mit nekem még át kellett élni.

Valamely bölcs könyvben olvastam egykor, hogy az élet útján nincs visszatérés. Az idő törékeny hidja, melyen áthaladunk, részletenként süllyed le az örökkévalóságba, a mint előbbre és előbbre megyünk. A mult örökre eltávozott tőlünk. Olyan, mintha le volna aratva, össze-gyűjtve és behordva. Többé nem a mienk.

Hát ez nem igaz. Az én multam mezején az idő nem aratott le semmit. Enyém maradt minden. Az utolsó fűszál is, az utolsó szál árva buzavirág is ott hervadt el szemem előtt. Elhervadt, összeaszott és nem nőtt helyette más. Kezemben tartom a fekete gombolyagot, melyet lassan gombolyítva, vissza tudok menni életem útján.

Ezen az álmatlan, magányos éjszakán is, mely tudom, érzem, hogy az utolsó éjszakám, újra átélek mindent, a mi velem történt - de hogy mikor, azt nem tudom...

Dermedt lélekkel, megkövesült szívvel, fáradt testemmel az utolsó útra készülve, újra átélem életem nagy katasztrófáját és keresem, keresem, hol követtem el a hibát, a miért bűnhödnöm kellett, a miért életem története tragédiává változott...

\*

A Váczi-körúton laktunk, az első emeleten. Én szívesen laktam volna a harmadik, akár a negyedik emeleten is, anyám is; de László nem szerette a sok lépcsőjárását.

- Csak azt szeretném tudni, - mondta néha anyám, - hogy miért tartunk mi ilyen drága, nagy lakást? A László dolgozó-szobája tulajdonképpen egészen fölösleges. Hiszen soha sem dolgozik ott. Nem is igen használja, - csak délutáni alvásra meg a barátai számára.

- No látod, anyukám, - biztattam jó kedvűen, - épen ezért nem lehet el külön szoba nélkül.

- De el lehetne a sok »jó barátja« nélkül, - mormogta anyám, de én tettem magam, hogy nem hallom.

- Aztán ha László keres annyit, - folytattam tovább, - miért ne engedjünk meg magunknak ennyi kényelmet? És ha ő annyira szereti a férfitársaságot, miért éljen remete-életet? Az még nem vétek, ha egy-egy kicsit mulat.

Anyám elhallgatott. Különben se szeretett beleszólni a mi dolgainkba. De láttam néha mégis, hogy nem tudja tartóztatni magát. Szeliden szólt, nem akarta előttem vádolni az uramat, de mégis csak megmondta:

- Teréz, én csak azon csodálkozom, ha annyit keres az urad, miért engedi mégis, hogy te úgy agyondolgozd magad? Délelőtt a hivatalba jársz, délután órákat adsz, este, sokszor éjszaka is, pénzért varrsz!

- De édes, jó anyuskám, mivel töltssem el az időmet? A háztartást te elvégzed, gyermekünk nincs, mulatni, sétálni nem szeretek. Valamivel csak kell foglalkozni?

Anyám csak fejét rázta.

- Az én uram, a te jó apád, Teréz, inkább napszámba is eljárt volna, mintsem engemet annyit engedjen dolgozni!

Rendesen valami tréfával ütöttem el a dolgot. Lelkem édes jó anyám, ha tudta volna, hogy ha éjjelt-nappalt egybetéve dolgozom, csak alig-alig tudom megkeresni, a mire szükségünk van.

Mert Lászlóra nem számíthattam semmiben. Még legény korából sok adóssága maradt, melyet csak később vallott be. Igaz, ha összehúzzuk magunkat és takarékoskodunk, rendre le tudtunk volna mindent törleszteni. De László nem volt képes valamit nélkülözni. Olyan volt, mint egy nagy gyermek. A mi csak eszébe jutott, minden kellett neki, hogy honnan, miképen, azzal nem törődött. A pénz értékét teljességgel nem ismerte. Ha most húsz forint volt a kezében, egy óra múlva már nem volt egy krajczárja sem - és meg nem tudta mondani, hogy mire költötte?

Néha, csakhogy nekem örömet szerezzen, egy-egy száz forintos ajándékot vett, s ha szemrehányást tettem érte, oly szerencsétlen volt, átkozta magát, a sorsot és oly őszintén bánkódott, hogy elhatároztam: inkább dolgozom még egyszer annyit, megvonok magamtól mindent, csak hogy neki meglegyen, a mit akar.

Nem, volt ő rossz, oh Istenem, most is azt mondom, hogy nem volt rossz, csak végtelen könnyelmű és gyenge. Hiányzott belőle minden erkölcsi szilárdság, minden akaraterő.

Mikor átláttam, hogy nem tudom megváltoztatni, se szép szóval, se szigorral, se könnyel, se haraggal, hogy természetét soha sem fogja tudni megtagadni, akkor igyekeztem beleadni magamat sorsomba, - mert nagyon szerettem az én uramat.

És talán ez volt az én legnagyobb hibám. Ezért nem tudtam elég szigorú lenni hozzá és ezért iparkodtam leplezni, szépíteni hibáit édes anyám és saját magam előtt is.

Emberfeletti erővel igyekeztem anyagi helyzetünk ingadozó hajóját felszinen tartani. Lassan-lassan talán sikerült volna is, ha László maga minduntalan támadást nem intéz ellene. Megszokta, hogy mindegyre pénzt kérjen tőlem, s ha nem akartam adni, szemrehányást tett, s azt kérdezte, hogy miután gyermekünk nincs, ugyan kiért, miért akarok én oly rettenetesen takarékoskodni?

- A ki hátul marad, az tegye be az ajtót, - szokta mondani, - én nem fogok krajczároskodni: a sírba úgy se viszünk magunkkal semmit. Én nem tehetek róla, kicsikém, ha már egyszer ilyen a természetem. Jó vérű, bohém ember vagyok, nem pedig unalmas filiszter. Jelszavam: - csupán a mára gondolok, a holnapot ki ismeri?... Igen, ha gyermekünk volna, az más! Oh, kicsikém, akkor hogy meg változnom én! Egy krajczárt sem költenék akkor semmire. De így - miért, miért?...

Ez volt a legfájdalmasabb húr, a melyet csak érinthetett lelkemben. Oh, ha gyermekünk lett volna!... Én ugyan nem nagyon bíztam abban, hogy Lászlót az legkevésbé is megváltoztatná, de lelkem minden erejével vágytam az után, a mit az Isten, - úgy látszik a jövődőt tudva - megtagadott tőlünk...

\*

Egy délben László nagyon későn jött haza az ebédhez. Én már régen otthon voltam és nyugtalanul, valami rossz előérzettől gyötörve vártam reá.

Három óra már elmúlt, mikor hazajött. Mindjárt láttam az arcán, hogy valami baj van.

- Hagyj békét! - kiáltott rám türelmetlenül, mikor ijedten kérdeztem, hogy mi történt.

Az ebédet némán, komoran költöttük el. László alig evett valamit, s idegesen, türelmetlenül csapkodott kést-villát az asztalhoz. Oh, tudtam már, tudtam, ismertem minden mozdulatát. Pénzre volt ismét szüksége, nem kapott sehonnan és most rajtam van a sor. Felsőhajtottam. Honnan fogom előteremteni! Bizonyosan sok kell...

Nem csalódtam. Be sem várta az ebéd végét, kezet sem csókolt anyánknak, mint máskor, felugrott és szobája felé sietett.

- Jöjj be Teréz, beszélni valóm van veled!

- Mindjárt megyek, csak egy kis dolgom van még.

- Eh, ördög vigye a dolgodat! - kiáltott szinte durván megragadva a kezemet. - Jöjj, ha mondom.

Behúzott magával, bezárta belülről az ajtót, aztán hirtelen, minden átmenet nélkül, térdre vetette magát előttem, s megragadva kezemet, zokogva kiáltott:

- Ments meg, ments meg, ments meg...

Hozzá voltam szokva patétikus kitérőseihez, de most mégis megrémültem.

- Mi történt? - kérdeztem halkán.

- Oh, Teréz, nem érdelem meg, hogy reám nézz, nem érdelem meg, hogy lábad porát megcsókoljam. Bocsáss meg nekem, bocsáss meg nekem... Szégyent hozok reád, gyalázatba borítom nevünket... Halálommal sem tudom jóvá tenni, a mit vétettem ellened...

- Mi történt? - kérdezém ismét oly rekedt hangon, hogy nem ismerék benne a saját hangomra.

- Nem tudom elmondani... nem merem! Igérd meg előbb, hogy megbocsátasz, hogy segíteni fogsz rajtam, hogy nem taszítasz a végromlásba, a gyalázatba!

- Igérem, - felelém csendesen.

- Angyal, angyal! - kiált kitörő örömmel, és forró csókokkal borítja kezemet, fölugrik, karjába kap, mint egy pelyhet, s magához szorítva, a divánra ül le velem. - Így, így, te édes, te drága, így könnyebben meg tudok neked mindent gyónni. Óh, tudtam, tudtam, hogy te nem hagysz el, hogy te megbocsátasz és mentő kezet nyújtasz felém!

- Mi történt? - kérdezém harmadszor is, kibontakozva karjából s elhárítva magamtól csókjait.

- Beszélj, ha azt nem akarod, hogy megőrüljek.

- Óh, hiszen tulajdonképpen nem is olyan nagy dolog. Meglásd, olyan szépen, olyan könnyen ki fogunk bontakozni belőle. Hiszen te olyan ügyes vagy, mindent meg tudsz tenni. Én pedig szentül ígérem és fogadom, hogy ezentúl egészen megváltozom. Meglásd, nem leszek többé olyan könnyelmű.

Fölsohajtottam. Óh, hányszor megfogadtad már ezt szegény, gyenge ember te!

- Most is csak ez az én határtalan, könnyelmű jószívűségem okozta az egész bajt, - folytatja László. - Egy barátom, egy szegény ördög, nyolcz gyermekes apa, kétségbeesetten könyörgött... Ötszáz forintra volt szüksége. Nem tudtam megtagadni tőle. Adtam.

- Honnan?

- Hiszen ez a baj épen. Nem akartam tőled kérni, tudtam, haragudnál érte. Nálam meg nem volt. A bank-pénztárból vettem hát ki. Barátom ígérte, hogy pár nap múlva megadja. De nem adta meg. Leplezni kellett a hiányt. Hogy leplezhessem, még vettem ki. Tudod, olyanforma manipulációval, hogy - de te ezt nem érted. Elég az hozzá, hogy lassanként, magam sem vettem észre hogyan, háromezer forint hiányzott. Véletlenül megneszeltem, hogy holnap pénztárvizsgálat lesz. Holnap reggel helyre kell pótolnom a pénzt.

- Honnan?... kérdeztem tompán, s úgy néztem reá, mint egy kisértetre.

- Óh Teréz, ne nézz úgy reám! Ne tégy szemrehányást! Nincs a földön annyi szemrehányó szó, a mennyivel te illethetnél, mint a mennyit én már elmondtam magamnak! Mindent megpróbáltam, mielőtt hozzád fordultam volna. Még uzsorásoknál is jártam. Azért késtem úgy meg. De lehetetlen holnap reggelig annyi pénzt előteremtenem.

- És én honnan vegyem?

- Te - te - neked könnyebb... Látod Teréz, hiszen csak épen pár napról van szó. Ha az az átkozott pénztárvizsgálat nincs, holnap semmi baj sem lenne. Én egy-két nap alatt bizton kiteremttem azt a rongyos pár forintot. A barátom is meg fogja adni.

Valami rettenetes sejtelem keletkezett bennem. Szinte biztosra vettem, hogy az a barát nem is létezett soha és én, óh Istenem... én egy sikkasztóval állok szemben.

De ez a sikkasztó a férjem, a kinek Isten oltára előtt fogadtam meg, hogy nem hagyom el soha, sem testi, sem lelki nyavalyájában.

- És mit gondolsz, honnan vegyem én azt a pénzt holnap reggelig? - kérdeztem halkan.

- Te oly ügyes vagy, Teréz, olyan takarékos. Bizonyosan van egy kis tartaléktőkéd, néhány száz forint, talán több is. Aztán eladunk hamar néhány értékes holmit, néhány ékszert...

- Ha mindent eladunk, sem lesz elég!

- És - és - a mi még hiányzik - azt - holnap reggel - ideiglenesen, tudod - kölcsön - csak pár órára - - kivehetnéd a hivatalodban - a pénztárból - -

Fölsikoltottam.

- Mit akarsz velem? Soha, soha, soha!...

- Jól van, - felelt László tompán. - Akkor hát föbe fogom magam löni. Jobb is lesz úgy. Becsületesebb lesz tőlem. Te is elhagysz, mit várjak akkor mástól?...

- Óh László, - zokogtam, - mindent megteszek, az utolsó rongyig mindent eladok, összekoldulom a pénzt, ha kell, de idegen pénzhez nem nyulok!

- De hiszen nem is arról van szó. Ez csak épen annyi, mintha egy chekkel kifizetnél. Ma ideadsz nekem háromezer forintot, én egy váltót állítok ki róla, és holnap visszaadom neked a pénzt és eltépjük a váltót.

- De hátha te nem tudod oly hamar visszatéríteni nekem?

- Biztosan visszatérítem. Huszonnégy óra múlva már megadom. Egy pár jó barátom a rendes délutáni kompániámból is tartozik nekem még nagyobb összeggel. Csak egy szót kell, hogy nekik szóljak, mindjárt megadják, olyan derék, jó fiúk és engem nagyon szeretnek. Aztán kölcsön is kapok, csak időm legyen lélegzeni.

- Próbáld hát meg, keresd föl barátaidat, szerezz valahonnan kölcsönt.

- Mondtam már, hogy mindent megpróbáltam, de ily rövid idő alatt lehetetlen. Nincs más hátra, ha te nem akarsz segíteni, Laurához fordulok. Ő nem fogja megtagadni, tudom.

Laura az unokatestvére volt. Egy szép, könnyelmű, gazdag asszony, a kiről nyíltan beszéltek, hogy X. grófnak a kedvese. Tudtam róla, hogy Lászlót a bolondulásig imádja. Nem voltam féltékeny; annál sokkal több büszkeség volt bennem. De megvettem azt az asszonyt, nem szerettem vele találkozni, nem engedtem, hogy a házunkhoz, is járjon.

- Nem szükséges magadat annyira lealacsonyítanod, - feleltem hidegen. - Mondtam már, hogy segítek rajtad. De idegen pénzhez nem nyulok, még egy órára sem.

- Reád bizom hát sorsomat, - szólt László, alázatosan megcsókolva kezemet. - Bocsáss meg nekem. Angyal vagy. Nem érdemeltelek meg.

Lázás sietséggel fogtunk most munkához. Összeszedtem minden ékszeremet, ezüstneműmet, értékesebb tárgyaimat. Édes anyámtól is elkértem a mi csekély ékszere volt. Mondtam, hogy nagy szükségem van reá. Nem kérdezte, miért? Láttam földúlt arcomat; szó nélkül ide adott mindent.

Hordárok, ügynökök, alkuszok jöttek-mentek egész délután lakásunkon. Estére majdnem egészen üresek voltak szobáink, fehérneműs szekrényem, ruhás szekrényem is - és még csak ezernégyszáz forintunk volt összesen.

László is egész délután lótot-futott, egyik uzsorástól a másikhoz, egyik »jó barátjától« a másikhoz. Halálra fáradtan, verejtékes homlokkal jött késő este haza. Ötszáz forintot tudott csak szerezni. Még ezerszáz forint hiányzott. Csak az Istentől várhattunk segítséget.

- Mindennek vége, - hörgött László eltorzult arczczal. - Lásd, miért nem engedted, hogy Laurától kérjek. Most már arra is késő!

Tompa, kétségbeesett fájdalommal zokogott. Keserű váddal, szemrehányással illette saját magát; levetette magát a földre és odaverte a fejét a kemény padlóhoz.

Alig tudtam lecsendesíteni. Az egész éjszakát így virrasztottuk át; ő átkozva, vádolva magát, sírva kérte bocsánatomat; én csendesítve, vigasztalva őt és rettenetes lelki küzdelmet folytatva saját magammal.

Hajnal felé kissé elszenderedtem, de hamar fölriadtam ismét. László nem volt mellettem.

Ágyam mellett az asztalon egy kis czédula hevert, rajta kuszált vonásokkal néhány szó:

- Bocsáss meg nekem, nem tehettem másképp!

Vad, kétségbeesett kiáltással rohantam be szobájába. Ott állott az íróasztala előtt s a fiókokban keresgélt.

- Hol a pisztolyom? - kiáltott rám, mikor berohantam.

- Eladtam azt is, - feleltem fuldokolva. - Óh, László, László, mit akarsz tenni? Hát itt akartál hagyni?...

- Nincs más menekvés, nincs más menekvés! - tördelte reszkető ajakkal.

- De van, - feleltem szilárdan, s most már nem haboztam tovább.

\*

Reggel már hét órakor bementem a hivatalomba. Csak az öreg szolga volt ott és söpörgetett. Valami ürüggyel kiküldtem a szobámból, fölzártam a vasszekrényt, melyben az én kezelem alatt levő pénz állott, nyugodtan leszámoltam ezerszáz forintot és zsebembe tettem.

- Reggelizni megyek, - mondtam aztán az öreg szolgálónak, a ki különben nagyon csodálkozva nézett reám, hogy ilyen szokatlanul korán jövök-megyek.

A kapuban László várt reám. Kezébe adtam a pénzt. Úgy nézett reám, mint a hogy a megváltó Istenre nézhetnek az elkárhozott lelkek.

- Ma kedd van, - szóltam hozzá csendesen, - tudod, hogy mindig szombaton délben szoktam átadni főnökömnök a pénztárt. Ha addig nem teszem helyre a pénzt, el fognak zárni, mint tolvajt.

- Kis babám, - mosolygott, édes szerelemmel megsimogatva arcomat. - Hát kinek tartasz te engemet?

Még egyszer megcsókolta kezemet, aztán elrohant. Hosszan néztem utána. Ő meg volt mentve, de én - éreztem - elvesztem.

Valami rettenetes lázas, beteges idegesség vett rajtam erőt. Nem tudtam dolgozni semmit. Hivataltársaim csodálkozva néztek rám és kérdezték, hogy talán beteg vagyok?

- Nincs semmi bajom, - feleltem, vidámságot erőltetve.

Néhányszor fölkeltem, hogy bemenjek a főnök úrhoz és mindent elmondjak neki. De nem tudtam megtenni. Minden szóra, minden ajtónyitásra összereztem. Utoljára annyira rosszul lettem, hogy kocsin vittek haza.

Lelkem jó anyám halálra rémült; rögtön ágyba fektetett, teát főzött s hideg borogatást rakott a fejemre.

Három napig feküdtem így, teljes önkivületben. Nem tudtam semmiről. Csak azt éreztem, hogy valami belső erő emészt, hogy testemmel együtt rombolja bennem a lelket, az akaratot, az erőt.

Harmadnapra hirtelen, minden átmenet nélkül, magamhoz tértem. Megéreztem, hogy péntek este van. Fömlültem ágyamban.

- Hol van László? - kérdeztem.

- Épen most ment el, - felelt anyám gyöngéden, fölém hajolva. - Jobban vagy, Teréz?

- Jobban. Nem adott László semmit át az én számomra?

- Semmit.

- És nem izent semmit, hogy mit mondjon anyám, ha fölébredek?

- Nem.

- Hova ment?

- Nem tudom.

Különben fölösleges volt ezt kérdezni. Tudtam, éreztem, hova ment. Nem kapott pénzt sehol és most elindult Laurához, mint utolsó menedékhez. Hogy megmentesen engemet, talán eladja magát, eladja boldogságunkat, beszennyezi házi tűzhelyünket... Valami réműletes érzés, féltékenység, undor, harag, gyűlölet fogott el. Tudni akartam azonnal, mit beszél Laurával, meg akartam akadályozni, hogy pénzt fogadjon el tőle, és Isten nevében könyörögni, hogy keressen más mentséget.

Fölugrottam ágyamból. Hiába akart anyám visszatartani, felöltöztem és készültem elmenni.

Anyám sirva könyörgött:

- Ne menj, édes lányom, ne menj! Oly beteg vagy, oly gyenge vagy még!

- El kell mennem, anyám. Becsületedről, boldogságomról, életemről van szó!

- De hogy akarsz most az utcán járni? Nézz ki az ablakon.

Fölhúztam a függönyt, kitekintettem és aztán elkáprázva, elvakulva hunytam be a szememet. Emlékeztem; hetekkel ezelőtt már olvastuk a lapokban, hogy valamely külföldi nagy fejedelmi vendég tiszteletére az egész várost kivilágítják. Készültünk is nagyban Lászlóval, hogy majd együtt megnézzük a kivilágítást és a többi ünnepséget.

Mit törődtem én most mindezzel? Az a vörös tűzfelhő, mely a város fölött lebegni látszott, mintha az én agyamat égette volna. Nem lett volna földi hatalom, mely rábirjon, hogy türellemmel bevárjam, míg László hazajön. Beszélni akartam vele, Laurával, azonnal, rögtön; hogy mit, hogyan, azt még nem tudtam.

- Megyek, - szóltam csendesen és anyám esdeklése, sírása ellenére kinyitottam az ajtót és lementem az utcára.

Mintha egy zúgó, morajló tengeráradat akart volna elnyelni odakünn. Fekete, sűrű emberár hömpölygött az utcákon, mely ellenállhatlanul sodort magával. Rettenetes, fojtó hőség csapott meg; szerettem volna sikoltani, segítségért kiáltani, de nem volt annyi erőm. Csak mentem előre, a merre a tenger hullámai, a fekete, gomolygó emberár sodort.

Mindenkinek volt valakije, a kibe belekapaszkodott, a ki megvédte, a kire ügyelt, vigyázott. Csak nevető, vidám, boldog arczokat láttam magam körül, kik gondtalan bábázkodással álltak meg lépten-nyomon, s hátraszegett fejjel, nyitott szájjal figyelmeztették egymást a szebben kivilágított épületekre.

A lobogva égő gázlámpák vörös fénye mintha tűzfelhőbe burkolta volna az utcát, mely mellett a villamos lámpák szinte kisérteties fehérséggel világítottak. Nagy monogrammok, nemzeti czimerek égtek, színes mécsesekből kirakva, a házak homlokzatán. Itt-ott a kávé-

házakból zene hallatszott, melyet elnyelt az utca lármája, a tolongó emberek zsibongása, a lépésben haladó kocsik zörgése, a kocsisok nekivadult hó-hó-zása, ideges nők sikoltozása s megriadt gyermekek hangos sirása.

A Fürdő-utca és Andrásy-út torkolatánál, hol ezer színben ragyogó diadalív emelkedett, oly nagy volt a tolongás, hogy kiáltozásnál, káromkodásnál, sikoltozásnál egyebet hallani sem lehetett. Félelmes volt a nagyváros életének eme megnyilatkozása. Úgy éreztem, hogy a földet elveszítettem lábam alól, s kétségbeesve esdekeltem segítségért, csak egy parányi helyet, hogy tovább vonszolhassam magam. De senki sem figyelt reám. Mindenki csak magával és hozzátartozójával gondolt.

A lovak toporzékolva állottak a hullámzó emberár közepette; a rendőrök, gyalog és lóháton, igyekeztek visszaszorítani a népet, hogy a kocsiknak helyet csináljanak. Mindenki előre tört, taszigálta, lökdöste a másikat; senki sem akart, nem is tudott volna kitérni, sem megfordulni, s a kiáltozás, sirás, nevetés, gorombáskodás rettenetes zürzavarrá növekedett.

És e látványosságért tolongó, küzködő, vidám, gondtalan, kiáltozó, nevető emberek között, az öröm színes világosságában, fényében uszó város utczáin, halálra dermedt lélekkel, kétségbejítő küzdelem között, igyekeztem magam továbbvonszolni.

Nem tudtam kiáltani, nem tudtam sirni, csak összekulcsolt kézzel, némán esdekeltem az irgalmas Istenhez erőért és kitartásért. Oly kétségbeejtő, éles volt az ellentét a kivilágított, örvendező, ünneplő város, a látványosság után rohanó, bámész közönség és az én halálra gyötört, kálváriát járó lelkem között, hogy úgy éreztem, mintha egy irgalmatlan, fekete hegyszakadás lenne közöttem és az emberek között, melyen soha sem leszek képes keresztülatolni.

A Kerepesi-úton túl már nem volt oly nagy a tolongás s valamivel gyorsabban tudtam haladni.

Laura a Kálvin-téren lakott. Talán két óráig tartott az út, a melyet máskor egy fél óra alatt meg lehet tenni. Én legalább úgy éreztem, mintha már időtlen idők óta így vánszorognék, egyik utcán le, a másikon föl, égő agygyal, kiszáradt torokkal, halálra vált lélekkel...

Végre ott voltam a ház előtt. Elfúladó lélegzettel kapaszkodtam föl a lépcsőkön s becsengettem az ajtón.

A szobaleány kinyitotta. Laurát kérdeztem.

- Nincs itthon, - felelt a cseléd, csodálkozva nézve végig dúlt külsőmon. A kalapot valahol leütötték fejemről, hajam kibomlott s ruhám rendetlen, sáros lett.

- Hova ment? - kérdeztem rekedten.

- Kikocsizott a kivilágítást megnézni.

- Egyedül?

- Nem, a rokonával, Domonyi László úrral. Kit jelentsek, hogy kereste, ha hazajön a nagysága?

- Köszönöm, senkit, - feleltem, megfordultam és csendesen mentem le a lépcsőn.

Egyenesen, fölemelt fejjel, mintegy álomhan haladtam előre. Nem tudtam merre, nem tudtam hova? Csak azt éreztem, hogy egy fekete, mélységes örvényt látok a távolból felém kavargogni, melyet el kell kerülnöm; hátam mögött pedig a lángba borult város szórja reám perzselő tűzkévéit.

Egyszerre mintha valaki éles kalapáccsal a fejemre ütött volna; kinyújtottam kezemet, éreztem, hogy a lángok utolértek s az örvény elnyel. Hangosan fölsikoltottam és aztán leestem az útszélre, a gondtalanul, vidáman előre tolongó emberek közé.

-----  
Végzetem betelt. Hat hét múlva, hogy a kórházban fölgyógyultam betegségemből, vád alá helyeztek. Miután nem tehettem észrevétlenül helyre a hiányzó pénzt, a főnök azonnal észre vette és följelentett. László már hiába térítette meg, hiába próbált meg mindent, - nem tudott megmenteni. Egy évre ítéltek el. Büntetlen előéletemet, fiatalságomat tekintetbe véve, csak egy évre. Még a vizsgálati fogságot is beszámították.

A megsértett társadalmi rendnek tehát elég volt téve. Fásult nyugalommal fogadtam ítéletemet. Nem tagadtam semmit, csak arra az egyre nem akartam felelni, hogy mire fordítottam a pénzt.

Mintegy ködfátyolon keresztül láttam magam előtt az üléstermet, hol az ítéletet kihirdették, a bírakat, a közönséget, s ott valahol a messze távolban egy férfit, a ki lehajtott fejjel, arcát kezébe rejtve ül ott. Sir.

És én valami megmagyarázhatatlan lélekelátás, gondolatolvasás folytán érzem, tudom, hogy ő most az emberek színe előtt úgy sir, mint a ki szégyenli, hogy ilyen könnyelmű, elvetemedett felesége van...

És mégis... Azokban a csendes, megszámlálhatatlan órákban, melyeket hangtalan magányban végigszenvedtem, egy álmot álmodtam folyton, a mely megvigasztalt, megnyugtató.

Láttam Lászlót, a nagy lelki rázkódástól teljesen átalakúlva, megváltozva, a mint eljön értem s kézen fogva elvisz magával.

Elmegyünk valahova messze, valamely elrejtett kis zúgba, a hegyek közé, sötét fenyvesek aljába, a hol nem ismer senki és mi sem ismerünk senkit. Ott új életet kezdünk, nem emberek között, hanem csupán magunknak, virágok, fák, madarak között. És a természet örök szépsége és László jósága, gyöngédsége, szeretete lassanként be fogják gyógyítani lelkem sebéit. Megtanulok feledni, mert László meg fog reá tanítani.

Erős és jó lesz, szilárd akaratereővel, kitartással, munkakedvvel, igazi férfi, a ki előtt én, gyöngé nő, szeretettel és alázattal hajtom meg fejemet.

És túl a megpróbáltatások sötét örvényén, nem találom majd igen nagynak az árt, melyet földi boldogságom megváltásáért fizetnem kellett.

\*

Mikor időm letelt, útnak indultam - haza. Egy kissé fájt, hogy László nem jött utánam, pedig tudta, mely napon szabadulok ki, de ismertem az utat és mentem előre.

- A rab-asszony, megjött a rab-asszony, - hallottam suttogni a szomszédokat, mikor bementem régi lakásunk udvarára.

Fölmentem a lépcsőn, csöngettem ajtónkon. Nem nyitotta ki senki.

- Nyitva van, - felelt a szomszédból a cseléd, kíváncsi, félénk pillantással nézegetve engem. - Mindig nyitva szokott lenni.

Bementem. Az előszoba egészen üres volt. Az ebédlőben a néhány meglevő butordarab rendetlenül, piszkosan ide-oda dobva. A hálószobában pedig, az egyik fölbontott ágyban, hidegen, mozdulatlanul, átlótt fejjel feküdt László. Megüvegesedett szeme félig le volt hunyva, mintha nem merne szembenézni velem...

## Árny az éjben.

Csapongó, jókedvű fiatal társaság mulatott egy este a kávéházban. Csak úgy pezsgett bennök az életerő, a vidámság, a gondtalan jókedv, szerelem és boldogság.

Kirándulást tettek volt délután a Salamon-kőhöz, de egyikük sem volt fáradt. Sőt ellenkezőleg. Mintha az a balzsamos, friss levegő, melyet ott beszívtak, ereikben mind vérré változott volna s a fölséges kilátás onnan a hegy tetejéről a szemeket még élénkebbé, ragyogóbbá tette volna.

Tüzes pillantások szálltak, repültek az asztalon át; a kitörő jókedvhez éppen csak egy kis czigányzene kellett volna még s biztosan reggelig ott mulatnak, a mamák és gardedámok kétségbeesésére s a szelid, jó erkölcsű brassói szászok és románok megbotránkozására.

Azonban zene nem volt s ezt a fiatalság élénken fájlalta.

Valaki egy pezsgős palaczkot bontatott föl, azután egy másodikat s egy harmadikat.

A szolgabíró közelébb húzódott a szép Irénhez; Dezső szerelmes verseket kezdett szavalni a kis aranyvirágnak, a doktor meg halkán dudorászta:

Nincs mennyország, se pokol,  
Még a pap is udvarol!

Tudniillik egy tábori pap is volt a társaságban, egy viális, jókedvű czimbora, a ki mosolyogva kontrázott a doktornak.

Három katonatiszt ült egy másik asztalnál s csöndesen kártyáztak.

Kalábriászt játszottak, szeliden, ártatlanul, két krajczárba pointjét.

Mellettök egy öreg ember kibiczkedett. Azaz hogy csak úgy látszott, mintha kibiczkedett volna. Kifejezéstelen, fáradt szeme lomhán meredt a távolba. Néha odatévedt tekintete a játzókra, akkor egy darabig őket nézte.

Reszkető, kopasz feje mind lejjebb hanyatlott az asztalra. Aztán szemét lassan behunyta s csak mikor hosszú, hajlott orrát odakoppantotta a márványasztalhoz, akkor riadt föl.

Aztán egy darabig ismét a játzókat nézte, bamba, üres tekintettel, míg tar koponyája ismét elkezdett billegni és ismét elszundított.

És így ment ez órákig, a nélkül, hogy egyetlen szót is szólt volna. A játzók rá sem ügyeltek; úgy látszik, már megszokták.

A másik asztalnál mind gyakrabban koczcintották össze a pezsgős poharakat.

Irén szeme úgy ragyogott, mint két szentjánosbogár s a szolgabíró az asztal alatt titokban meg-megszorította a kezét. Aranyvirág már harmadszor mondta Dezsőnek: maga majom! - a mi nála a legnagyobb bizalom kifejezése volt. A tábori pap pedig adomázni kezdett, a mit azonban a zajban, nevetésben szerencsére senki sem hallott.

- Annak a vén embernek a pofája nem tetszik nekem! - kiáltott egyszer a szolgabíró, a ki a negyedik pohár pezsgő után rendesen egy kissé krakélerkedni szokott.

Odahívatta a pinczért s megkérdezte tőle: ki az a csúnya, vén majom?

- Az egy gazdag oláh bojár, - felelt a pinczér hajlongva. - Senki sem tudja, hogy hívják. Bukarestből költözött ide Brassóba. Évek óta jár mindennap ide a kávéházba; itt ül, a míg bezárunk, nem eszik, nem iszik semmit, csak nézi a játszókát és alszik közbe. Mindennap eljön, mert nincs senkije, nincs hova menjen. Csak türjük itt, mert gazdag, mondják...

- Vén zsugori! - kiáltott a szolgabíró. - Nézzétek, valóságos Harpagon-fej.

Nagy hajlandóságot mutatott egy pezsgős poharat hozzáválni; de hamarosan elcsitították. Hölgyek is vannak jelen, ilyenkor valódi gentleman nem kezd ki senkivel.

Ez hatott. A szolgabíró még egyet-kettőt morgott, aztán nem törődött többet a Harpagon-fejjel.

A szegény öreg oláh nem tudta, hogy róla van szó; bizonyára nem is tudta meg soha. Orra éppen ismét egyet koppant a márványlapon; fölemelte a fejét.

A katonatisztek befejezték a játszmát, fölkeltek az asztaltól, fölcsatolták kardjaikat, fizettek és elmentek.

Ő is föllállott.

A kávéház már egészen üres volt. Csak még a pezsgőző társaság ült az asztalnál.

Az öreg egy pillanatig tévovázva állt ott. Fázódó pillantást vetett ki a sötét éjszakába; aztán meghúzódott egy sarokban.

Összetöpörödött, kiaszott vén testével úgy gubbasztott ott, mint egy manó.

A míg csak embereket látott, vonakodott kimenni a magányos, sötét éjszakába, hol senki sem kérdezi tőle, hogy honnan jön és hova megy... A míg csak lehetett, sütkérezett a melegnél, a mely nem volt az övé, a fénynél, a mely nem neki világított, az emberi társaság sugaránál, a mely nem törődött vele...

Tizenkét óra elmúlt. A pezsgőző társaság fölkerelkedett, hogy haza menjen.

Székeket tologattak ide-oda, a nők ruhái suhogtak, Aranyvirág ugrándozott s majd feldöntött egy asztalt.

Az öreg is ott a szögletben föllállott és lassan czammogott ki az ajtón.

Odakünn csillagos, holdvilágos, meleg nyári éj volt. Olyan éj, mikor nem lehet aludni, mikor mintha hallanánk a föld szívének dobogását s lázasan kereng a lüktető vér az életerekben. Mikor kiszáll a mindenható Szerelm tündére ragyogó fényes palotájából s körüljár világ-hódító útjában, virágról virágra szállva.

Vigan, zajongva haladt előre a kis társaság.

A Bethlen-téren átmenve, valamelyik azt indítványozta, hogy menjenek föl a dombra, a nagy fához. Holdvilágnál gyönyörű onnan a kilátás az alvó városra.

Egyik sem mondott ellent. Egyik sem volt igen fáradt.

Aranyvirág és Dezső kézenfogva ugrándoztak elől.

A szolgabíró s a szép Irén karöltve, egymáshoz közel simúlva haladtak előre a nagy birodalom, a Szerelm tündérországa felé.

Előttük húsz lépésre ment az öreg ember.

Lassan ballagott, lehajtott fejjel, reszkető lábakkal.

Néha megfordúlt, hogy lássa: jönnek-e még utána?

Nem tudta, hogy kik azok, de emberek voltak, fiatalok és jókedvűek és meleg sugárzott ki onnan feléje és közelükben nem érezte az éjszaka sötét, szomorú magányát.

De a mint észrevette, hogy azok a domb felé tartanak, megállott. Az igen messze lett volna az ő öreg lábainak.

Megállott egy fa alatt s aztán visszafordulva, lassan haladt el a társaság előtt, mely párosával összefogódzva, vigan énekelve és halkán suttogva ment a holdvilágította úton előre.

Az öreg bután, öntudatlan irigységgel bámult egy darabig utánuk.

Nem gondolt semmire, nem elmélkedett semmiről, de önkéntelenül valami olyan érzés ébredt benne, mintha azok elloptak volna tőle valamit: a fiatalságot, a boldogságot, a szerelmet... és most mennek vele tova, a hegyen föl és nem adják vissza neki soha...

De mikor az öreg, reszkető fejű ember elhaladt a zajongó, jókedvű társaság előtt, mind elcsöndesedtek egy pillanatra.

Mindnyájan látták a hold sugarától élesen megvilágítva az összeaszott, ismeretlen vén embert, bár egyik sem törődött vele és egyik sem gondolt reá tovább.

De Aranyvirág önkéntelenül is elbocsátotta a Dezső kezét, a tábori pap és a kis doktor meghalkították éneküket s a szolgabíró erős, meleg karjának szorítása mintha egy pillanatra meglazult volna.

Öntudatlanul is valamennyien úgy érezték, mintha lassan haladt volna el mellettük az öregség, az elmúlás, a halál árnya...

## Egy levél.

Azt írod nekem, édes Ágnes, segítsék, tanácsoljak neked valamit, mert így, a mint van, nem bírod tovább az életet.

Tőlem kérdezed, hogy mit tégy, mily vágyakhoz, mily reményekhez kössed életed, mely oly céltalan, oly üres lett, mint egy kiszáradt patak medre, mely régen azelőtt aranyfövenyt mosott.

Azt kérdezed: emlékszem-e reád?

Igen, Ágnes, emlékszem.

Csendes, szelid, komoly leányka voltál; ritkán vettél részt a mi pajkos játékainkban, de mikor segíteni kellett, mindig kéznél voltál.

Az el nem készült föladatot hányszor segítettél megkészíteni, s az elszakadt ruhákat mily türelemmel varrogattad össze, nehogy otthon kikapjunk miatta.

A háznál is nálatok, ha valamire szükség volt, mindig az járta: Majd Ágnes megteszi! Majd Ágnes elvégzi!

Jó kis leány voltál, az édes anyádnak jobb keze, szemefénye.

Az édes anyádra is emlékszem, Ágnes. Fekete kis fejkötőjével fején, szelid mosolyával ajkán, olyan volt, mint egy kép a bibliából...

Még most is mintha látnám az ajtó előtt ülve kötögetni és te, legnagyobb játékaink közepette, hamar beszaladsz a szobába, kendőt hozol ki s vállára teszed. Egyikünk sem vette észre, hogy hűvös kezd lenni, csak neked jutott eszedbe: Meg ne fázzék édes anyám!...

És ő mosolygott, levette szemüvegét, s mintha egy könnyet törölt volna ki szeméből.

Szerető lelke talán megérezte előre a te sorsodat, - szomorú sorsát mindazoknak, a kik nagyon tudnak szeretni.

Aztán, emlékszem, tizenhat éves korodban már menyasszony lettél. Mi még akkor rövid ruhás, éretlen iskolás-leányok voltunk, de te már elég komoly és elég nagy voltál, hogy férjhez mehess.

Az ablakhoz jártunk leskelődni, mikor vőlegényed hozzád ment. Ott vihánczoltunk és sugdos-tunk és szökdécseltünk, mint valami szemtelen kis verebek. Szerettük volna látni, mikor vőlegényed megcsókol.

Te ott ültél az asztal mellett, kézimunkád fölé hajolva, vőlegényed melletted és nézett, mint egy Mária-képet.

Olyan is voltál éppen, Ágnes.

Még most is, ha rád emlékszem, úgy képzelek el, mintha színek között szürke volnál, madarak közt galamb volnál, virágok közt picziny fehér boglár volnál...

Azután az történt, hogy a vőlegényed két héttel az esküvő előtt hirtelen beteg lett, tüdőgyulladást kapott és meghalt.

Tudod-e, hogy mi akkor irigyeltünk téged egy küssé? Hogyne; a városban mindenki rólad beszélt, téged sajnáltak, s oly érdekes voltál fekete gyászruhádban, sarkig érő fekete fátyollal kalapodon. Nekünk nem volt sem vőlegényünk, sem gyászruhánk.

Aztán az évek teltek-múltak, s a sors messze elvetett minket egymástól. Nem hallottam rólad többé semmit, de ha gyermekkoromra visszaemlékezve, eszembe jutottál, jól esett azt hinnem, hogy a sors kárpótolt veszteségedért s mindig úgy képzeltelek el, mint elégedett, boldog asszonyt, férje és gyermekei körében. Mert az Isten is annak teremtett téged, Ágnes, jó feleségnek és szerető édes anyának.

És most ezt írod nekem:

- Egyedül állok e világon. Tudod-e, érted-e, mit tesz ez a szó: egyedül. Ezen a földön, annyi millió ember között egyetlen-egy sincs, a kihez igazán hozzátartoznám, a ki igazán az enyém volna. Jöhetek-mehetek akármerre, nincs senki, a kit valóban érdekelne, hogy honnan jövök, hová megyek?... És miért van az, hogy én ehhez nem tudok hozzászokni? Hiszen a világ teremtése óta vannak emberek, kiknek jó egyedül élni, kik megnyugvást találnak abban a gondolatban, hogy nincs kiért aggódniuk, nincs kit féltetniük, s ha örömet nem is, de bánatot sem okozhat nekik senki. Miért nem tudok belenyugodni én is ebbe?...

Két nagynénémnek, kiknél felváltva hat-hat hónapon át lakom, gyönyörű gyermekei vannak. Imádom ezeket a gyermekeket; játszom velök egész napon át, varrok nekik, tanítom őket, - de nem az enyéme, oh Istenem, nem az enyéme!... Ha a kis Milike elvágja ujját, hiába vagyok én ott mellette, hiában kötözöm be a kis sebet, csókolom le könnyeit - ő átöleli nyakamat és sírva kiáltozza: - Mama, hol van mama!

Este ha lefektetem őket és imádkozom velük, soha nem alusznak el addig, míg az anyjuk meg nem csókolja...

Nagynénéim mind a ketten nagyon kedvesek. Soha sem - vagy csak nagyon ritkán - mikor rossz kedvük van éppen - éreztetik velem, hogy terhükre vagyok. Miért bánt hát engemet mégis folyton valami kínos nyugtalanság, hogy néha nem lelem helyemet, és nem tudom: hova menjek, merre menjek, hogy lelkem lecsendesüljön?...

Nem panaszképpen mondom, - én Istenem, hiszen nem szoktam panaszkodni soha - de néha úgy elsötétül minden a szemem előtt arra a gondolatra, hogy nincs hatalmamban sorsomon változtatni, s hogy hátralévő életemnek is így kell eltelnie...

Azzal sem segíthetek magamon, hogy férjhez menjek. Már késő az is...

Azt tudod, ugyebár, hogy vőlegényem meghalt. Sokáig gyászoltam őt szivemből; aztán menyasszonya lettem egy más férfinak, kiről azt hittem, hogy igazán szeret, s hogy én is szeretem őt. Két évig jártunk jegybe; vártunk, még biztos állása lesz. Mikor végre megvolt az állása, elvett egy más leányt, kinek nagyobb hozománya volt, mint nekem. Nemsokára ezután beteg lett az édes anyám; csak nagyon rövid ideig volt beteg. Egy hét alatt elveszítettem mindent a világon, elveszítettem a legdrágábbat, mivel e földön birtam - meghalt az édes, lelkem jó anyám...

És én túléltem ezt is...

De olyan lettem, mint a megszedett fa, mely elveszítette leveleit is, virágjait is, ágait is letördelték és új tavaszt többé nem érhet meg, hogy még egyszer kihajtsa...

Elmúlt tőlem minden... Elmúlt a szerelem korszaka is; megöregedtem, kifáradtam, lelkem elveszítette rugékonyságát, minden türelmét. Hogyan kívánhatnám, hogyan várhatnám tehát, hogy most már, midőn nem vagyok sem szép, sem fiatal, sem gazdag, sem jó többé - hogy valaki elvegyen feleségül... Nem is tudnék szeretni én sem többé senkit...

És elborzadok, arra gondolva: a jövőendő éveknek mily hosszú sora van még előttem, magamra erőszakolt örömeikkel, álcsillogásu verőfénynyel, elrejtett szenvedéssel, kölcsönkért nap-sugárral, hazug mosolylyal...

Nem vagyok olyan nő, mint sokan, hogy üres hiúságok kielégítenének, s élnek a világban, a nélkül, hogy számot adnék magamnak mindarról, a mi körülöttem és bennem történik.

Én mindig úgynevezett benső életet éltem - és most megdöbbenve látom, hogy minél tovább haladok, annál sötétebb lesz az út előttem s annál kevésbé látom a célt, a mely felé törekedjem.

És tulajdonképen mi is legyen az én célom?

Miért kell élnem, mikor az élet nem okoz nekem semmi örömet? Kisiklott kezemből minden vezérfonál, elveszítettem iránytűmet, és hajóm cél nélkül, irány nélkül, tépett vitorlával, összetört árboczczal hányódik-vetődik a tengeren. Ha partra is vetődik valaha, már csak szegény hajótörött leszek...

Nem tudok hinni a földöntúli lét fájdalomdíjában sem. Nem tudok hinni abban a követelő mesében, mely az emberek részére nem elégszik meg az élettel itt a földön, hanem még egy másik, örök életet is követel, a hol nincs se könny, se fájdalom, csak végnélküli öröm, és boldogság. Hitem szerint jó és rossz itt ér véget a siron innen, s a ki itt nem tudott boldog lenni, az ne várjon a siron túl semmit...

Nem igaz az a mese sem, hogy a szenvedés jobbá tesz. Én jó voltam mindig, szívem tele volt szeretettel és jósággal mindenki iránt, még az ellenségem sem mondhat reám semmi rosszat, - de a fájdalom, mint a rozsdá a vasat, megemésztett minden jobb részt bennem. Mióta földi vándorútján a szenvedés kézenfogva vezet, s elfedett előlem minden reményt, minden örömsugarat, - azóta kihalt belőlem még a képesség is minden jóra. Ki vagyok fosztva mindenemből, s ki egykor elindultam álmokkal, szép reményekkel gazdagon, most koldusszegényen, lelkemnek egyensúlyát elveszítve, tájékozatlanul állok a sötétségben, és tehetetlenül vergődve kiáltom: Mit tegyek?... Mi vezessen engem tovább?... Mi után törekedjem?... Miért éljek?... Mi legyen célja az én életemnek?...

\*

- Végig olvasván leveledet, Ágnes, nem tudok reá mit válaszolni. Vigasztaljalak hangzatos, szép frázisokkal, a jóllakott emberek filozófiájával?...

Az nem gyógyít meg téged.

Mily könnyű beszélni a türelem, a lemondás nemes erényéről, s összeránczolt homlokkal csodálkozni és elítélni az elégedetleneket. Hiába, a jóllakott ember soha sem fogja elhinni az éhező embernek, hogy az éhség fáj...

Vagy emlékeztesselek arra, hogy rajtad kívül millió meg millió ember járja éppen úgy az élet útját, nem tudván: merre, hova és miért?...

Vigasztalna-e a tudat, hogy a mese a boldogságról csak mese, álom?... Hogy az élet nem váltja be senkinek, a mit ígér, s ma vagy holnap, korább vagy később hajótöröttekké válunk valamennyien...

Avagy tudod-e, mi a Nirvána - a Semmi?

Az élet: egy ostoba véletlen. Minden véletlen benne; az egyetlen, a mi önmagunktól függ, önmagunk által elérhető: ha lelkünket oly magasra föl tudjuk emelni, hogy minden életakarát, minden törekvését a lét és élvezet után, minden szenvedély, minden kívánság, minden vágy, minden félelem, minden rosszakarat, minden fájdalom kialszik benne. Ez a tökéletes benső béke állapota; a halál utáni nyugalom, a béke, a megváltás, mely elérhető már ez életben, nyomtalan megsemmisítése minden vágyaknak. Ne kérdezd többé, hogy miért, meddig és hova? Ne foglalkozz mindig önmagaddal, saját boldogtalanságoddal. Csak a nagyon önző ember viszi bele mindenbe saját kisedet személyét.

A Semmi előtt megszűnik minden...

Te mindezekre fejed rázod, Ágnes, s szomorú mosolylyal mutatsz egy kis revolvert, melyet egyszer régen, még az első vőlegényed ajándékozott neked...

És kifáradva céltalan vándorlásod közepette, behúnyt szemeimmel látlak egy sötét, csillagtalan éjszakán kimenni édes anyád sirjához, - az egyetlen helyhez, a mely igazán a tied...

Talán igazad van Ágnes.

Hiszen ez az egész élet egy olyan furcsa komédia, a melyet nem érdemes komolyan venni.